

Vratarji Evrope

Vratarji Evrope

Slovenija in severni Balkan

kot mejna krajina Evropske unije, 2018–2020

OGLEDALO, številka 2, 2022

Časopis projekta UDESIN

izdajatelj in nosilec avtorskih pravic

Univerzitetna ustanova ing. Lenarčič Milana

Verd 11

1360 Vrhnika

uredniki

Tit Starc / Miha Turk / Katja Utrošar / Iza Thaler

avtorji besedil

Cirkokrog / Saša Hajzler / Infokolpa / Matej Kavčič / Tit Starc / Iza Thaler /

Katja Utrošar / Matej Zwitter / Jošt Žagar

naslovnica, oblikovanje in prelom

Aleš Korpič / Katja Ševerkar

fotografije

Mana Sadeghi

jezikovni pregled

Maja Ličen

redakcija

Tadej Troha

koordinacija projekta

Nika Kovač, Infokolpa

tisk

Tiskarna Formatisk

naklada

300 izvodov

cena

brezplačen izvod

Ljubljana / september 2022

ISSN 2670-4587

- 5 Uvodnik
- 13 Kolektivni izgoni na slovensko-hrvaški meji:
od MNZ do policijskih postaj
- 21 Izvažanje meja EU – zahodna Bosna.
Terensko poročilo iz Velike Kladuše in Bihaća, 2019–2020
- 27 Zahodni »volunturizem« na balkanski poti
- 39 Sarajevski feljton.
Etnografija železnice
- 45 Tihotapska realnost – anonimni intervju
- 53 Pogovor z Eritrejem: »Ko prideš, te ne čaka večerja«
- 63 Menedžerski rasizem.
Odločanje v postopkih eritrejskih prosilcev za azil
- 69 Pravni vidiki prakse nezakonitih verižnih vračanj
- 81 No border cirkus / Cirkus brez meja.
Cirkuške delavnice v Azilnem domu na Viču
- 87 Stop zapiranju prosilcev za azil!

Uvodnik

Infokolpa

Pričujoči zbornik je delo aktivistov na področju migrantskega boja. Pišemo ga v času, ko se represivnost režima evropske mejne politike še dodatno zaostre. Evropska unija je sprejela migracijski pakt, ki sedaj tudi formalno vzpostavlja možnost priprtja migrantov z domnevnim namenom ugotavljanja legitimnosti azilne prošnje še pred uradnim začetkom azilnega postopka, hkrati pa pospešuje hitrost odločanja o prošnji z omejitvijo na 12 tednov in otežuje možnost zaustavitve deportacije v primeru pritožbe na odločitev.¹ Evropske in nacionalne institucije ljudi, ki prečkajo Sredozemsko in Egejsko morje, vse bolj prepuščajo nevarnostim migrantskih poti. Grška in malteška obalna straža ob aktivni kooperaciji Evropske agencije za mejno in obalno stražo Frontex protipravno vrača migrante na morju. Taboriščni zbirni centri v Bosni in Hercegovini se zapirajo, kar ljudi sili v boj za preživetje v gozdovih, divjih kampih in na ulicah, kjer nimajo zagotovljenega dostopa do hrane, vode ali prebivališča. Brutalno nasilni izgoni s strani slovenskih in hrvaških varnostnih organov se odvijajo v večjem obsegu kot prej. Verižna vračanja migrantov so se podaljšala za dva razvejana člena – medtem ko Avstrija le v nekaterih primerih vrača migrante v Slovenijo, je to kot sistematično prakso v letu 2020 razvila Italija, ki preko Slovenije in

Hrvaške protipravno izganja (pushback) migrante nazaj v BiH, onkraj meja EU. Za povrh pa se zaradi epidemiološke krize represivni ukrepi lahko hitreje in z manj preprekami uveljavljajo tudi na področju migracij.

Krizne razmere so bile voda na mlin tudi v letu 2020 novepečene vlade s stranko SDS na čelu, ki je že vzpostavljenim praksam protipravnih izgonov dodala novo obliko. Domnevno zaradi krize so bili številni pripti migranti v Centru za tujce (nekdanjem Centeru za odstranjevanje tujcev) na Velikem Otoku pri Postojni nastanjeni kar v kontejnerje, postavljene v razpadajoči hali, ki stoji zraven že vzpostavljenih prostorov centra. Ko je Italija pričela vračati osebe v Slovenijo, je njihovo število v centru znatno naraslo. Sočasno je MNZ pričelo izvajati prakso vračanja na Hrvaško tudi prek zapiranja v Center za tujce. Spomnimo, da je MNZ dalo navodila, da se julija lani prične s poskusno prakso zapiranja migrantov v Center za tujce,² ki se jim mora po hitrem postopku pred deportacijo z negativom zaključiti azilni postopek.

Do novembra 2020 je bilo na podlagi meddržavnega sporazuma iz leta 1996 od vsega 1400 vrnjenih oseb v Slovenijo 1080 vrnjenih iz

Italije. Za primerjavo: v letu 2019 je bilo iz Italije vrnjenih okoli 250 oseb. In medtem ko na MNZ poudarjajo, da ne vodijo statistike, koliko od teh oseb je bilo vrnjenih na Hrvaško, ni težko sklepati, kje pristane večina njih. Organizacija Border Violence Monitoring Network, ki popisuje protipravne izgone, je samo avgusta 2020 v intervjujih z migranti ugotovila znaten porast števila primerov oseb, ki so pristale v Bosni, potem ko so bili vrnjene iz Italije. Če so jih v letu 2018 popisali 7, v letu 2019 pa 19, so jih do avgusta 2020 zabeležili 110.³

Od julija 2020 sta MNZ in policija pričela z množičnim zapiranjem oseb v Center za tujce, kjer jim več tednov ni bilo omogočeno, da vložijo prošnjo za mednarodno zaščito. Ljudje v gibanju so bili tako po izročitvi iz Italije ali po tem, ko so bili ujeti na ozemlju Slovenije, zaprti v Center za tujce, glede česar naj bi jim bila izdana odločba o omejitvi gibanja, kljub temu da gre v resnici za odvzem osebne svobode in ne omejitev gibanja. Vendar večina tujcev odločbe nikoli ni prejela, sploh pa ne v lastnem jeziku, vsekakor pa ni nihče izmed tujcev imel možnosti dostopa do pravne pomoči, kar je v praksi onemogočilo njihovo tožbo zoper omejitve gibanja (rok za katero je tri dni). Dostop do ljudi v Centru za tujce je bil »zaradi epidemioloških razlogov« onemogočen obiskovalcem in otežen tudi nevladnim organizacijam. Zaprtim ljudem so bili odvzeti telefoni, do katerih so dobili dostop zgolj za dve uri na dan. Na tak način je bila skrajno omejena možnost komunikacije zaprtih ljudi v gibanju z zunanjim svetom in s tem vsakršna osnovna pravna ali drugačna pomoč in podpora. Ljudje so bili tako v Centru za tujce pridržani več mesecev, ne da bi sploh razumeli razloge in ne da bi imeli kakršnokoli učinkovito možnost pritožbe. Tisti, katerih prošnja za mednarodno zaščito je bila zaradi vztrajnega pritiska sčasoma evidentirana, so s tem pridobili možnost pravne pomoči. Do konca julija je Upravno sodišče po pritožbah, vloženi s strani svetovalcev za begunce, že ugodilo pritožbam v 58 zadevah. Ker pa niso imeli vsi

takšne »sreče«, so bili nekateri tam zaprti tudi po več mesecev. Tamkajšnje razmere pa so razmere, hujše od zapora. Na podlagi Zakona o tujcih je omejitev gibanja izrečena za obdobje šestih mesecev z možnostjo podaljšanja za nadaljnjih šest mesecev, medtem ko je na podlagi Zakona o mednarodni zaščiti prosilec za azil lahko priprt za tri mesece z možnostjo enomesečnega podaljšanja – prakse se v prostoru pravnega vakuuma, kot je Center za tujce, kakopak lahko precej razlikuje od zakonskih predpisov. V centru prihaja do številnih samopoškodb priprtih, zdravniška pomoč je kljub veliki potrebi zaradi nasilja, ki so ga deležni, močno pomanjkljiva, gibanje na prostorih notranjega dvorišča je omejena na slabo uro, v novo vzpostavljenih prostorih (kletki) pa so migrante zastraševali s psi – prakse, ki jih je tudi urad Varuha človekovih pravic kritiziral kot pomanjkljive, nelegitimne in nezakonite.⁴ Kot je zapisala skupina stavgajočih migrantov v Centru za tujce v izjavi, ki je v celoti objavljena tudi v tem zborniku: »V Centru za tujce v Postojni vlada brezpravnost. O naši usodi se odloča povsem arbitrarno. V času pisanja te izjave je bil eden izmed nas že deportiran na Hrvaško in je zdaj v Bosni in Hercegovini, drugemu je bila pritožba na priprtje upoštevana in je bil premeščen v Ljubljano, tretji pa se je v znak protesta proti nepravilnemu zaprtju v Postojni samopoškodoval.«

Evropska migracijska politika sloni na eksternalizaciji mej. Da bi se ohranila lepodušniška podoba Evrope in hkrati bojevalo zoper inherentno prepustnost mej, se nasilne meje postavijo izven Evropske unije. Medtem ko EU ohranja neokolonialni odnos do afriških držav in držav Bližnjega vzhoda, s čimer onemogoča njihov ekonomski razvoj in spodbuja migracije v za posameznika eksistenčno vzdržnejše države, evropske države večinoma pod pretvezo humanitarnih sredstev financirajo krepitev nadzora migracijskih poti in državnih mej bodisi prek skupnih sredstev unije bodisi prek bilateralnih sporazumov posameznih držav članic. Med drugimi je država Niger, ki že več stoletij velja

Če hočemo misliti migracije, moramo hkrati misliti neokolonialne odnose, še posebej, če skušamo razumeti žep migracijskih tokov v BiH.

za sečišče pri prečkanju Sahare, iz izrednega finančnega sklada za Afriko, ki so ga v Valeti 2015 oblikovale države članice EU in afriške države, prejela 50 milijonov evrov za bojevanje proti tihotapcem in trgovini z belim blagom, kar pa pomeni tudi več policijske prisotnosti in regulacije migracijskih poti. Tako je tudi v razpadli in z oboroženim konfliktom zaznamovani Libiji, kjer Evropska unija financira in pomaga pri usposabljanju libijske obalne straže, oborožene milice, zadolžene za prestreganje čolnov z migranti. In tako je tudi na balkanski meji EU, kjer je Hrvaška od leta 2015 prejela 20 milijonov evrov za krepitev nadzora hrvaške meje. Od tega je bil pogoj za sedemmilijonsko finančno injekcijo leta 2018 vzpostavitev monitoringa, ki bi bedel nad spoštovanjem človekovih pravic v postopkih obravnave migrantov, a ta nikoli ni bil vzpostavljen. Hrvaška policija, preden izžene migrante čez zeleno mejo v Bosno in Hercegovino, namreč sistematično pretepa migrante, ki vstopijo na Hrvaško, jih okrade, jim razbija telefone, nedavno pa je v maniri odrešeniškega krščanskega očiščenja na glave migrantov s sprejem narisala križe. To so le nekatere sadistične prakse hrvaških varnostnih organov, o katerih sicer redno pričajo ljudje na poti, mednarodne in nevladne organizacije ter aktivistične skupine. Vendar institucije EU ne le da financirajo represivne prakse, temveč tudi aktivno sodelujejo pri njihovem prikrivanju. Kot je poročal časnik The Guardian, je Evropska komisija pomagala pri prikrivanju odsotnosti vzpostavitev monitoringa na Hrvaškem.

Če hočemo misliti migracije, moramo hkrati misliti neokolonialne odnose, še posebej, če skušamo

razumeti žep migracijskih tokov v BiH. Če v svetu fizikalnih nujnosti žep, še posebej luknjičav, onemogoča zajetje tekočega agregatnega stanja, velja v režimu evropske mejne politike ravno nasprotno. BiH je tako rekoč protektorat EU in ZDA ter je sama politična črna luknja, kot v članku Izvažanje meja EU - zahodne Bosna navaja Miha Turk, ki je večkrat obiskal Bihać, Veliko Kladušo in kamp Vučjak. BiH zaradi političnih nesoglasij ni zmožna sprejeti odločitev na federalni ravni, s katerimi bi na primer lahko vzpostavila infrastrukturo upravljanja nastanitvenih centrov in zaradi česar migracije pravzaprav upravljajo evropske organizacije, kot je Mednarodna organizacija za migracije. Njeno prebivalstvo še vedno zaznamuje migrantska izkušnja vojne. Solidarnost lokalnih prebivalcev je preprečevala vznik humanitarne katastrofe, kar pa je kljub hvalevrednosti in nujnosti tovrstnih solidarnostnih praks hkrati omogočalo nadaljevanje izvoza evropske mejne politike in delno tudi ohranjanja statusa quo migrantskega žepa. Manko infrastrukturne oskrbe je omejene individualne zmožnosti solidarnosti lokalcev sčasoma načela. BiH je nenazadnje tudi sama območje, od koder prihaja večinski delež migrantske delovne sile bogatejših držav Evrope.

Dvoumna narava solidarnostnih praks je še toliko bolj kot v primeru solidarnosti lokalcev v oči bijoča v primeru humanitarne pomoči mednarodnih prostovoljcev oziroma aktivistov. Tanko mejo med turizmom v obliki humanitarne pomoči mednarodnih prostovoljcev iz privilegiranih držav oziroma reproduciranjem neokolonialnega odnosa in solidarnosti z migranti ponazarjajo skovanke nemških aktivistov volunturizem (volonterstvo + turizem) in holiday (holiday oz. počitnice + solidarity), kar je tudi poglavitna os članka Zahodni »volunturizem« na balkanski poti, v katerem je tudi intervju z dolgoletno aktivistko na področju migrantskega boja Niđaro Ahmetašević. Kot v intervjuju izpostavi Ahmetašević, prostovoljci kupujejo fižol ali spalne vreče v državah, kot je Anglija, ki jih potem izvažajo v Bosno v obliki

humanitarne pomoči. »Mi imamo v Sarajevu na primer tovarno, ki proizvaja spalne vreče. In ta tovarna bi lahko zaposlila še kakšne begunce, ker je veliko emigracije ljudi iz BiH in mi potrebujemo delavce tukaj. In če si zbral nek denar, zakaj mi voziš spalne vreče, ki si jih kupil v Sloveniji ali Nemčiji, zakaj jih direktno ne sešije človek tukaj, s svojimi rokami, ti pa jih od njega kupiš.«

In seveda, situacija je na mikro nivoju kompleksna in protislovna. Kot opiše Saša Hajzler v Sarajevskem feljtonu, se vsakdanja srečanja med migranti in lokalci pretakajo med solidarnostjo, nerazumevanjem in nerešenimi vprašanji. Še najbolj lucidno jih razkrivajo skorajdane zarotniške zgodbe taksistov o mafijsko organiziranih migrantih, ki so primorani prodajati robčke na cesti za ceno ene konvertibilne marke. A kljub lokalnemu kontekstu se v tovrstnih zgodbah slutijo odmevi splošnih procesov razkroja bratstva in enotnosti in na novo postavljenih mej. Te so sedaj umeščene predvsem vzdolž kapitalu koristne razlike med svobodnim pretokom kapitala na eni strani in nadzornimi mehanizmi, ki ustvarjajo in ohranjajo neenak položaj migrantske delovne sile na drugi strani, česar hrbtna plat pa je ravno proizvodnja tujosti neimenljive migrantske horde. In skozi ta primer še toliko lažje zaznamo, kam se na splošno umeščajo obtožbe kriminalnih dejavnosti migrantov tudi v drugih državah: v inherentni moment paranoje odnosa do tega tujka, ki pa je pravzaprav naš lastni strah pred lastno tujostjo.

Novembra leta 2018 je takratni premier Marjan Šarec izjavil, da ilegalne migracije niso posledica migracij, temveč tihotapskih kriminalnih družb. Po zameglitvi razlikovanja med ekonomskimi migranti in begunci je takratna vlada vzpostavila novega dežurnega krivca za nastalo migracijsko situacijo: tihotapce. S tem je diskurz o migracijah postavila v že tako prisoten varnostni okvir, sledeč kateremu problem migracij ni v restriktivni politiki niti v neenakih ekonomsko-političnih globalnih razmerah, temveč v organiziranem kriminalu. Preobratu diskurza pa je sledilo zapiranje

Tihotapljenje ne obstaja navkljub strogemu mejnemu nadzoru, temveč ravno zaradi njega.

tihotapcev: do julija leta 2019 je bilo 55 odstotkov vseh zaprtih tujcev v slovenskih zaporih teh, ki so bili obtoženi tihotapljenja, kar je hkrati več kot osmina vseh zaprtih v tistem obdobju. A kot je v intervjuju Tihotapska realnost pojasnil sogovornik, ki se je moral preživljati s tihotapljenjem, to ne poteka organizirano. Tihotapljenje ni toliko stvar organizirane kriminalne mreže kot priložnostnega zaslužka migrantov v negotovih razmerah in državljanov posameznih držav, ki se stežka preživljajo z obstoječim prihodkom. Tihotapljenje ne obstaja navkljub strogemu mejnemu nadzoru, temveč ravno zaradi njega. Tihotapljenje je toliko bolj potrebno, ker so migracijske poti zaradi večjega nadzora in sistematičnega nasilja policije vse bolj nevarne.

V članku Kolektivni izgoni na slovensko-hrvaški meji je predstavljeno poročilo skupine Infokolpa iz leta 2019, kjer smo s komunikacijami z migranti podprli še vedno zanikane prakse nezakonitih vračanj, ki jih vrši slovenska policija. Spomnimo, da je maja leta 2018 nekdanji generalni direktor policije Simon Velički – skupaj s takratno namestnico in bodočo direktorico Tatjano Bobnar – izdal zaenkrat še ne v celoti razkrita navodila, ki so slovenskim policistom narekovala predajo migrantov, priprtih zaradi nezakonitega prečkanja, hrvaški policiji. V istem obdobju je po podatkih varuha za človekove pravice, ki je edini nenapovedano obiskal policijske postaje ob južni meji, v policijskih statistikah drastično upadlo število registriranih migrantov, ki so zaprosili za azil. Če je policijska postaja Črnomelj do maja leta 2018 beležila, da je 99 odstotkov vseh prijetih migrantov zaprosilo za azil, je junija po policijski statistiki od 412 migrantov za azil zaprosilo le 13 migrantov. To so pičli trije odstotki. Leta 2018 je slovenska policija predala hrvaški policiji več kot

50 odstotkov vseh priprtih migrantov, 2019 pa je osebe izročila na Hrvaško v skoraj 70 odstotkih primerov po pridržanju zaradi neregularnega prehoda meje. Do sedaj je slovenska policija predala hrvaški policiji več 25.000 oseb, večino katerih je čakal tepež, kraja osebnih stvari in uničenje mobilnega telefona s strani hrvaške policije in nato izgon v Bosno in Hercegovino.

Razmere so za migrante v Bosni vse manj vzdržne, oziroma kot je v intervjuju pojasnil sogovorec iz Eritreje: »ko prideš tja, te ne čaka večerja.« Eritrejec je uspel vložiti mednarodno pravno zagotovljeno prošnjo za azil šele s tem, da je pripesal neposredno do azilnega doma Vič. Iz Bosne je skušal priti v Slovenijo desetkrat, pri enem od poskusov so ga v Ribnici na Dolenjskem na Veliko noč prijeli slovenski policisti, mu poškodovali telefon in ga predali hrvaški policiji. V Bosno je prišel iz Bolgarije, kamor so ga deportirali iz Švedske, pred tem pa je iz Eritreje najprej pobegnil v Sudan.

Situacija v Eritreji ne omogoča lahkega preživetja. Država je v rokah vojaške diktature, ki sili večino prebivalcev v nabornišтво in opravljanje težkih fizičnih del na gradbiščih, na poljih in v rudnikih. Pobeg pomeni bodisi zapor bodisi smrt. A kot pojasnjuje članek Menedžerski rasizem, je vse to za slovensko notranje ministrstvo stvar subjektivnih pričevanj, na podlagi česar je z začetkom lanskega leta izmed dvaindvajsetih eritrejskih prosilcev za azil izdalo negativno odločbo za mednarodno zaščito osemnajstim prosilcem. Odločbe so generične, argumentativna linija pa kratkomalo bizarna. Odločitve so še toliko bolj presenetljive, saj je Slovenija eritrejskim prosilcem za azil, ki so prišli v Slovenijo prek relokacijskega programa pred začetkom lanskega leta, izdalo pozitivne odločbe. Prav tako pa je presenetljivo glede na prakso v ostalih članicah EU, kjer je več kot 90 odstotkom eritrejskih prosilcev za azil izdana pozitivna odločba. Kljub presenetljivosti pa tovrstna praksa ni nova, saj je leta 2016 MNZ sistematično zavračalo afganistanske prošnje za

azil, zaradi negotovega položaja in dolgotrajnosti postopkov pa je bil velik delež prosilcev primoran zapustiti Slovenijo.

A arbitrarno in politično motivirano branje zakonodajnih predpisov v primeru migrantov tu ni izjema. Kot pojasnjujeta avtorja članka Pravni vidiki prakse nezakonitih verižnih vračanj v Republiki Sloveniji Iza Thaler in Jošt Žagar, se pushbacki v praksi odvijajo z eklatantnim kršenjem zakonskih predpisov. Tudi zato ker migrantu ni podana nikakršna odločba o vrnitvi na Hrvaško, se nanjo ne more pritožiti, kljub določbam o zagotovitvi jezikovne razumljivosti in tolmača pa se v praksi s strani policije to krši. In seveda, policija nikakor ni pristojna za odločanje o upravičenosti podaje prošnje za azil, pa vendar to v praksi počne, kar pomeni tudi neupoštevanje mednarodnega načela nevračanja osebe v državo, kjer ji grozi mučenje ali nečloveško ravnanje – kar pa je glede na nasilje hrvaške policije vsekakor utemeljena skrb. V tem pogledu je vzpodbudna odločba Upravnega sodišča, ki je ob ugotovitvi kršenja pravice do azila, pravice do prepovedi mučenja in prepovedi kolektivnih izgonov tožniku, ki je bil »pushbackan«, naložilo Republiki Sloveniji, da mu mora dovoliti vstop v državo in vložitev prošnje za azil. A čeprav tovrstne prakse potekajo ob kršenju zakonodaje in je med zakoni in prakso kopica politično motiviranih birokratskih zidov, pa je tudi samo pravo na področju migracij pomanjkljivo: azilna zakonodaja kot razloge zapustitve svoje države navaja vojno ali preganjanje, vendar mnogo razlogov, kot so okoljske katastrofe in ekonomsko nasilje, sploh ne upošteva.

Ker azilna zakonodaja ne upošteva ekonomskega nasilja, se tudi v praksi azilnega postopka odločbe podeljuje predvsem skozi os neutemeljene ločnice begunec/ekonomski migrant. A slovenska azilna politika je bila že pred povečanjem števila migrantov in pred razširitvijo te ločnice izjemno restriktivna. To pokažejo že številke odobrenih prošenj za mednarodno zaščito: v 25 letih je Slovenija priznala status zgolj nekaj manj kot tisoč

Ker azilna zakonodaja ne upošteva ekonomskega nasilja, se tudi v praksi azilnega postopka odločbe podeljuje predvsem skozi os neutemeljene ločnice begunec/ ekonomski migrant.

prosilcem. V letu 2018 je bilo od 2875 prošenj ugodenih le 102, v letu 2019 je bilo teh 85 od 3821 vloženih prošenj in še pred zaključkom leta 2020 je bilo od 3041 prošenj status priznan zgolj 83. Tudi če upoštevamo precejšnje število ustavitvev postopka, je število zavrnenih prošenj skoraj vsako leto višje od števila pozitivnih odločb, medtem ko je bilo še pred koncem leta 2020 odobrenih 83 prošenj, jih je bilo 188 zavrnenih.

A slovenski azilni sistem je rigiden, tudi če si ga ogledamo poglobljeno. Odločevalci iščejo predvsem nekonsistentnosti v pričevanjih prosilcev, kjer so lapsusi dojeti kot potrditev lažnega pričevanja. To še dodatno olajša primanjkljaj primernih prevajalcev, zaradi česar se zlahka dogajajo komunikacijski šumi, ki ob izhodiščnem iskanju krivega pričevanja prosilca kakopak služijo kot potrditev te predpostavke. Mehanizmi integracije onkraj nekakšnega outsourcinga na kadrovske podhranjene nevladne organizacije praktično ne obstajajo. Nedomači azilni domovi so v prvi vrsti institucije nadzora, kljub temu pa konkretno delovanje med osebjem in azilanti poteka arbitrarno – ureditev azilnih domov je tako rekoč cirkuška.

Nemara so tudi zaradi te podobnosti cirkuške delavnice, ki jih v azilnem domu na Viču skupaj z azilanti izvaja društvo Cirkokrog, primerne

za odpiranje drugačne realnosti, kot je okolje institucije, ki po svoji lastni maksimi deluje vzdolž disciplinsko urejenega nadzora, a je v praksi prežeta z naključji. Kot so v članku pojasnili člani Cirkokroga: v vsakdanu azilnega doma vlada »normalnost izrednosti«, kjer se hierarhije neprestano spreminjajo, s ponujanjem prostora cirkuških aktivnosti pa se odpira prostor spremembe.

In ravno to je izhodišče in zeleni cilj pričujočega zbornika – z razumevanjem situacije pognati, potisniti naprej tleče protislovnosti migracijskega režima. Seveda – to moramo napisati – je za resnično spremembo potrebno spremeniti svet, pa vendar šele razumevanje specifičnosti nekaterih izmed poglavitnih problemov migracij in migracijskega režima omogoča dejansko politično intervencijo in delovanje, ki abstraktnost sveta spreminja po najbolj logični poti – poti konkretnosti.

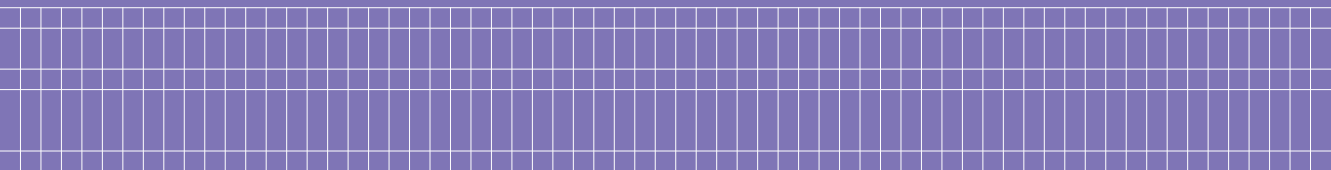
1 Več o migracijskem paktu na spletni strani Border Violence Monitoring: <https://www.borderviolence.eu/new-pact-on-migration-policy-analysis/?fbclid=IwAR2f3iohxENTlyEVP9Ed2zadtEFy6sbG2u0CS78r0Blew40esz0Nbd1umJg>

2 Navodila glede zapiranja prosilcev so dostopna tu: <https://push-forward.org/novica/police-directives-detention-asylum-seekers-postojna-june-2020>

3 Organizacija Border Violence Monitoring Network popisov pričevanj ne izvaja sistematično, saj ljudje iz Hrvaške v BiH in Srbijo niso izgnani na istih mestih in se pogosto porazgubijo po teh državah ter nekako poskušajo preživeti, dokler se na »game« ne odpravijo še enkrat, in še enkrat in še enkrat ...

4 Poročilo Varuha o razmerah v Centru za tujce pri Postojni: <https://www.varuh-rs.si/sporocila-za-javnost/novica/porocilo-varuha-o-namescanju-pridrzanih-oseb-v-centru-za-tujce-v-postojni/>.

Kolektivni izgoni na slovensko-hrvaški meji: od MNZ do policijskih postaj

Jošt Žagar

Od začetka leta 2018 do konca oktobra 2021 je slovenska policija izvedla 29.043 izročitev oseb hrvaški policiji zaradi neregularnega prehoda meje.¹ Z vidika uradnih postopkov, ki jih vodijo policisti na postajah, te osebe niso zaprosile za azil v Sloveniji, vendar pa o nasprotnem priča množica zbranih pričevanj oseb, ki so bile veržno izgnane iz Slovenije prek Hrvaške čez zeleno mejo v Bosno in Hercegovino. Množični izgoni, onemogočenje pravice do azila in poneverbe uradnih postopkov so postali sistemska praksa slovenske policije konec maja 2018, ko je število izročitev na Hrvaško skokovito naraslo. Kljub številnim dokazom, tudi v obliki videoposnetkov, o sistematičnem mučenju hrvaške policije v obliki pretepanja, kraje in izgonov, Slovenija nadaljuje z množičnimi izročitvami na Hrvaško in zavestno krši temeljno mednarodnopravno načelo zaščite pred mučenjem in kolektivnim izgonom.

Slovenska policija je v letu 2020 zabeležila 14.592 neregularnih prehodov meje, od teh pa je v 9.950 primerih izvedla postopek izročitve na Hrvaško, kar pomeni, da je bilo več kot dve tretjini oseb, ki so bile obravnavane na slovenskih policijskih postajah zaradi neregularnega prehoda meje, izgnanih

na Hrvaško po neformalnem postopku. Nujno je pri tem opozoriti, da je neregularni prehod meje sestavni del procesa, ko govorimo o pravici do azila, saj praktične izkušnje več kot očitno kažejo, da prošnje za azil ni mogoče vlagati na mejnih prehodih. Na primeru Slovenije se je celo izkazalo, da prošnje za azil v večini primerov ni mogoče vložiti niti na policijskih postajah, kjer so takšni poskusi soočeni z grožnjami in nasiljem, oseba pa navkljub jasno izraženi nameri konča v postopku izročitve Hrvaški in je nato izgnana v Bosno in Hercegovino.

Ministrstvo za notranje zadeve očitke o nezakonitem delovanju policije zavrača rekoč, da policija korektno vodi postopke ter pri tem spoštuje temeljne človekove pravice in pravico do azila, kar pa ni nič drugega kot očitno zavajanje in sprenevedanje glede odgovornosti zaradi množičnih kršitev, ki se dogajajo na dnevni ravni. Policija je začela z množičnimi izgoni spomladi leta 2018, ko je število prošenj za azil na Policijski postaji Črnomelj padlo s 371 v maju na zgolj 13 v juniju, in sicer kljub povečanemu številu zabeleženih prehodov meje (v maju je bilo zabeleženih 379 prehodov, v juniju pa 412). Takšnega padca števila

zabeleženih prošelj za azil ni mogoče pojasniti z razlago, da so čez noč izginili vsi, ki so želeli zaprositi za mednarodno zaščito, temveč je v tem času prišlo do očitne spremembe vodenja uradnih postopkov, spremenjeni postopki pa so se odvijali še naprej v letu 2021.

Politika zaprtih meja in sistematičnega nasilja policije nad osebami, ki prečkajo mejo v iskanju možnosti preživetja, je bila oblikovana pod vlado Mira Cerarja in takratne notranje ministrice Vesne Györkös Žnidar v začetku leta 2018. Policijske direktive, ki so bile po odločitvi upravnega sodišča razkrite, pričajo, da se je zaprtje meje oblikovalo več mesecev. Ključen je dokument z datumom 25. 5. 2018, pod katerim je podpisan nekdanji generalni direktor Slovenske policije Simon Velički, v katerem je zapisano, da naj slovenski policist v mešani patrolji s hrvaškimi kolegi ujeto osebo predajo v obravnavo čez mejo.² Pod direktivami o varovanju meje je podpisana tudi nekdanja generalna direktorica Policije Tatjana Bobnar, ki je to mesto prevzela, ko je MNZ vodil Boštjan Poklukar v vladi Marjana Šarca. Prav tako je pod policijskimi direktivami podpisan pomočnik direktorja Uprave uniformirane policije na Generalni policijski upravi Marko Gašperlin, ki je do nedavnega deloval tudi kot predsednik upravnega odbora evropske mejne straže Frontex. Vlada Janeza Janše je s politiko nasilja na meji nadaljevala, z novelami Zakona o tujcih v letu 2021 pa je celo legalizirala možnost suspenza pravice do azila. Možnost legalnega suspenza pravice do azila in legalizacijo množičnih izgonov po hitrem postopku predstavljata 10.a in

Nujno je pri tem opozoriti, da je neregularni prehod meje sestavni del procesa, ko govorimo o pravici do azila, saj praktične izkušnje več kot očitno kažejo, da prošelj za azil ni mogoče vlagati na mejnih prehodih.

10.b člen. Oba člena sta bila sprva oblikovana in sprejeta pod vlado Mira Cerarja, vendar je njuno neustavnost po posredovanju varuhinje človekovih pravic Vlaste Nussdorfer ugotovilo Ustavno sodišče. Vlada Janeza Janše je zaradi spoznane neustavnosti oba člena formalno sicer spremenila, toda ohranila možnost suspenza pravice do azila v nedoločno definiranih razmerah »kompleksne krize na področju migracij«, novi varuh človekovih pravic Peter Svetina pa ustavne presoje zakona ni želel sprožiti.

Koordinacija izvedbe množičnih izgonov je razvidna iz serije policijskih direktiv, ki v celoti še vedno niso dostopne javnosti. Razkrite policijskih direktiv o ravnanju na meji, ki ga je zahtevala informacijska pooblaščenka, je sicer slovenska policija zavrnila, ker naj bi vsebovale informacije, ključne za učinkovito delovanje policije. Upravno sodišče je decembra 2019 odločilo v prid delnemu razkritju navodil. V na novo razkritih navodilih, izdanih za policijske postaje, je pod novomeško policijsko upravo med drugim mogoče brati, da naj ob prisotnosti hrvaškega policista slovenski policist prošnjo za azil interpretira, kot da je bila ta prošnja izrečena na Hrvaškem, pri tem pa mešane patrolje niso omenjene.³ Navkljub očitni spornosti navodil in upravičenemu sumu koordinacije sistemskih kršitev z vrha policije celotna vsebina direktiv ostaja skrita javnosti in večji deli navodil ostajajo počrnjeni. Način poteka postopkov na meji, kot ga opisujejo izgnane osebe, pa ni zapisan v nobenem uradnem dokumentu, ker bi tak dokument pomenil neposreden dokaz o hudem kriminalnem delovanju odgovornih na policiji.

Glede na pričevanja oseb, vrnjenih na Hrvaško in nato v Bosno in Hercegovino, slovenska policija ujame ljudi po klicu lokalnega prebivalstva ali takrat, ko jih opazi termokamera, patrolja ali dron. Skupine pred prečkanjem hrvaško-slovenske meje običajno hodijo vsaj teden dni od bosanske do slovenske meje in spijo po gozdovih v skrivanju pred policijo. Osebe, ki jih policija ujame, so izčrpane, pogosto tudi brez hrane in vode.

Pridržanju sledi prihod na policijsko postajo, kjer prevajalec včasih je, včasih ga ni. Prisotnost prevajalca običajno ne pomeni veliko, saj se ti ne držijo naloge prevajanja, temveč ljudi zaslišujejo in jim grozijo. Pričevanja oseb, ki so se znašle v postopku na policijski postaji, omenjajo tudi primere zahtevanja podkupnin od prevajalcev v zameno za prehod v azilni postopek. Ujeti običajno noč preživijo oz. so zaprti v celici na postaji, ponekod pa imajo za zapiranje tujcev postavljene kontejnerje, kot na primer na policijski postaji v Črnomlju. Na postaji policisti osebe zaslišijo, fotografirajo, jim vzamejo prstne odtise in osebne podatke, v mnogih primerih policija opravi razgovor zgolj z eno osebo za celotno skupino. Za namen izgonov in zapiranja prosilcev za azil policija uporablja tudi Center za tujce v Postojni, kot se je izkazalo v množičnem zapiranju poleti leta 2020.

Med zaslišanjem so prosilci za azil soočeni z grožnjami, verbalnimi žalitvami, včasih tudi z udarci. Zaslišani mora pojasniti, kako in kje je prečkal mejo, če pa je kdo osumljen tihotapstva, je deležen posebne obravnave s tepežem. V nekaterih primerih odkritega nasilja ni. Policist, ki vodi postopek, pojasni, da so pridržani že v azilnem postopku in jih bodo odpeljali v Ljubljano, ter pred njih pomoli liste v slovenskem jeziku. Ti papirji so sklep o pridržanju, sklep glede odvzema osebnih predmetov in kazen za ilegalni prehod meje, ki znaša 460 evrov oziroma polovično 230 evrov. Ta denar policisti med postopkom poberejo tudi s preiskovanjem žepov. Uradne odločbe o izročitvi na Hrvaško oseba ne prejme, saj je po meddržavnem dogovoru postopek opredeljen kot neformalen, posledično pa je onemogočena pravica do pritožbe.⁴

Policist v postopku napiše uradni zaznamek oziroma zapisnik v nekaj povedih; skorajda po pravilu policisti na postaji neodvisno od izražene namere za zaprositev za azil zapiše, da oseba išče boljše življenje, delo ali študij v Franciji ali Nemčiji. Na ta način je oseba opredeljena kot ekonomski migrant in ilegalec ter je po hitrem postopku

Med zaslišanjem so prosilci za azil soočeni z grožnjami, verbalnimi žalitvami, včasih tudi z udarci.

deportirana na Hrvaško. Takšnih zapisnikov je bilo v letu 2020 skoraj 10 tisoč, leto pred tem pa 11 tisoč, vendar za zdaj nihče zunaj policije nima dostopa do teh zapisnikov oziroma nima interesa, da bi jih preiskal. Na ta način poteka sistematična malverzacija uradnih postopkov na policijskih postajah, ki sedaj traja že več kot tri leta in se je razširila na policijske postaje od Ormoža do Kopra.

Postopku sledi prenočitev v celici ali kontejnerju in nato prevoz do mejnega prehoda ter izročitev hrvaški policiji. Zaradi množičnosti izgonov lahko prevoz s policijskih postaj poteka kar z avtobusi. V primeru, ko je bilo v raciji gozdov okoli Ilirske Bistrice 17. 9. 2019 ujetih 108 ljudi, je po uradnih poročilih policije za azil zaprosilo 8 oseb, od tega je bilo 5 mladoletnikov, ostali glede na poročanje policije za azil niso zaprosili in so jih izročili Hrvaški. Pri izvedbi množičnega izгона 100 oseb policija ni vodila evidence pridržanih oseb, prav tako ni bilo predloženih nobenih dokazov o neregularnem prehodu meje, kar je pogoj za izvedbo same izročitve. Izgnancem je slovenska policija brez sklepa o pridržanju odvzela prostost za 16 ur, potem pa so bili izročeni hrvaški policiji.⁵ Ta običajno po predaji oseb ponovi postopek identifikacije in nato sledi izgon čez zeleno mejo v Bosno in Hercegovino, kar pogosto spremljajo tepež in kraja ali zažig osebnih stvari, kot so telefoni, spalne vreče in šotori.

Na Hrvaškem so se zaradi množičnosti izgonov prek zelene meje vzpostavile točke, od koder policisti izženejo ljudi. Po postopku na policijski postaji hrvaška policija pripelje ljudi v kombijih do točke ob bosansko-hrvaški meji v okolici Velike Kladuše ali Bihaća. Pogosto je mučenje v obliki divje vožnje, škropljenja solziva v zaprt prostor kombija ali uporabe hladne klime in puščanja

Ljudi več ur zaprtih v vozilu. Ko kombi pripelje do zelene meje, policist odpre zadnja vrata in naroči ljudem, da izstopijo posamično ali pa v paru. Pred vrati kombija se postavi kordon policistov, ki prične s tepežem oseb, ko izstopijo in dokler ne zbežijo pred pendreki čez zeleno mejo v Bosno in Hercegovino. Glede na pričevanja naj bi bili policisti pogosto zamaskirani s črnimi maskami in v uniformah, ki spominjajo na uniforme posebnih enot. Pred izgonom so ljudem pogosto pobrani vredni predmeti in denar, telefoni, ki niso ukradeni, so uničeni. Prav tako številni pričajo o uporabi električnih palic in paralizatorjev, zabeležena so bila pričevanja o streljih od blizu z orožjem z gumijastimi ali lažnimi naboji kot način lažne usmrtnitve.⁶ Včasih so ljudje prisiljeni v bežanje prek potokov, nekaterim pa so bili v zimskih mesecih odvzeti celo čevlji. Pri izgonu 7. 2. 2019 so policisti Aliju odvzeli čevlje in je bil prisiljen v pešačenje do Velike Kladuše, posledično pa je na nogah dobil hude ozebljine.⁷ Ker je zavrnil amputacijo, se je razvila sepsa, konec septembra 2019 pa je umrl v begunskem taborišču Bira v Bihaću. Kolektivni izgoni običajno potekajo kakšnih 20 kilometrov od Velike Kladuše ali Bihaća, kar pomeni, da morajo ljudje hoditi po več ur, da pridejo do pomoči. Vsi izgoni ne potekajo na ta način in marsikateri policist se ne zateka k nasilju za izvedbo izгона; a pričevanja ljudi, zlomljene roke, modrice in rane so dovoljni dokazi, ki pričajo o sistematičnem mučenju, ki poteka znotraj hrvaške policije nad osebami na meji.

S sistematičnimi izgoni na Hrvaško Slovenija neposredno krši načelo nevračanja v primeru grožnje mučenja, ki ga uveljavlja Evropska konvencija o človekovih pravicah. Navkljub množici dokazov o nasilju hrvaške policije nad migranti – v obliki posnetkov, pričevanj in poročil – vodilni v policiji zanikajo, da bi pri izročitvah zaznali kakršne koli nepravilnosti. V primeru tožbe Maročana R. Z., ki je bil po negativni odločitvi o azilnem postopku nasilno odveden iz azilnega doma do meje s Hrvaško, priključen skupini, ki je bila v postopku izгона, ter pregnan na Hrvaško in nato

Pogosto je mučenje v obliki divje vožnje, škropljenja solzivca v zaprt prostor kombija ali uporabe hladne klime in puščanja ljudi več ur zaprtih v vozilu.

v Bosno in Hercegovino, niti Upravno sodišče ni ugotovilo spornosti ravnanja policije ob izročitvi na Hrvaško, saj po mnenju sodišča ni mogoče, da bi policist predvidel, kaj se bo zgodilo z osebo po izročitvi. Upravno sodišče je tožbi sicer ugodilo in odločilo, da oseba ni imela možnosti do pritožbe v postopku, saj glede izročitve ni dobila odločbe (postopek je namreč po sporazumu opredeljen kot neformalen), kar predstavlja kršitev ustavne pravice do dostopa do učinkovitega pravnega sredstva. Po pritožbi pa je na stran Policije in MNZ stopilo Vrhovno sodišče, ki ni spoznalo obstoja kršitev.⁸ Kasneje je njegov primer po posredovanju Varuha človekovih pravic prispel na odločanje na Ustavno sodišče. Prvo ugodeno tožbo v primeru nasilja na meji pa predstavlja sodba Vrhovnega sodišča v primeru kamerunskega tožnika A. M., v kateri je sodišče spoznalo kršitev pravice do mednarodne zaščite in kršitev načela nevračanja zaradi izгона na Hrvaško. Sodišče je prav tako ugotovilo, da je Slovenija odgovorna za okoliščine oseb po njihovi izročitvi v drugo državo.⁹

Sistematične kršitve in malverzacija postopkov na meji niso iznajdba oseb v policijskih uniformah, katerih plača za malenkost presega minimalno. Koordinacija sistematičnih kršitev se je zgodila v vrhu policije in MNZ za zaprtimi vrati na sestankih brez zapisnikov. Navodila za delovanje se v takšnih primerih – kot dokazujejo pričevanja hrvaških policistov – posredujejo prek osebnih telefonov, njihovo uveljavljanje pa se doseže s pritiski in sankcijami za tiste, ki ne izpolnjujejo nepodpisanih ukazov. Aktualne spremembe Zakona o tujcih in Zakona o mednarodni zaščiti pa na področju migracij obetajo dodatno omejevanje pravic

beguncev in migrantov ter legalizacijo nasilja in množičnih izgonov.

Zaradi sumov o nelegalnem delovanju policije smo v skupini Infokolpa leta 2018 vzpostavili mobilno telefonsko številko, na katero so lahko ljudje poklicali v primeru, ko so imeli namen zaprositi za azil v Sloveniji. Oseba, ki je prečkala mejo in je želela zaprositi za azil, je lahko na številko poklicala prek aplikacije WhatsApp. Potem ko je klicatelj javil svoje ime, izrazil namero za azil in poslal lokacijo, je prostovoljec InfoKolpe sporočil te informacije prek elektronske pošte ali klica na pristojno policijsko postajo, vključno z namero za zaprositev za azil. Odločitev za takšno delovanje je sledila poročilom o več smrtih na meji in sumu o hudih kršitvah slovenske policije.

Med 11. 9. in 7. 11. 2018 je InfoKolpa 20-krat (106 oseb) intervenirala na policijske postaje z elektronsko pošto ali telefonskimi klici. O prisotnosti oseb so bili poleg policijskih postaj obveščeni tudi Varuh človekovih pravic, organizacija Amnesty International Slovenija in v nekaterih primerih Generalna policijska uprava. V 6 primerih (39 oseb) so policisti odpeljali skupine v azilni postopek, v 6 primerih (27 oseb) so bile osebe kolektivno izgnane in so se kasneje javile iz BiH, v enem primeru pa je oseba po izročitvi sporočila, da je v azilnem postopku na Hrvaškem. V 7 primerih (39 oseb) se osebe, s katerimi je bil vzpostavljen kontakt, niso več javile; za njimi se je izgubila sled in tudi njihova številka ni bila več aktivna. Možni so razlogi, da bodisi sami niso želeli nadaljevati komunikacije bodisi jim je policija odvzela mobilne telefone zaradi preiskave, ali pa

Sistematične kršitve in malverzacija postopkov na meji niso iznajdba oseb v policijskih uniformah, katerih plača za malenkost presega minimalno.

so bili uničeni oziroma ukradeni. Podroben popis poteka nezakonitih izgonov, delovanja policije in pričevanj iz slovenskih policijskih postaj je dostopen na spodnjih povezavah.

Poročilo o nezakonitih kolektivnih izgonih na slovensko-hrvaški meji (Infokolpa):
<https://push-forward.org/novica/report-illegal-practice-collective-expulsion-slovene-croatian-border>

Verižna vračanja in državno nasilje na Balkanski poti Slovenija (2019–2021) (InfoKolpa):
<https://push-forward.org/novica/porocilo-dokumentarni-film-o-razmerah-na-balkanski-poti>

Primer 16 (Poročilo o nezakonitih kolektivnih izgonih na slovensko-hrvaški meji)

Čas in kraj: 4. 10. 2018, okolica Preloke v bližini Vinice. Vodenje postopkov: PP Črnomelj.

Kaj se je zgodilo z osebami: 9 oseb iz Alžirije, Maroka, Zahodne Sahare in Sirije. 8 ljudi je bilo verižno vrnjenih v BiH, eni mladoletni osebi so slovenski policisti omogočili zaprositi za azil.

Kaj se je dogajalo: 4. 10. 2018 se je okoli sedme ure zjutraj javila skupina 9 oseb. Poslali so imena, rojstne datume in države izvora ter lokacijo. Prav tako so sporočili, da ima mladoletnik v skupini ranjeno nogo. Nekaj čez 10. uro dopoldan je bila na njihovo željo policija obveščena o njihovi lokaciji in nameri za zaprositev za azil. Obveščene so bile PP Črnomelj, PP Kočevje, Generalna policijska uprava, pisarna Varuha človekovih pravic in pisarna Amnesty International v Sloveniji.

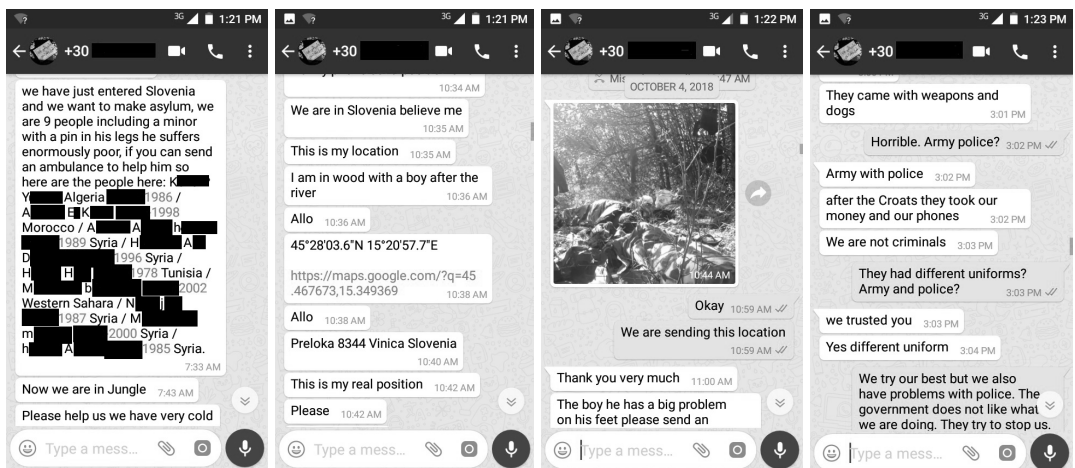
Pričevanje osebe iz skupine o dogajanju na PP Črnomelj (intervju posnet 27. 10. 2018):

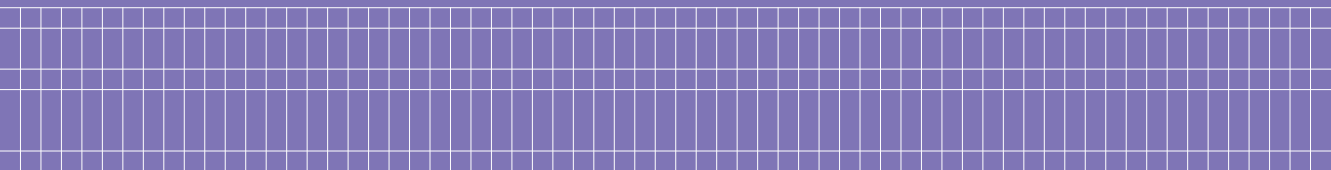
Intervjuvanec je povedal, kako ga je skupaj s skupino osmih oseb slovenska policija ujela v gozdu na lokaciji, ki so jo sporočili na telefonsko številko InfoKolpa. Ko so jih ujeli, so dejali, da

Zaradi sumov o nelegalnem delovanju policije smo v skupini InfoKolpa leta 2018 vzpostavili mobilno telefonsko številko, na katero so lahko ljudje poklicali v primeru, ko so imeli namen zaprositi za azil v Sloveniji.

hočejo azil, vendar mu je policija rekla »Nimamo azila za vas (*The police tell me, we don't have asylum for us*)«. Nato so jih odpeljali na policijsko postajo. Tam so dva dni prenočili v priporu. Po besedah intervjuvanca je nekaj oseb nosilo tudi vojaške uniforme. Prevajalec na PP je opravil intervju, v katerem je dejal, da v Sloveniji ne dajejo azila. Na njegov odgovor, da hoče v Slovenijo, mu je prevajalec odvrnil: »Ne poznaš Slovenije (*He tell me you don't know Slovenia*)«. Potem je moral podpisati dokumentacijo v slovenščini brez prevodov, prav tako prevajalec ni želel prevesti dokumentov. Skupini so odvzeli prstne odtise in jih fotografirali, potem so jih z avtom odpeljali na hrvaško mejo in jih predali hrvaški policiji. Tako je opisal dogodke na slovensko-hrvaški meji: »Ja, na meji smo dali denar. In denar mojega prijatelja, dal [je] 100 € in drug prijatelj 5 € in telefon, samo en telefon. (*Yes in border, we give money. And phone. And the money of my friend, give 100 and the other friend 5 euro and phone, just one phone*).« Ti so jih potem odpeljali na policijsko postajo nekje na Hrvaškem, potem pa s kombijem na zeleno mejo z Bosno in Hercegovino, kjer so jih pregnali na drugo stran meje. Intervjuvanec je poskušal prečkati mejo sedemkrat, dvakrat ga je slovenska policija prisilno izgnala in ga predala hrvaški policiji.

- 1 Število izročitev je zabeleženo v poročilih o delovanju policije, ki so dostopna na: <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika/mejna-problematika/nedovoljene-migracije-na-obmocju-republike-slovenije> (zadnji dostop: 29. 11. 2021).
- 2 Prvi sklop policijskih direktiv je dostopen na: <https://push-forward.org/novica/report-illegal-practice-collective-expulsion-slovene-croatian-border> (zadnji dostop: 29. 11. 2021).
- 3 Drugi sklop policijskih direktiv je dostopen na: <https://push-forward.org/novica/objava-internih-policijskih-navodil-za-ravnanje-z-migranti-release-internal-police> (zadnji dostop: 29. 11. 2021).
- 4 Izročitve potekajo po *Sporazumu med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške o izročitvi in prevzemu oseb, katerih vstop ali prebivanje je nezakonito*, ki je bil sprejet leta 2006, dostopen je na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-02-0040?sop=2006-02-0040> (zadnji dostop: 29. 11. 2021).
- 5 Varuh človekovih pravic, *Končno poročilo o obravnavi policijskih postopkov s tujci na območju Policijske postaje Ilirska Bistrica* 19. 7. 2019. Dostopno na: https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/Stalisca_in_ugotovitve/2020_7_22_-_Koncno_porocilo_o_prijetju_in_vracanju_migrantov_na_Hrvasko.pdf (zadnji dostop: 20. 1. 2021).
- 6 Pričevanja o nasilju policije držav na balkanski poti so zabeležena v publikaciji *The Black Book of Pushbacks*. Publikacija je za prenos dostopna na: <https://left.eu/issues/publications/black-book-of-pushbacks-volumes-i-ii/> (zadnji dostop 29. 11. 2021).
- 7 Lorena Fornasir, Gian Andrea Franchi, *Storie di ordinaria violenza dal confine tra Bosnia e Croazia*, Melting Pot Europa, 19. 2. 2019. Dostopno na: https://www.meltingpot.org/Storie-di-ordinaria-violenza-dal-confine-tra-Bosnia-e.html#.XonwXJJS_IU (zadnji dostop: 29. 11. 2021).
- 8 Uroš Škerl Kramberger, *Vrhovno sodišče stopilo na stran policije, ki vrača migrante na Hrvaško*, Dnevnik, 20. 8. 2020. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042936806/Slovenija/vrhovno-sodisce-stopilo-na-stran-policije-ki-vraca-migrante-na-hrvasko?fbclid=IwAR1Ulf7sgtjWwfMnM8FyNy6GKxsr7gEiJiiYXPJThUv-1IBYICGVLh5i0> (zadnji dostop: 29. 11. 2021).
- 9 Uroš Škerl Kramberger, *Prelomna sodba: Slovenija mora sprejeti Kamerunca*, Dnevnik, 28. 8. 2021. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042971911> (zadnji dostop: 29. 11. 2021).

Izvažanje meja EU – zahodna Bosna. *Terensko poročilo iz Velike Kladuše in Bihaća, 2019–2020*

Miha Turk

Sem Vinnie iz Indije in dvakrat so me ujeli v Sloveniji ter petkrat na Hrvaškem. Enkrat so mene in moje prijatelje neki vojaki zajeli na cesti številka šest v Sloveniji.

Lepo so se obnašali, niso se obnašali slabo. Trikrat so nam dali hrano na policijski postaji. Potem so nas zelo spoštljivo vrnili na Hrvaško. Hrvati so me pretepli. Slovenci nam ne zaplenijo stvari, Hrvati nam vse vzamejo in zakurijo. – Vinnie

Naši otroci so odšli, mi pa tu protestiramo. – občanka Bihaća na protestu proti migrantskim centrom

Mrš u pičku materinu, ti ćeš meni predavati. – občan Bihaća na poti s sestanka z predstavnikom misije IOM na Balkanu

Pakistan je nuklearna sila, šta oni rade tu u Bosni? – Ale Šiljdedić, višji inšpektor, Bihać

Še vedno je boljše biti brez pravic v Evropi kot brez pravic v moji državi. – migrant iz Pakistana, na vprašanje, zakaj vztraja, čeprav nima možnosti za azil v Evropi

Uvod

Bosna in Hercegovina je evropski projekt, v sami zasnovi in načinu delovanja uteleša »evropsko rešitev«: reševanje konflikta skozi birokracijo in birokracija zavoljo birokracije same, skrbno regulirano brezvladje, katerega namen je omejitev sleherne

moči; nemogoča rešitev za nemogoč problem. Tudi »migrantska kriza« je nemogoč problem, katere rešitev je mogoča samo skozi nemogoč birokratski konstrukt, kot je razvidno iz nedavne predstavitve novega migrantskega pakta, skupka ukrepov in zakonodajnih predlogov, ki naj bi »pravično« rešili oz. »prerazporedili« breme migracij, kot je ob predstavitvi pakta komisarka Ylva Johansson prostodušno priznala: »Naredili smo pakt, ki ne bo nikogar navdušil.« Tudi zasnova Bosne in Hercegovine je rešitev, ki ni nikogar navdušila, problem migracij kot problem »evropskega« reševanja konfliktov pa se je v zadnjih dveh letih zgostil na severozahodu Bosne in Hercegovine, v t. i. Unsko-sanskem kantonu. Nemogoč problem migracij je tako našel začasno rešitev v drugi nemogoči (začasni?) rešitvi – Bosni in Hercegovini.

V Bosno in Hercegovino so preko Hrvaške iz Slovenije (ali še naprej iz Italije in v zadnjem času tudi Avstrije) ljudje vrnjeni brez koordinacije ali vsaj pristanka oblasti BiH in zato te vrnitve predstavljajo kršitev suverenosti Bosne in Hercegovine. Obratno se mednarodni pritiski vršijo predvsem na BiH, predvsem spričo zlorabljanja oz. nezadostne skrbi do migrantov. Ko smo Aleja Šiljdedića, predstavnika kantonalne policije, vprašali, ali vračanja iz Hrvaške potekajo v dogovoru z vlado v Sarajevu in, če ne, ali je vlada v Sarajevu ukrepala, je odgovoril: »Kakšna vlada?« Dejstvo je namreč, da je Bosna in Hercegovina brez stabilne vlade, Evropska unija pa bolj kot na članico Hrvaško (ali Slovenijo) pritiska na šibko, nestabilno in revno državo na periferiji. Pritiski so bolj performativne narave: žuganje s prstom, občasno pismo in grožnje s prekinitvijo pridružitvenega postopka BiH, čeprav je njeno članstvo v EU docela utopično. Obratno so se bosanske oblasti v odnosu do EU zaradi migrantov prvič znašle z določenim vzvodom moči ali vsaj vzvodom zbujanja pozornosti – v BiH je namreč več kot dovolj sredstev za korektne nastanitvene kapacitete. Kot nam je povedal Peter Van der Auweraert, šef misije Mednarodne organizacije za migracije (IOM) na Zahodnem Balkanu, ima njegova organizacija načrte, lokacije in ljudi v pripravljenosti, a vlada v Sarajevu ne želi sprostiti sredstev za razširitev nastanitvenih kapacitet. Te se pravzaprav krčijo, v začetku oktobra

Naši otroci so odšli, mi pa tu protestiramo.

2020 so namreč zaprli največji migrantski center Bira v Bihaću, prebivalce pa pregnali v divjino. Zaprtje Bire je sovpadlo z uradnim obiskom treh predsednikov BiH v Bruslju; ali gre za naključje ali ne, je stvar interpretacije. Je pa dejstvo, da se tako IOM kot nastanitveni centri financirajo s tako imenovanimi IPA sredstvi, ki so sicer namenjeni pripravi kandidatk za članstvo v EU.

V času pisanja tega prispevka v gozdovih in hribih okoli Bihaća na divjem tabori okoli tri tisoč ljudi, nasilje hrvaške policije pa je iz meseca v mesec bolj brutalno, solidarnost Bosne in Hercegovine postaja stvar preteklosti.

Zakaj Bosna?

A zakaj je ravno Bosna postala migrantski žep? Prvi razlog je (politična) geografija. Vse države na balkanski poti sprejemajo ukrepe, da bi se izognile takšni situaciji, zato je žep nastal v državi, ki je na račun političnega ustroja nezmožna sprejemati kakršne koli ukrepe na državni ravni. Bosna in Hercegovina, razdeljena na množico kantonov brez enotne vlade in z mirovnim sporazumom namesto ustave, si je ustvarila neke vrste politično črno luknjo. Politična črna luknja je specifična za Federacijo BiH, saj je Republika Srbska z neprimerno bolj centralizirano oblastjo uspešno odgnala migrante s svojega ozemlja (49,5 % ozemlja BiH), po drugi strani pa onemogoča sprejemanje sklepov na federalni ravni – recimo o vzpostavitvi agencije in sprostitev sredstev, s katerimi bi vlada v Sarajevu sama upravljala z nastanitvenimi centri, prav tako vlada republike Srbske z Miloradom Dodikom v Banja Luki blokira prihod Frontexa (mejne policije Evropske unije). Bosna in Hercegovina je krhka država, prisotnost migrantov in s tem povezani pritiski pa še dodatno rahljajo vez med kantoni in entitetama. Migranti, ki se znajdejo v Republiki Srbski, so na hitro transportirani na območje Federacije. Unsko-sanski kanton, z mestoma Bihać in Velika Kladuša, je enklava Federacije BiH (čeprav z zemljevida morda to ni očitno, saj je ozemlje Federacije na videz sklenjeno, a ozemlje

južne Bosne je neprehodno). Edina pot do Sarajeva je tako prek ozemlja Republike Srbske. Migranti so tako ujeti na eni strani z Republiko Srbsko, na drugi pa s Hrvaško, in s tem seveda zunanjo mejo Evropske unije, nekaj kilometrov naprej s slovensko mejo (schengen), še naprej pa z Italijo.

Hrvaška ima skoraj tisoč kilometrov dolgo mejo z BiH in si že zato ne more privoščiti gradnje ograje, a pomembno je tudi dejstvo, da so Hrvati eden izmed treh konstitutivnih narodov v BiH, za nameček pa je Hrvaška demokratska skupnost (HDZ) med najmočnejšimi strankami v federaciji BiH, pri čemer ima HDZ Republike Hrvaške v Evropskem parlamentu tudi štiri sedeže v poslanski skupini Evropske ljudske stranke (EPP). Velja se spomniti, da je Bosna in Hercegovina – z besedami Niđare Ahmetašević – »delni protektorat« Evropske unije, saj nad tremi predsedniki treh konstitutivnih narodov (Bošnjakov, Hrvatov in Srbov) bdi predstavnik EU. Evropska unija tako od zunaj (prek t. i. »pushbackov«) kot od znotraj diktira politiko BiH v odnosu do migrantov. Hrvaška je torej članica EU, ki formalno »bdi« nad državo, in Hrvati so obenem eden izmed treh konstitutivnih narodov BiH.

Naprej od Hrvaške je Slovenija in schengenska meja, nekakšen cilj in obljubljena dežela, ki ima skorajda mistično moč. Med pogovori z ljudmi, ki so doživeli »pushback« iz Slovenije, nismo zaznali ravnanju hrvaške policije podobnega primera neposrednega nasilja slovenske policije, a na nek način je nasilje slednje še hujše, saj ljudje trpijo dolgo pot vupanju na deželo dostojanstva in spoštovanja. »Slovenska policija je zelo prijazna, zakaj nas potem deportirajo?« se je spraševala skupina mlajših Pakistancev, in njihova zgodba je skorajda generična.

Unsko-sanski kanton ima sicer okoli pol milijona prebivalcev in povprečni mesečni dohodek je manj kot

500 evrov. Večina jih živi v mestih Velika Kladuša in Bihać. V teh mestih so tudi večji nastanitveni centri in upravi IOM. V bližini omenjenih mest pristane večina ljudi, ki jih slovenske oblasti »vrnejo na Hrvaško«. Velika Kladuša je bližje Sloveniji (okoli 60 km zračne linije), Bihać pa je sicer bolj oddaljen od Slovenije (treba je prečkati večji del Hrvaške, kakor tudi območje Snežnika, kar je eno izmed največjih neobljubljenih območij v regiji), a po drugi strani kljub relativno večji razdalji od schengenske meje omogoča boljši »naskok« na Trst. Lahko torej predvidevamo, da iz Bihaća prihajajo migranti, ki jih prestreže Policijska uprava (PU) Koper (predvsem Policijska postaja Ilirska Bistrica), iz Velike Kladuše pa Policijska uprava Novo mesto (predvsem PP Metlika in PP Črnomelj).

Bihać je s 40.000 prebivalci največje mesto v kantonu. Od štirih nastanitvenih centrov pod upravo omenjene organizacije so bili trije v Bihaću (vključno z družinskim centrom Borići). Leta 2019 je obstajalo še divje taborišče »Vučjak« na vzpetini nad Bihaćem, ki ga je vzpostavila in (minimalno) upravljala občina Bihać in njihova izpostava Redečega križa. V rabi se »nastanitveni centri« opredeljujejo z oznako »kamp« in Vučjak kot »jungle kamp«. Kljub oznaki »kamp« gre pri nastanitvenih centrih večinoma za kontejnerska naselja. Velik del migrantov pa nima dostopa do nastanitve v omenjenih centrih in do storitev, ki jih nudijo (omejena zdravstvena oskrba, hrana, voda, določeno pravno svetovanje itd.).

Vučjak je spremljal še dodaten ukrep: policijska ura v Bihaću za migrante, ki ne stanujejo v enem izmed nastanitvenih centrov IOM. Če so jih v mestu dobili brez izkaznic IOM, so jih strpali v Vučjak. Da je tragedija še hujša, je hrvaška policija začela uničevati zaplenjene izkaznice; migrante je pogosto brez čevljev, jaken in dokumentov izvrgla v BiH in tam jih je bosanska policija odgnala v Vučjak. Tako je v Vučjaku po negostoljubni pokrajini ogromno ljudi hodilo bosih ali z vrečkami namesto čevljev na nogah. Zmogljivost Vučjaka je bila okoli 300 ljudi, vendar jih bilo poleti tam tudi do 2500. Vučjak je dobro služil svojemu namenu, torej predvsem temu, da je slabo zadovoljeval življenjske potrebe migrantov in zato

Po moji oceni je bil Vučjak inscenacija – »fotogenična« humanitarna katastrofa.

zbujal pozornost javnosti, kar je bilo dobro izhodišče za izvajanje pritiska in posledično za pogajanja. Po moji oceni je bil Vučjak inscenacija – »fotogenična« humanitarna katastrofa. Policija ni nadzirala razmer, ki so bile objektivno in namerno slabe, hkrati pa so pristojni skoraj spodbujali novinarje in predvsem snemalce, da so snemali celo v notranjosti taborišča (za razliko od centrov IOM, kjer so pogoji za medijsko delo strogo odmerjeni). Tako so se v kantonu vrstile delegacije novinarjev, politikov in najrazličnejših humanitarnih delavcev. Slednji so bili tako soočeni z dilemo: pomagati ljudem je hkrati pomenilo legitimirati politiko, ki je ustanovila taborišče v takšnih razmerah (odločitev je bila še toliko težja, ker bi bil Vučjak zaradi odmevnosti precej dobra humanitarno-donatorska investicija). Uradno so lokacijo v Vučjaku sicer ponudili IOM, češ da bihaške oblasti v mestu nočejo več centrov. IOM tega ni sprejel, ker je taborišče na planoti, precej daleč od mesta in izredno blizu hrvaške meje, hkrati pa postavljeno na območju, ki ga naseljuje hrvaška manjšina, kar lahko interpretiramo kot določeno gesto protesta kantonalnih oblasti. Nazadnje so taborišče, potem ko je zapadel prvi sneg, zaradi mednarodnega pritiska zaprli, njegove prebivalce pa so preselili v nov center blizu Sarajeva in pozneje Tuzle, torej izven kantona, pri čimer je tudi vlada Republike Srbske privolila v prevoz migrantov čez svoje ozemlje (tovrstne transporte je v preteklosti namreč večkrat blokiral). Tako so oblasti dosegle, kar so hotele: mednarodno pozornost, povečanje investicij v kanton (kar je obljubila mediatorska misija Evropske komisije) in zmago, tako v odnosu do Sarajeva kot v očeh svojih volivcev.

Pasti solidarnosti

Bosansko-hercegovske oblasti so nezmožne kakršnega koli enotnega delovanja – tako v skrbi kot

Bosansko-hercegovske oblasti so nezmožne kakršnega koli enotnega delovanja – tako v skrbi kot v represiji.

v represiji. Ker so prebivalci BiH zaradi nedelujoče oblasti skrb za migrante na začetku vzeli nase, so oblasti najprej pritisnile na domačine, ki pomagajo s potrebščinami, hrano, medicinsko opremo in velikokrat tudi tako, da migrantom ponudijo zatočišče. Pritisk se je začel s ščuvanjem prebivalcev in nadaljeval z restriktivnimi ukrepi v obliki vedno strožjih denarnih kazni za vse, ki bi gostili migrante. Ti so se v času koronske krize še stopnjevali, saj je bila za osebe, ki so bile v kakršnem koli stiku z begunci, obvezna štirinajstdnevna karantena. O pritiskih policistov, naj ne strežejo migrantom, sem govoril s kar nekaj lastniki gostiln; gre za neformalne grožnje, ki nimajo zakonske podlage, saj ni jasno, kdo je migrant oziroma po kakšnem ključu naj bi gostinec sklepal, kdo je migrant in kdo ne, legitimiranje pa tudi ni nekaj, kar bi bilo v pristojnosti gostilničarjev. V praksi to pomeni, da ne strežejo temnopoltim ljudem, saj občan ne more drugače kot na podlagi kože ugotoviti, kdo je migrant in kdo ne.

Solidarnost prebivalcev Bosne in Hercegovine je ob prvem večjem prihodu migrantov v letu 2016 postala svetovna senzacija. Splet so preplavili članki, ki so odobraval solidarnost prebivalcev BiH. Topel sprejem in afirmativno poročanje je povzročilo dva učinka: 1) povečan pritok migrantov, ki so v bosanski oazi čedalje bolj represivnih sosed našli primerno izhodišče za zadnjo etapo odiseje proti Evropi; 2) poročila o gostoljubnosti BiH so sprejele tudi mednarodne organizacije in to situacijo prepoznale kot potencialno »začasno rešitev«. Bosansko gostoljubje ima dva izvora. Večina prebivalcev (vsaj zahodne Bosne) je v nedavni preteklosti na lastni koži izkusila, kaj pomeni biti begunec. Po drugi strani pa je neoperativna država nezmožna t. i. »managementa migracij« in je solidarnost prebivalcev pravzaprav nadomestilo pomanjkanje (oziroma nezmožnost) ukrepanja države. Ko se je mnenje vlade (in vlad) ter prebivalcev do migrantov poslabšal, se je tudi državna represija vsaj na začetku preusmerila – ne toliko v pritiske na same migrante kot predvsem na prebivalce s prepovedmi nudenja nastanitve ter na ponudnike gostinskih in drugih storitev.

V njihovem mestu se gradijo samo centri IOM, prebivalstvo pa je frustrirano nad dejstvom, da v nekdanji tovarni hladilnikov ni več delujočega obrata.

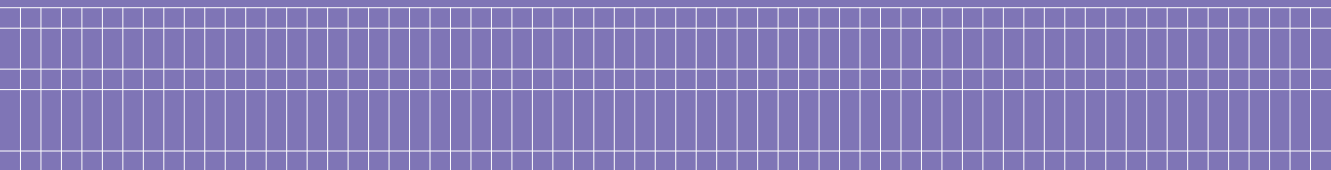
Po drugi strani so tako mednarodna skupnost kot sami migranti v Bosni našli nekakšno začasno rešitev tega gordijskega vozla. To je evidentno v gradnji nastanitvenih centrov. Normalizacija »bosanskega žepa« je privedla do reakcije oblasti in dela prebivalstva – ljudje, ki so vrnjeni iz Hrvaške, so travmatizirani, oropani, tako za fizično premoženje kot za dostojanstvo, velikokrat so vrnjeni pretepeni in bosni. Pot oziroma »gejm«, kot to imenujejo migranti, zahteva določeno materialno investicijo – obutev, zalogo hrane, telefon za navigacijo in prenosno baterijo. To je minimalni pogoj za pot. Tukaj ne govorimo o migrantih, ki si lahko privoščijo tihotapca, ampak o ljudeh, ki nimajo ničesar in pešačijo proti Evropi na slepo srečo. Utrujeni, obupani in travmatizirani ljudje so nepredvidljivi, zaradi pomanjkanja formalne oskrbe se dogajajo ekscesi in solidarnost prebivalcev je nadomestila represija v obliki protestov in celo nasilnih napadov. Ko smo se pogovarjali s Šildetičem s policijske uprave v Bihaću, nam je potrdil, da policija nima kapacitet za posredovanje v sporih med migranti, iz opažanj pa lahko z precejšnjo gotovostjo trdimo, da policija tudi ne preiskuje prekrškov nad migranti, ki jih vrši lokalno prebivalstvo.

Odsotnost institucionalne infrastrukture ne le za migrante, temveč tudi za tamkajšnje prebivalstvo je botrovala protestu proti migrantskim centrom, ki smo ga tudi obiskali. Protest je bil izredno miren, migranti so mirno in neizvzvano hodili mimo. Za čas trajanja protesta so zaradi varnosti zaprli vrata Bire. Sam protest je bil po našem vtisu bolj izraz občega nezadovoljstva in občutka spregledanosti kot nestrpnosti. Seveda je bil določen del ljudi, ki so imeli sumljivo identično zgodbo, kako si že »dve leti niso

upali zapustiti hiše«, kar je očitno neresnično. Neka gospa pa nam je povedala: »Naši otroci so vsi odšli v tujino, mi pa smo prišli protestirat.« Zdi se, da ta izjava dobro opiše prevladujoči sentiment. Nasploh se čutijo ljudje pozabljeni in izdane, tako s strani Sarajeva kot s strani Bruslja in mednarodnih organizacij ter tudi lastnih politikov. Njihovi otroci so odšli na delo, po mestu pa tavajo afganistanski – »tudi njih je rodila neka mama« – in pakistanski dečki – »Pakistan je jedrska država, kaj oni počnejo v Bosni?«.

V njihovem mestu se gradijo samo centri IOM, prebivalstvo pa je frustrirano nad dejstvom, da v nekdanji tovarni hladilnikov ni več delujočega obrata. Kot nam je povedala občanka Bihaća, ki želi ostati anonimna: »Reveži, ki napadajo reveže.«

IOM ima v USK štiri oziroma sedaj samo tri centre. Zgodba o domnevnih in resničnih prekrških te organizacije je veliko, v grobem jih lahko razdelimo na dva dela. Prvi del očitkov se nanaša na dejstvo, da je IOM preveč invaziven, da gradi predobre prostore za begunce in da nakazuje trajnost migrantskega problema. Tudi predstavniki Evropske komisije so na tiskovni konferenci z vlado USK poudarili dejstvo, da se zavedajo, da so »potrebne investicije v skupnost«, in da so investirali v novo mestno razsvetljavo. Med lokalnimi novinarji je bilo po novinarski konferenci mogoče slišati rezek komentar: »Sedaj lahko razpadajoče mesto opazujemo tudi ponoči.« Lokalna skupnost Bihaća je organizirala tudi protest, ki so ga mediji označili za protimigrantskega, vendar lahko iz pogovorov in transparentov razberemo, da je šlo bolj za protest proti neodzivnosti mednarodne skupnosti, Evropske unije in tudi vlade v Sarajevu, saj zaradi situacije prejema sredstev, po drugi strani pa breme prelaga na Unsko-sanski kanton, ki je že tako odrezan od Sarajeva. Bosna ima zares »migrantsko« krizo v obliki izseljevanja, saj je USK zapustilo ogromno mladih, kot se je izrazila udeleženka protesta: »Naši otroci so vsi šli, mi pa tukaj protestiramo.«

Zahodni »volunturizem« na balkanski poti

Matej Kavčič

V zimi 2018/19 sem preživel tri mesece v Veliki Kladuši, ki se nahaja na bosansko-hercegovski strani meje s Hrvaško. Deloval sem znotraj kolektivov SOS Team Kladuša in No Name Kitchen, kjer smo beležili policijsko nasilje in organizirali prehrano, zdravila, obleke ter pomagali z informacijami, ki so jih ljudje na poti potrebovali. Menim, da je bilo delo, ki smo ga opravljali, potrebno, a se je kljub temu zapletalo v mnoga nasprotja, ko sem našo prakso gledal z vidika dobrobiti ljudi na poti, prek kritike gole humanitarnosti in s tem, da sem v obzir vzel mnenja lokalnih prebivalcev, zgodovino BiH in makropolitico situacijo. Potreba po članku izhaja še posebej iz izražene frustracije lokalnih prebivalcev in aktivistov v BiH glede nerazumevanja in neupoštevanja zahodnih humanitarnih delavcev, prostovoljcev in aktivistov do političnih, zgodovinskih, kulturnih in socialnih razmer, znotraj katerih ti delujejo. Zaradi tega sem poklical sarajevsko novinarko in aktivistko Niđaro Ahmetašević, da mi pomaga situacijo nekoliko razjasniti. Intervju z njo tvori večino članka.

Pred tem poskušam vleči paralele med zahodnim dojemanjem in delovanjem na Balkanu skozi zgodovino do danes ter nakazati, kako se zahodni

pogled reproducira in kakšne so njegove praktične posledice. To predstavlja rdečo nit celotnega članka.

Balkanizacija Evrope, ne evropeizacija Balkana!

Če hočemo danes politično govoriti o migracijah, moramo govoriti o antiimperializmu in anti(neo)kolonializmu. Živimo znotraj planetarne razdelitve bogastva in moči, ki ni nujna in ki ni od vekomaj. Kolonialni imperiji seveda niso izključna domena zahodnega sveta in prav v kontekstu Balkana in Otomanskega cesarstva je to očitno. In čeprav končujemo dobo *pax americana*, kjer hegemonija izvira iz severnega evroatlantskega prostora, bo ta gotovo še nekaj časa brcala, še posebej v post-jugoslovanskih prostorih. Specifika našega imperija je, za razliko od prejšnjih, kapitalizem, v kakršni koli že pozni obliki. V tem kontekstu niso samo vojne razlog, zakaj ljudje odhajajo, temveč je treba govoriti tudi o vlogi imperialno vodenih mednarodnih in nadnarodnih institucij pri vzpostavljanju zapora revščine, iz katerega ljudje odhajajo po boljše življenje. Prav tako naš evroatlantski imperij ni to samo v vojaškem in materialnem smislu, ampak gre tudi za njegove ideje, *soft-power*, ki so njegov glavni

Volunturizem, torej prostovoljstvo in turizem, opisuje kakršno koli prostovoljno delo, ali bolje, dobrodelnost, ki je del prostočasnega popotovanja potnikov.

izvozni produkt, kar se med drugim pokaže v prenekaterem razočaranju migrantov ob prihodu na željene destinacije, kjer naj bi to boljše življenje bilo tudi za njih. Pa velikokrat ni. Eksternalizacija mej Trdnjave Evropa je eden izmed načinov, kako ljudem preprečiti, da jim pot v Evropo uspe. Gre za prestavljanje nadzora in mejnih mehanizmov zunaj samih članic EU¹ na države in tisto, kar ostane po njihovem uničenju s strani imperija (kot na primer v Libiji), od Severne Afrike do Balkana.

In Balkan je tampon cona tega imperija. Od janičarjev do hrvaških policajev, za enega ali drugega gospodarja, Habsbužani, Ogrji, Otomani in danes EU ter NATO. In ta ideja blagostanja, ta prej omenjeni imperialni *soft-power* producira nek »ne še Evropa« občutek, ki ga lokalci internaliziramo, še bolj pa je prisoten pri »Evropejcih«, ki pridejo na Balkan delovat. Gre za reprodukcijo orientalizma do tega prostora. To je tudi jasno v rabi besede balkanizacija, ki označuje proces teritorialne, ponavadi nasilne politične fragmentacije. Ta diskurz nadaljuje bogato tradicijo rimskega imperija, ki je prav na balkanu izpilil tehniko *divide et impera*.

Ob tem nagrmdenem kopičenju slabosti je potrebna druga drža. V njej hodi lik *barbarogenija*, o katerem piše Ljubomir Micić, protagonist avantgardnega krožka Zenit v dvajsetih letih 20. stoletja. »Balkanizacija evrope in ne evropeizacija balkana! Decivilizator barbarogenij tuli v gorati balkan!« Ta patos vzame za svoje politično izhodišče tudi Andrej Grubačić v svoji knjigi *Don't Mourn, Balkanize* za vznik protihlapčevskega,

samoživega političnega prostora, kjer je samobitnost videna kot nasprotje zaplankanosti nacionalizmov. V tej luči bi hotel gledati tudi ta članek. Torej kako na tem našem polotoku ne kupiti izbire med liberalno servilnostjo kompradorskih politikov na eni in razpihovanjem sovraštva etnopodjetnikov na drugi strani istega kovanca.

Volunturizem in holidarity

Zanima me torej vprašanje tujega, še posebej »zahodnega« prostovoljstva in aktivizma glede migracij na balkanski migracijski poti, konkretno v Bosni in Hercegovini. Za izhodišče bom vzel *volunturizem* in *holidarity*, dva pojma, s katerim ReflActionist Collective² kritično opisuje svoje aktivistično delovanje po balkanski ruti iz bele nemške pozicije. Volunturizem, torej prostovoljstvo in turizem, opisuje kakršno koli prostovoljno delo, ali bolje, dobrodelnost, ki je del prostočasnega popotovanja potnikov. V tem članku bom volunturizem kritično uporabljal v kontekstu ljudi z globalnega severa ali kapitalističnega centra, ki za počitnice hodijo na manj privilegirane svetovne prostore za pridobitev izkušnje drugosti preko izvajanja različnih del in dejavnosti za dobro lokalnih skupnosti.

Poleg perversije paternalizma, ki ponavadi spremlja to dejavnost, je to na svetovnem nivoju resna industrija s sistemskimi učinki, ki odraža in sodeluje pri strukturnih neenakostih globalne razporeditve bogastva in moči. To še toliko bolj velja za humanitarnost plačanih humanitarnih delavcev in njihovih mednarodnih organizacij. Imperij najprej pošlje bombe, potem pa preko humanitarnih organizacij vzpostavi taborišča in pošilja pomoč, s čimer vzpostavlja odvisnost in nadzor. A o humanitarnih delavcih ne bom preveč pisal, saj nisem bil deležen izkušnje, obenem se mi pa zdi, da so kontradikcije, s katerimi se soočajo bolj neodvisni akterji in aktivisti, tam nekako že razrešene. Nasprotja se prestavijo višje v organizacijsko strukturo in niso več vprašanja lastne politične ideologije in etike, temveč postanejo omejene možnosti glede na pogoje

financiranja, misije organizacije ali pa so izkušena kot ukazi.

Pojem *holidarity* (holiday + solidarity) bi uporabil, da vzpostavim razliko do volunturizma. Temu primerno je rahlo bolj niansiran fenomen, saj želim v kontekstu migracij gledati na solidarnost kot na egalitarno politično dejavnost in kot enega izmed odgovorov na geslo protirasističnega gibanja »Kako je tvoja osvoboditev zvezana z mojo?«. ³ V tem oziru mi solidarnost predstavlja nekaj drugega kot prostovoljna dobroteljskost in humanitarnost. Tako gledano, pojem *holidarity* izpostavlja probleme, ki izvirajo iz počitniškega padalstva do neke mere politično ozaveščenih aktivistov, ki odhajajo izven svojega okolja delovati politično, kar pomeni, da v obzir jemljejo obstoječa razmerja moči in poskušajo preko svojega »humanitarizma« na njih vplivati; za razliko od golega prostovoljstva oziroma volunturizma, ki znotraj statusa quo išče načine zadovoljevanja osnovnih človeških potreb. Čeprav s tem (mnogokrat nevede) poglobljajo agendo imperija.

Razlika v pristopih se na primer vidi ob kriminalizirani humanitarnosti. Ista dejavnost, na primer prinašanje hrane ljudem v stiski, je lahko način nadzora ali osvoboditve. In prav pri razdeljevanju hrane, oziroma vzpostavitvi prostorov, kjer bi se to lahko redno počelo ter za to vključujočih koordinacijah in bitkah med oblastmi,

Poleg perversije paternalizma, s katero je ta dejavnost ponavadi spremljana, je to na svetovnem nivoju resna industrija s sistemskimi učinki, ki odraža in sodeluje pri strukturnih neenakostih globalne razporeditve bogastva in moči.

humanitarnimi organizacijami, aktivističnimi skupinami, lokalnim prebivalstvom in ljudmi na poti, se to dobro vidi. Aktivisti bodo seveda hrano dali, kjer je ta potrebna, a bodo načine poskusili prilagoditi temu, da ta dejavnost služi ljudem na poti. Tako da ostanejo na poti. Ti načini prej ali slej postanejo kriminalizirani ali drugače onemogočeni. Medtem ko je pri prostovoljstvu mnogokrat razdeljevanje hrane način identifikacije populacije, njeno vezanje na nek prostor in izguba njene svobode. Torej gre za kontekst. A zahodni »holidaristi« se pogosto prav v tem kontekstu izgubijo, saj na primer delajo vse za ljudi na poti, medtem ko pohodijo lokalno prebivalstvo, ki mnogokrat počne več »za stvar« in pa tudi samo ni v zavidljivi situaciji. Tako kljub razliki med samima akterjema, torej prvo vlogo prostovoljca turista in drugo počitniške aktivistke, oboji radi zapadejo v take ali drugačne oblike orientalizma.

A to ni nič novega. Zato bi, preden se z Ahmetašević spustimo globlje v prigode zahodnih dobrovoljcev, najprej rad omenil Mario Todorovo in njeno vplivno delo *Imaginarij Balkana*, od koder lahko z določeno mero domišljije vlečemo vzporednice med nekoč in danes.

Par vinjet iz zgodovine zahodnega dobrodelja na Balkanu

Todorova opisuje, kako je bil sam pojem *turizem* skovan prav v popotovanjih na Balkan, kamor so kultivirani zahodni Evropejci in kasneje Američani hodili iskat zibelke svoje civilizacije. Zgodilo se je, ko je Grčija zamenjala Italijo kot destinacijo za *The Grand Tour*, po sorazmernem zaprtju zahodne Evrope zaradi revolucionarnih vrenj in napoleonskih vojn.

Todorova tudi piše, kako so bili sredi 19. stoletja v javnosti popularni zapisi britanskih popotnikov prežeti s političnimi stališči njihovih avtorjev, ki pa se pravzaprav niso dosti razlikovala od stališč uradne politike. Čeprav so si takšna potovanja takrat lahko privoščili večinoma pripadniki višjih razredov in so tudi sami velikokrat bili

aktivni proponenti civilizacionizma, pa naj so bili mladi po šolanju, diplomati ali pisatelji, lahko danes zaznamo podobno psihologijo (čeprav popotovanje na Balkan nima več istega statusa) v volunturističnih ali novinarskih poročilih, ki objokujejo to grozo človeštva in žalost migracij, kjer nezavedno reproducirajo podoben civilizacijsko superioren diskurz, ki temelji na pasivizaciji in govoru o žrtvah, nezmožnih krojiti svojo usodo. Pa naj gre za migrante ali lokalce.

Prav tako je bil Balkan viden kot vadbišče za novopečene diplomate, da se izurijo, preden jih pošljejo na »pravi Orient«. V podobnem oziru lahko morda danes gledamo na karierizem znotraj mednarodnih humanitarnih organizacij. Saj je v pozni kapitalistični ureditvi menedžer zamenjal kapitalista ali državnika kot figuro moči. Za menedžerja pa je organizacija vselej organizacija, naj gre za humanitarno organizacijo, profitno podjetje ali javno ustanovo.

Obrat v dejavnosti, ki jih lažje preslikamo v našo temo, lahko vidimo v Todorovinem opisu dveh Britank, Georgine Mackenzie in Adeline Irby, v sredini 19. stoletja, ki sta na javnih predavanjih na domačih tleh predstavljali mučni položaj podjarmljenih Slovanov na Balkanu in kasneje ustanovili tudi pravoslavno šolo za deklice v Sarajevu. Podobno kot se ta članek poiskua prebijati skozi plasti diskurza razvoja, napredka in ustrezajoče superiornosti, tako sta se onidve prebili skozi olajševalna pojasnila otomanskih uradnikov, saj sta neomajno verjeli prav v te tri diskurze v relaciji do Slovanov na Balkanu. Irby je namreč v Bosancih našla smisel, se mu predala in postala njihova neomajna zagovornica. Čeprav je verjela, da bodo vselej ostali polbarbari.

V današnjem času sta volunturizem in holidarity lahko razumljena tudi kot kompenzacija za politično delovanje v domačem prostoru, tako kot je v 19. stoletju nek Anglež opozoril na sposobnosti nekaterih svojih sonarodnjakov: »Svojo vest rešujemo pogube, ker smo zanemarili

Trenutno se je postavil v pozicijo boga. Torej, jaz sem vsemogočen, belec, imam denar iz Nemčije in jaz lahko rešim vse.

neslikovite reveže na vzhodnem koncu Londona, tako da pokažemo zanimanje za slikovite reveže na vzhodnem koncu Evrope.« Ob tem je morda dobro dodati pripombo prijateljice, ki je izvirno iz Sarajeva in ki pravi: »Aj, da ja idem voluntirat u Francusku za beskućnike. Dodjemo tamo, otvorimo NGO, skupljamo donacije, i tako.«

Pogovor z Niđaro Ahmetašević⁴

Ko sem deloval na balkanski poti, sem nevede zapadel v lapsuse, ki morda niso tako drugačni od odnosa turistov med 17. in 19. stoletjem do Balkana. Na srečo je bil tam Pixi, dolgoletni neodvisni prostovoljec balkanske rute, ki je rad ponavljal refren: »Western volunteers coming here and trying to save the world. White middle class motherfuckers!« Vzemimo ta refren za izhodišče pogovora. Kaj praviš na to? / Tudi sama sem bila del tega, na primer v Grčiji, čeprav nisem nikoli verjela, da rešujem svet ali da ga sploh lahko rešim. Če pa govorimo znotraj BiH, mi je delovanje nekega Nemca prva stvar, na katero v tem oziru pomislim. Njegovo ekipo prostovoljcev je oblast izgnala iz kampa v Vučjaku. In veš, da ne podpiram tukajšnje oblasti, ampak kasneje smo odkrili, da so prostovoljci naredili veliko škodo ljudem v gibanju in je bila oblast primorana narediti, kar je naredila. In kaj zdaj on dela? Vrnil se je v Bosno in rešuje svet. Vozi se z avtom naokoli in kogar koli vidi, za katerega misli, da potrebuje pomoč, ga distribuira, se z njim fotografira in na podlagi tega išče donacije. Najpogosteje so to prav Bosanci. Trenutno se je postavil v pozicijo boga. Torej, jaz sem vsemogočen, belec, imam denar iz Nemčije in jaz lahko rešim vse. Kaj kar počne, niti ni tako slabo, ampak način, na katerega to počne ... in podobno je tudi pri ostalih ... ko greš na teren, so

pogosto ženske tiste, ki opravljajo dejansko delo, moške pa vidiš in slišiš. On je tipičen primer tega, patriarhat v gibanju.

Kakšno škodo so prostovoljci naredili in zakaj so jih oblasti umaknile? / Najprej so govorili, da so vsi zdravniki, a niso bili vsi zdravniki. Ljudi so zdravili in jim dajali zdravila. To je, kot da jaz odprem ambulanto in te zdaj tukaj zdravim. To, da je nekdo begunec in da je v težki situaciji, mi ne da pravice, da se igram z njegovim življenjem ... Dajali so jim antibiotike, antiepileptike in druge zadeve, ki jih lahko samo zdravnik predpiše. Med temi zdravili so bila tudi zdravila s pretečenim rokom trajanja. Ne vem, če je to pomoč. To je praktično ogrožanje življenja.

Vzpostavili so medicinsko ekipo, brez kakršnega koli dovoljenja za delo, brez kakršnega koli nadzora. V glavnem, nobeden od njih ni imel dovoljenja za izvajanje medicinskih posegov na ozemlju Bosne in Hercegovine. Niti niso izvajali postulatov te profesije, torej dokazovanja, da ne ogrožajo življenja ljudi. Prepričana sem, da so prišli z najboljšim namenom. In to je ta problem. Vsi ravnamo na ta način. Mi pozabljamo odgovornost. Ljudje pridejo reševat svet in zajebejo. In ne glede na to, kaj si mislim o tej državi, mi moramo imeti nek pregled.

Ob tem naletimo na vprašanje nadzora, ki se ga bomo lotili postrani, z vidika prihoda solidarnih in humanitarnih struktur na prostor, kjer se zadržujejo ljudje na poti. Če na veliko posplošimo, lahko rečemo, da ko se popularizira določena migracijska pot in ko naleti na polprepustno državno mejo,⁵ se začnejo ljudje zadrževati tam dlje časa. Vsaj v BiH je ponavadi to pomenilo in v veliko prostorih še vedno pomeni, da domačini stopijo v direktno solidarnost. Naslednji prispejo tuji aktivisti in neodvisni prostovoljci in nazadnje velike mednarodne organizacije. Vsaj tako se je zgodilo v Veliki Kladuši.

Po mojem mnenju je ob razvoju prihoda omenjenih različnih akterjev idealno vodilo, da se ne vzpostavi neokolonialni neksus kontrole

in skrbi.⁶ Torej, da se ne eksternalizira meja EU prek prisotnosti evropskih agencij, kot je Frontex (npr. v Albaniji), ali pa financiranja represivnih inštitucij gostiteljske države, ki jih izvaja EU. Obenem pa, da se ta odgovornosti ne prenese na BiH, oziroma še slabše, da te odgovornosti ne prevzamejo organizacije, ki niso odgovorne državljanom BiH, kot na primer IOM, ki prek mehanizmov financiranja EU zopet postane orodje eksternalizacije mej EU. To idealno pomeni, boriti se za odprte meje in v vmesnem času podpirati avtonomne lokalne strukture, ki so v solidarnosti z ljudmi na poti.

Če se vrnemo k naši shematski genealogiji. Po lokalcih ponavadi prvi vpadejo t. i. no border⁷ aktivisti, ki lahko izvajajo direktno solidarnost z ljudmi na poti, ker niso vezani za kontrolo in počasnost, ki je ali prek zakona ali notranjih pravil velikih organizacij vezana na mejni režim. V nekaterih primerih se ti aktivisti odločijo, da bodo ostali dlje časa. Ampak da lahko ostanejo, ne smejo več delati po puritanskih anarho principih, ker jih začne nadzirati lokalna oblast. In nekateri začnejo počasi vzpostavljati nevladne organizacije (NVO). Z nevladno organizacijo pa morajo začeti slediti zakonom države, se registrirati, vložiti trud v birokracijo in usmeriti donacije v ohranjanje prisotnosti ter s tem povezane stroške. Kakšni začnejo s tem procesom postajati sami sebi namen in se začnejo vpenjati v neksus kontrole in skrbi, za razliko od no borderjev, ki pridejo in grede glede na potrebe in zmožnosti. Dejstvo konstantnega odhajanja no border aktivistov, čeprav služi mreženju in razumevanju širše situacije, onemogoča vzpostavljanje trajnejših struktur, ki so nujne za razumevanje in delovanje v lokalni situaciji. Velikokrat za no border fenomenom stoji geopolitična razredna pozicija, na primer Nemci, ki pridobivajo socialno pomoč, ali študenti iz

Mi pozabljamo odgovornost. Ljudje pridejo reševat svet in zajebejo.

No border princip ni, da ti daš spodnje perilo in nogavice.

Nizozemske, ki si lahko privoščijo aktivizem na Balkanu. Ali pa Slovenci. / Ja, ampak na primer v Grčiji so no border lokalni ljudje. Jaz sicer moram delati v službi in ne morem biti ves čas na terenu, ampak še vedno veliko lažje uveljavljam ta princip kot ti iz tujine, ki ti nič ni jasno.

Kako pa ti vidiš IOM? / Razvijam strah do te organizacije in vsega kar počnejo. Ker poskušam slediti temu, kar počnejo, in zdi se mi, da je IOM organizacija, katere naloga je, da izpolnjuje želje EU v tem, da pomaga pri zapiranju meja. Njen mandat je namreč dokaj nejasen. Zelo so blizu obveščevalskim službam. Sama sem bila žrtev tega, kar bi se v kateri koli drugi situaciji dojelo kot napad na medije in branilke človekovih pravic. In to od vodstva IOM za zahodni Balkan. Javno je napadel novinarko. In to gre veliko dlje od javnih napadov. Na primer v Tuzli govorijo lokalnim prostovoljcem, naj ne sodelujejo s sarajevskimi aktivisti. Isto govorijo tudi tujim prostovoljcem. Vse ljudi, ki so vstopili v takšno delo zaradi no border ali drugih aktivističnih principov, oni mečejo ven. Govorim o ljudeh, ki so v grassroots gibanjih, ali pa so v nevladnih organizacijah, h katerim IOM pristopa, da bi sodeloval z njimi. Na primer zdaj v Tuzli. Večina lokalnih ali tujih skupin, ki niso zares organizacije in ki so aktivne, sodelujejo ali z IOM ali DRC ali UNHCR. To je kdaj zelo tesno sodelovanje, ki se vrtilo okoli prejemanja materialne in druge vrste pomoči pri delu. In s tem te skupine postanejo sodelavci velikih organizacij, saj ko pride v igro denar, to ni več vprašanje prijateljstva ali solidarnosti. Začnejo delati za njih. Enak poskus se je zgodil v Sarajevu. Šele zdaj lahko razumem, kaj se je dogajalo med nami in tujimi prostovoljci. Zelo so se vmešale velike organizacije, ki so želele vreči aktiviste iz dejavnosti. Obstaja celo izjava Petra Van der Auweraerta iz IOM, ki pravi, da ljudje v Sarajevu niso prostovoljci, ampak aktivisti, ki

zagovarjajo odprte meje, kar njim predstavlja problem. Na primer zdaj v Tuzli so ljudje iz IOM rekli lokalnim prostovoljcem, naj ne sodelujejo z nami iz Sarajeva, ker mi pošiljamo poročila o stanju človekovih pravic izven Bosne in Hercegovine. Jaz ne morem verjeti, da jim je to rečeno. Ampak mi moramo pošiljati poročila o stanju človekovih pravic!

Še ena stvar o IOM, oni so trenutno največji medijski donator v BiH. Pokrivajo vse. Od kmetijstva in prostovoljnega darovanja krvi do beguncev. Trenutno delajo vse. Na različne načine so vključeni zelo globoko. Edina sfera, ki ji ne namenjajo financ, tako kot večina ostalih donatorjev, vezanih na Ameriko ali EU, so človekove pravice. Trenutno ni v BiH niti ene organizacije, katere fokus so izključno človekove pravice. Ljudem, ki so vseeno poskušali izvajati monitoring v kampih, pa ni bil dovoljen vstop vanje. Nekateri so tudi po šestkrat poskušali vstopiti. In počasi se takšni poskusi ugašajo, ker ni nikogar, ki bi jih financiral.

Zdaj se v Tuzli odpirajo varne hiše, čeprav to sploh niso varne hiše. IOM jih plačuje, malo jim da tega, malo onega. In v tem trenutku ti začneš delati za njih. To je počel tudi prejšnji Médecins sans frontières (v nadaljevanju MSF). V Veliki Kladaši so tuji prostovoljci predstavljali brezplačno delovno silo za MSF. To ni ok. To je MSF delal tudi v Srbiji. Jaz tebi dam, da deliš moje odeje, sebi pa vpišem, da sem izvajal to aktivnost. Pravzaprav pa sem te brezplačno vpregel. In ti na to voljno pristaneš, ne da zares vidiš, kaj se dogaja. Vzameš odeje, čevlje, hrano, kar koli, samo daj, daj, daj. In s tem zavržeš no border princip. No border princip ni, da ti daš spodnje perilo in nogavice. Princip je, da se borimo za odprte meje skupaj z ljudmi na poti. In jaz jim bom pomagala, jim bom prinesla čevlje in nogavice. Ampak meni čevlji in nogavice niso fokus. Meni je fokus poročilo o kršenju njihovih človekovih pravic. In da sem na mejah ob njih prisotna s svojim telesom. Mislim, da več narediš s tem, ko pišeš o tem, da vedno izvajaš pritisk. Mi z distribucijo držimo meje zaprte, in to

tudi hočejo mednarodne organizacije. Če sem na primer prostovoljka v Veliki Kladuši že drugo leto in delim čevlje in ostalo, kako sem s tem pripomogla k odpiranju mej? Potrebno je odpirati temo, zakaj se je ta človek znašel brez čevljev v Veliki Kladuši. In jaz samo delim te čevlje, ki jih oni vržejo stran. In s tem je ogromno smeti. In seveda je potrebna distribucija, ampak če ob tem ne govorimo, zakaj on nima čevljev, sem samo pomagala, da je ta meja še vedno tukaj.

Pri distribuciji se mi zdi ključno tudi, kaj se razpečuje. Pomembne so stvari, ki ljudem pomagajo pri prečkanju meje. Stvari, ki jih ne morejo dobiti od navadnih humanitarnih organizacij. Namen je namreč vkodiran materialno v sami stvari. Težka odeja te sili ostati, nahrbtnik ali spalna vreča pa premikati. In v tem oziru, bi rekel, da takšna distribucija dejansko pomaga pri prečkanju mej, ker brez te opreme je veliko težje.

Kaj bi po tvoje, poleg distribucije, morali početi volunturisti in holidarnostniki v BiH? / Če si prišel sem, najdi lokalno skupino in jim bodi v podporo. Ker mi ne kršimo zakona s tem, da jim dajamo čevlje, ti pa morda ga. In gremo skupaj izvajati border monitoring. Zakaj noben Bosanec ali Bosanka ne piše Border violence monitoring poročila? Mogoče nismo dovolj inteligentni? Zakaj vsi ti domačini, ki so aktivni vsakodnevno v Bihaću ali Veliki Kladuši, zakaj oni ne izvajajo tega? Zakaj so zvedeni na nekoga, ki samo prinaša stvari in distribuira? Zakaj ne greš do njih, zakaj se jih ne vključuje v nič drugega?

In zakaj v dveh letih nisi dojel, kaj je v Veliki Kladuši problem? Da od maja 2018 občinska oblast v

Veliki Kladuši ne deluje. Morda domačini nočejo javno govoriti o teh zadevah, ampak zakaj tuji prostovoljci ne pomagajo meni in drugim v Veliki Kladuši, da se borimo proti človeku, ki je vojni zločinec in sedi na oblasti v občini in ne naredi nič za tisoče ljudi na poti, ki so tam ogroženi in katerih človekove pravice so dnevno kršene. Zakaj skupaj ne govorimo vojnih zločincih v Veliki Kladuši?

Ker nam je bilo že od koga rečeno, da bratomorne vojne ne bomo mogli razumeti in da naj se tudi iz spoštovanja ne vmešavamo v to, če hočemo tam normalno delovati. / Morda se ljudje v Kladuši bojijo o tem govoriti javno ali z vami, ampak zakaj ne vprašate koga iz BiH, ki ni iz Velike Kladuše? Dajte, povežite se z nami. Mogoče se motim, ampak ko sem jaz šla v Grčijo, sem iskala Grke. Ko bi na primer Grki ugotovili, da nekdo daje pretečena zdravila, kot na primer tuji prostovoljci v Vučjaku, bi anarhisti prišli in razbili sceno. A ni tako? To bi se rešilo s silo.

Zato mi je všeč to besedilo od Nemcev.⁸ Pridite sem in vprašajte lokalce, kako, in bomo potem skupaj. Ti moraš iz Ljubljane delati pritisk. Vi ste ugotovili, da je problem pri vas, nam je pa potrebna samo podpora. In mi moramo skupaj gurati v neko smer. Seveda, vsak na svoj način. Jebiga, jaz se moram boriti z vojnimi zločinci in zapuščino vsega tega. Na primer mi imamo trenutno kot ministra za varnost človeka, ki se mu je sodilo kot delu balkanske narko mafije. To je realnost, ki jo jaz v Bosni živim. Prva izjava, ki jo je dal, ko je prišel na oblast, je, da bo pri vprašanju migrantk in migrantov izvajal Trumpovo politiko. Včeraj je to povedal. Ne bo naša država reševala tega problema, mi bomo dali to tujcem, naj rešujejo. Kar se že itak dogaja, samo da je on to zdaj še poimenoval in poglobil. Kaj to pomeni? Pridite vsi, pridite Frontex, pridite in naredite iz Bosne, kar vas je volja. Mi bomo tukaj samo policaj s pendrekom, ukaze boste izdali vi. To se tudi na Hrvaškem dogaja. Policaj s pendrekom je Hrvat, ampak ukaz ni prišel iz Zagreba.

**Pridite vsi, pridite Frontex,
pridite in naredite iz
Bosne, kar vas je volja.
Mi bomo tukaj samo
policaj s pendrekom,
ukaze boste izdali vi.**

Meje se verjetno ne bodo odprle, kvečjemu se bodo vedno bolj zapirale, in ljudje bodo še naprej prihajali, in Bosna bo še naprej na balkanski ruti. Zato lahko začnemo vsaj razmišljati, kako bi postavili alternativo IOM in sodelovali v mreži lokalnih ljudi, ki izvajajo decentralizirano nastanitev. Torej da se naredi neka struktura, kjer bi lokalci odprli hiše in dobivali denar za to, da gostijo ljudi na poti. Če zdaj IOM dobiva milijone od EU za svoje delovanje v BiH, naj raje lokalci dobijo ta denar. Veliko njih je že odprlo hišo in če bi dobili denar, bi jih še več.

In ko sem to omenil prijatelju v Ljubljani, je rekel: »Že že, ampak sej veš, kako je v Bosni, če bo to šlo čez lokalne politike, bo polovica keša šla v korupcijo. Če bodo polovico denarja vzeli politiki, kaj bodo imeli lokalci in ljudje na poti od tega. IOM pa ima, ne glede na njegovo problematiko, vsaj neke mednarodne antikorupcijske standarde. Je organizacija, ki funkcionira«. / Haha. IOM in antikorupcijski standardi. Antikorupcija in IOM nimata zveze. Obstaja veliko indecev, ki kažejo na možnost, da je IOM vmešan v korupcijo in nepotizem tukaj v Bosni. To se dogaja na neverjetnem nivoju, upam, da se bo kdo začel s tem javno ukvarjati. Sklepari so dogovore z zelo problematičnimi privatnimi podjetji, od varnostnih do drugih. Mislim, da je IOM enak kot naši politiki in se zelo lepo ujamejo. In zgodovina mednarodne skupnosti v BiH kaže, kako so se zelo lepo vključevali v te kroge, pa naj gre za korupcijo ali kriminal. Spomnimo se druge polovice devetdesetih, ko je OZN sodeloval pri trgovini s ljudmi v BiH in jo spravil na nek višji nivo. Imel si javne hiše, ki so se imenovala po državah ali mestih, od koder je prihajal EUFOR, ki je deloval v tem delu BiH. In najpogostejši uporabniki teh hiš, kjer so bile ženske prisiljene k prostituciji, so bili mednarodni uslužbenci, ki so edini imeli denar, da si te storitve lahko privoščijo. Tako da jaz tega antikorupcijskega momenta ne vidim. Kar pa Bosanci sami počnejo zadnji dve leti, že od prvega dne, kar je dokaj dolgo obdobje, je, da jemljejo ljudi v svoje hiše. To se dogaja največ po vaseh. Celo okoli Tuzle, celo v Krajini in to ni

tako vidno, ampak mi to vemo. Tudi v Sarajevu, dobesedno ljudje poberejo ljudi z ulice v svoje domove. In takšnih bi bilo veliko več, če bi se jim na nek način ponudila materialna podpora. Mi imamo na primer človeka v Srebrenici, dosti ljudi iz tam, ki pravijo, da bodo sprejeli ljudi v goste brez kakršnega koli nadomestila. Celo proti lokalnim oblastem. Oni preprosto rečejo: »To je naša privatna posest in na našo privatno posest imamo pravico pripeljati, kogar hočemo«. Medtem pridemo do vprašanja, kaj pa če imamo mi nek hostel v Srebrenici, ki se nam zdaj celo nudi. Človek nam je povedal: »Kolikor zmorem, stroške bom kril sam«. In takšna ideja bi bila zelo uspešna. Na primer v Italiji, v Trstu, od devetdesetih dalje obstaja ICS/SPRAR, ki ima trenutno 1000 ljudi nastanjenih po domovih. In to ne gre prek države, to gre prek te organizacije s podporo občine. Oni so na primer odprto kritični do IOM, do OZN in zagovarjajo druge principe in drugi pristop, torej da gre ta čez civilno družbo. Torej obstaja model. Če jim je v devetdesetih uspelo rešiti na tisoče Bosancev in danes migrantov, potem imamo primer dobre prakse.

Pa obstaja trenutno v Bosni kakšen forum, ki povezuje ljudi, ki prostovoljijo? / Večinoma prek Facebooka. Mi imamo nekaj teh skupin. V nekaterih so vključeni ljudje iz cele Bosne, medtem ko so druge bolj lokalne. V Sarajevu je na primer krema za garje dražja in so nam jo poslali iz Banja Luke, kjer je mnogo cenejša. Torej vse poteka večinoma prek družbenih omrežij in osebnih kontaktov. Kar pa je zanimivo, in česar nima nihče časa raziskati, je, da je velik del ljudi, ki so vključeni v te mreže migrantske solidarnosti, tistih, ki so bili vključeni v proteste leta 2013 in 2014. Komunikacija in način dela, ki se uporablja zdaj, sta ta, ki se sta se vzpostavila tekom teh protestov.

Obstaja veliko indecev, ki kažejo na možnost, da je IOM vmešan v korupcijo in nepotizem tukaj v Bosni.

Živimo v deželi kmetov, kjer je ogromno neobdelane zemlje in možnosti za ekološko pridelavo hrane. In ti namesto tega naročaš konzerve iz Italije, Francije, Anglije.

Zanimivo je, kako je ta mreža obstala vsa ta leta in deluje, in to ni vezano samo na migracije.

Kar še obstaja, je platforma z imenom Mreža za izgradnjo mira, ki deluje že 20 let. Oni imajo komunikacijske kanale, tako da lahko posredujejo naprej, če jim kdo kaj pošlje. In tudi če kakšna skupina v nekem mestu potrebuje materialno pomoč, se zbere iz cele Bosne in pošlje tja. V Srebrenici so na primer ženske, ki pletejo nogavice, in zdaj jih bodo poslale, da se distribuirajo v Sarajevu.

O tem se ne govori dosti med tujimi prostovoljci. /

Ker ne moremo dihati od njih. Jaz jim pravim, nič ne vozite sem. Najprej pridite in kupite. Mi imamo v Sarajevu na primer tovarno, ki proizvaja spalne vreče. In ta tovarna bi lahko zaposlila še kakšne begunce, ker je veliko emigracije ljudi iz BiH in mi potrebujemo delavce tukaj. In če si zbral nek denar, zakaj mi voziš spalne vreče, ki si jih kupil v Sloveniji ali Nemčiji, zakaj jih direktno ne sešije človek tukaj, s svojimi rokami, ti pa jih od njega kupiš. Pomagal mu boš, malo ga boš ozavestil o migrantih in lahko mu celo rečeš: evo, mi bomo kupil 200 vreč, če boš zaposlil dva migranta. In on bo na to pristal. Ker potrebuje delavce, potrebuje denar, zanj je to biznis.

Ko mi to govorimo tujim prostovoljcem, ki hočejo pomagati ... oni uvozijo fižol iz Anglije.

To ni normalno. To je nenormalno. Oni pridejo in poberejo odeje v Ključu in jih odvozijo v Nemčijo na pranje. To je nenormalno.

Ko sem enega vprašala – Kaj dela? A se ne more odeja oprati v Bosni? –, mi pove: »V Nemčiji obstaja princip, kako se to dela.« Prideš iz katerega

koli mesta v Nemčiji vse do Ključa in pobereš deke, ki jih Sanela tam mesečno pobira, jih vzameš in voziš kamion nazaj v Nemčijo. Da jih potem spet nazaj prineseš. Majkemi.

In potem nam je še v Sarajevu in Veliki Kladuši nudil takšno pomoč. Da bi nam prinašal lunch pakete. V Sarajevu, ko omeniš lunch paket ... pa jaz dobim potrebo, da te udarim. Jaz sem jih tri leta in pol jedla, mi imamo v centru mesta spomenik mednarodni skupnosti zaradi lunch paketov. A veš, ma kakšni lunch paketi?!

In on: »Pa to je suha hrana, to je super.« In jaz dobro vem, kaj je lunch paket. In vem, koliko je to super. In ti povem, da ni. Nočem to nikomur dati. Mislim, kdor hoče, naj da. Ampak iz moje roke tega ne bo dobil nihče.

Ob vsem tem imaš tukaj ljudi po vaseh, recimo okoli Srebrenice, ki imajo svoje male plantaže, tople grede. Kaj bo meni tvoj lunch paket, če lahko kupim od človeka iz Srebrenice kilo krompirja in skuham kosilo za ljudi. A ni tako? Ne razumem, kako tega ljudje ne vidijo. In eni prihajajo že dve leti sem in jim to še vedno ni jasno. In potem te organizacije prenašajo svoj način dela na lokalne organizacije, te začnejo sodelovat z IOM, prihajajo do lokalnih aktivistov in jim govorijo samo dobrodelnost, dobrodelnost, nikjer pa več sluha o solidarnosti. In potem vztrajno kupujejo, na primer zdaj IOM kupuje neke konzerve.

Ampak zakaj ne naredite svoje farme? Ne kupujte konzerv in ne dovolite, da se vam od zunaj prinaša fižol. Če je kje na svetu dober fižol, je to v Srbiji in Bosni. Celó če ga greš do Srbije kupit, je boljše, kot da ga prinašaš iz Anglije. Ni logike. Naredite kmetijo, kjer bodo delali lokalni ljudje in migranti, in proizvodjajte svojo hrano, ki jo boste distribuirali v kampu. Jaz sem sicer proti delu v kampu, ampak razumem. Ljudje sicer pravijo, da je res dobra hrana v Ušivku, ampak naj bo ta hrana narejena iz tvoje farme. Živimo v deželi kmetov, kjer je ogromno neobdelane zemlje in možnosti za ekološko pridelavo hrane. In ti namesto tega naročaš konzerve iz Italije, Francije, Anglije. Ti slabiš lokalne strukture in jih delaš odvisne od

velikih ali majhnih donatorjev. S tem konstantno ohranjaš sistem, kjer je nekdo zgoraj. Ker vsak, ki mi daje denar, ki mi prinaša fižol iz Anglije ali deke iz Nemčije, se postavi v pozicijo, ko je nad mano. Torej mene in begunce si izvrgel in smo postali samo objekt.

Bi še kaj dodala za konec? / Obstaja potreba, da se začne odpirati prostor, kjer lahko govorimo o teh zadevah, ponuditi alternative in to dvigniti na resen nivo. Vem, da se na primer odvijajo različne konference. Na katere jaz ponavadi odklanjam vabila, še posebej, ko so v zahodni Evropi. Nekaj takega bi bilo potrebno organizirati na ruti, na Balkanu. Kar pomeni ali v Bosni ali v Srbiji, Sarajevo ima vedno to magično moč, da privleče ljudi. Želeli bi narediti koalicijo na ozemlju bivše Jugoslavije in skupaj nekaj organizirati. Sicer imamo samo še en dogodek na Dunaju.

1 Bolj podrobno o eksternalizaciji meja piše Miha Turk v pričujočem zborniku.

2 ReflActionist Collective, *Beyond Volontourism and Holidarity? White German Activists on the 'Balkanroute' – (Self)Reflections*, 18. 6. 2018, dostopno na: <https://reflactionistcollective.noblogs.org/post/2016/06/18/beyond-volontourism-and-holidarity/> (zadnji dostop: 6. 12. 2021).

3 *Transact, How is Your Liberation Bound Up With Mine?*, Februar 2014, dostopno na: https://transact.noblogs.org/files/2014/02/transact6_en.pdf (zadnji dostop: 6. 12. 2021).

4 Intervju je bil opravljen konec decembra 2019.

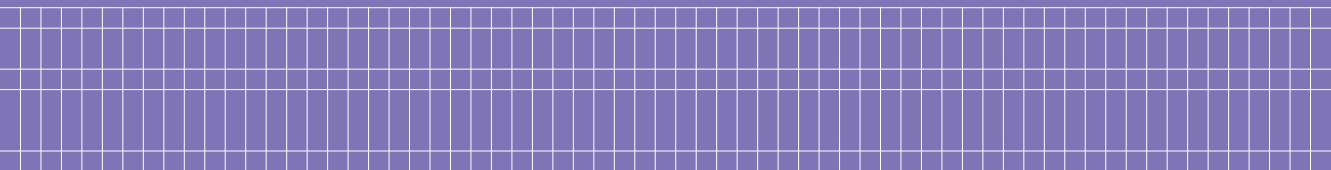
5 Kot na primer v Šidu in Subotici v Srbiji ter Bihaću in Veliki Kladuši v BiH.

6 V kritičnih migracijskih študijah je že nekaj časa aktivna uporaba dvojic *compassion & repression, care & control*, ki označujejo pristope k preprečevanju migracij s človeškim obrazom.

7 No border bom v članku uporabljal kot ohlapen označevalec za aktiviste, ki delujejo po principih blizu anarhizma ali avtonomnega marksizma, kar do neke mere vključuje anti-etatizem, anti-hierahičnost, anti-seksizem, anti-razizem in anti-kapitalizem. Oznaka izhaja iz mednarodnih no border aktivističnih kampov. Eden izmed primerov prakse so no border ljudske kuhinje.

8 ReflActionist Collective, *Beyond Volontourism and Holidarity? White German Activists on the 'Balkanroute' – (Self)Reflections*, 18. 6. 2018, dostopno na: <https://reflactionistcollective.noblogs.org/post/2016/06/18/beyond-volontourism-and-holidarity/> (zadnji dostop: 6. 12. 2021).

Sarajevski feljton.

Etnografija železnice

Saša Hajzler

Lokacija: Trg žrtev genocida v Srebrenici, Novo Sarajevo, zahodno od starega dela mesta. Čas: med 5.00 in 15.20. Na prelomu med letoma 2019 in 2020.

Sarajevsko železnico, tako kot mnogo drugih, so septembra 1941 uporabljali za deportacijo ljudi v taborišče, *concentration camp*. Sedaj z vlakom ne moreš priti do migrantskega kampa, *migrant camp*. Lahko greš na tramvaj, in to zgolj do Ilidže, potem pa kilometre peš. Beseda kamp, taborišče se torej uporablja tako za objekt iztrebljanja kot tudi za zavetje. Etimološko gledano, po navedbah slovarjev srednje angleščine in proto zahodnogermanščine pomeni »bojno polje«. Od tod tudi oni naš in njegov – Kampf.

Kakorkoli. Po osvoboditvi, poleti 1947, se na mestu porušene glavne stavbe sarajevske železniške postaje začne njena rekonstrukcija. Gradijo nemški vojni ujetniki in nekdanji vojaki SS. V tem času je to ena redkih zgradb, ki ni pod vplivom soocializma, nanjo pa definitivno vpliva politično-

ideološki spor med Titom in Stalinom: gradnja se zaustavi. Strasti vzplamtijo. Arhitekti objekta zapustijo mesto. A kriza ne traja dolgo – leta 1948 se gradnja nadaljuje, 1949 pa je končana funkcionalistična postmoderna zgradba postaje, ki je danes del Panevropskega transportnega koridorja 5c. Migrante ponavadi vkrcajo v svoje kupeje, ločeno od ostalih potnikov.

Ura: 5.00 zjutraj. Tema in tišina.

Človek bi kavo.

Tik ob železniški se nahaja čevabdžinica Zmaj. Ob zori, tam okrog šestih, tja pride ekipa policajev z bližnje postaje. Kape odložijo na mizo, nato pa dobro uro srkajo kavo in dolgo, dolgo ročno izpolnjujejo obrazce, ki se sproti odtisujejo na spodnjo plast indigo papirja. Za njimi, tik pred sedmo uro, vkoraka pet, šest poštarjev s sosednje pošte, ki jih, kot neko žrelo železnice, drug za drugim posrka vase, po samo nekaj minutah pa jih spljune ven, vse uniformirane v modro-rumeni opravi. Medtem ko zbijajo šale, se vsak zase, s paketi vred, odpravi v svojo smer. Ko se pismonoše

odpeljejo na svojih kolesih in motorčkih, pridejo na kavo migranti iz bližnjih skvotov. Nedolgo zatem, ob približno devetih, dospejo tudi taksisti, ki ponavadi ždiyo na parkirišču zraven Zmaja, in še drugi potniki, mimoidoči in delavci železniške postaje, ki potem precej suvereno in neteatralno jedo čevapčiče za zajtrk. Migranti še malo s svojimi kavicami posedijo na toplem. Naposled, ko točno ob 14.30 iz vhoda železniške postaje izstopi ekipa bolničarjev, Zmajeva kelnerica zamahne z roko in začne premetavati goste, nakar vzklikne: »Ajmo, Bihać, ajmoo!«. Migranti vedo, da je njihovo drugo ime (poleg »migranti«) »Bihać«, zato vstanejo, molče pospravijo svoje reči, kot da bi jih oštela mati, in odidejo. Nato gospa z nepremično trajno na glavi in belo krpo v roki na hitro pobriše mize in pripravi prostor za ljudi, ki prihajajo na popoldanski pečen, prekajen, ocvrt ali nadevan obrok. Dečki pa gredo po opravkih, ponavadi do kioska po drobnarije, do bližnjega Pennyja ali po hrano do kakšnega zakotnega granapa (skrajšano gradsko nabavno preduzeće; v prevodu mestno nabavno podjetje, manjša trgovina z živili).

Če je imela družina migranta kaj vrednega, je to prodala in mu denar poslala za pot – tako prideta prav tudi menjalnica in bankomat, vgrajena v pročelje glavne stavbe železniške postaje. Večina sicer nima takšnih družin in, če že, jim denar za pot pošiljajo rojaki iz Nemčije ali Švedske, ki imajo tam že leta svoja podjetja.

Običajno na to železniško okrog 15.20 pride skupina samoorganiziranih Sarajevčank s čajem, ki migrante malo pogreje, preden se ob 16.30 vsak s svojo vrečko in nahrbtnikom odpravijo na

Naposled, ko točno ob 14.30 iz vhoda železniške postaje izstopi ekipa bolničarjev, Zmajeva kelnerica zamahne z roko in začne premetavati goste, nakar vzklikne: »Ajmo, Bihać, ajmoo!«.

vlak za Bihać. Lokalni časopisi večkrat objavijo članke s primeri domačinov, ki, ko vidijo ljudi, kako so bosni ali brez jakne, stečejo v trgovino in jim kupijo oblačila ali pa od doma prinesejo, kar imajo – jakne, kape, nogavice. Poleg domačinov in tujih prostovoljcev tu ni neke uradne podporne strukture – kampi mednarodne organizacije za migracije (skrajšano IOM) so brezobzirni do ljudi. Med uradniki pustoši korupcija, zaposlenim je mar zgolj za lastne plače. Pravzaprav ni jasno, ali je tam sploh komu mar za migrante. Zato se Sarajevčani med kramljanjem ob pitju čaja in igranju uličnega šaha večinoma strinjajo, da je verjetno bolje pustiti ljudi, da delajo na ulicah in živijo v zapuščenih mahalskih hišah, kot da jih trpajo v kampe. Tistim v kampu, ki jih fizično ne moremo opisati kot megamoški, povrh grozi maltretiranje različnih »nervoznjakov«, ki se tam znajdejo. Zato je povsem razumljivo, da zgoraj omenjeni človek ne želi iti v kamp – še posebej če obstaja možnost živeti približek karseda normalnega življenja.

Na primer debeluškasti Islam, ki živi v zapuščeni hiši nasproti železniške in ponavadi polni telefon v majceni restavraciji za 8 do 10 ljudi takoj ob vhodu na postajo. Tam, kjer kot popotnik naroči fižol ter zraven dobi brezplačno solato in kruh. Takšna restavracija je to. Za njenim tesnim vhodom se skriva šest drobnih mizic, od katerih eno vedno zasedata natarica in šef, ki ponavadi tam zbijata šale. Navadno so znotraj še trije gostje, ki prostor zakadijo tako močno, da majhen televizor, ki visi v zgornjem kotu, izgine v oblačku dima in prevzame vlogo radia. Levo spodaj po stopnicah se skriva kuhinja, v kateri dela kuharica, ki pokuka ven samo, ko ji kaj zmanjka. Takrat se jo sliši: »liiislaaam!«. To sliši tudi natarica in ga tudi sama pokliče: »liiislaam!«. In fant, ki ponavadi ždi na sprednjih stopnicah, steče do kuharice, ki ga pošlje po manjkajoče sestavine v trgovino ali po cigarete v trafiko. Ne govorijo jezika drugega, on se sicer uči bosansko, kar dosti pa je mahanja z rokami, kovanja s prstom, pretikanja zavrtkov. In tako se vsak dan kadijo cigarete, poslušajo TV, Islam hodi po nakupih. Vsakodnevno pa je na križišču med

In najbolj ne-meje v Evropi so ex-yu meje. Vsi nekako vedo ali se jim sanja, da jih ni bilo, pa zdaj so, in vsem je malo čudno.

železniško postajo in Islamovo razpadajočo hiško nekaj ljudi, ki prodajajo vijolične Violeta robčke za ceno ene konvertibilne bosanske marke. Posuti so na več sarajevskih križiščih in nekateri zgovorni taksisti kdaj rečejo, da gre za organizirano mafijo prodaje robčkov in drog. Ti isti taksisti tudi hitro zatem priznajo, da je večina mafije pravzaprav lokalnega porekla. In da smo »mi največji drobni kriminalci v Evropi. Evropi, ki takšne in drugačne substance zvesto kupuje za svoje bruseljske žurke in berlinske ali ljubljanske bele noči«.

Križišče ob postaji.

»Hello sister« – »Hello, brother«. Na skoraj vsakem križišču v centru je vedno nekaj ljudi z robčki. Pozimi prodajajo še kakšno stvar, spomladi rože za sarajevske dame. Ulična prodaja obstaja skoraj povsod po Balkanu in povsod po svetu. Ljudje pač delajo. Njihov delovni dan se začne okrog osmih zjutraj, zaključa pa pozno v noč, ko se poberejo z ulic in gredo spat. Šele takrat celo mesto zaspi, do naslednjega jutra. Na bosanskih, kot na drugih južnejših ulicah, je videti malo več trgovske dinamike med ljudmi, tako pač to je v Sarajevu: vsak dan, na vsak kvadratni meter, na vsake toliko kdo komu kaj poda iz avta. Še posebej na križiščih si ljudje radi podajajo stvari. Tako nekako je tudi na mejah, druge vrste koridorjih, ki so bolj kot neka križišča: ljudje si podajajo potne liste, sendviče, žetone za WC, kar je treba. In najbolj ne-meje v Evropi so ex-yu meje. Vsi nekako vedo ali se jim sanja, da jih ni bilo, pa zdaj so, in vsem je malo čudno. Ko na primer cariniki potnike spremijo ven iz avtobusa ob treh zjutraj, da nas pregledajo: zmrzujemo tako mi kot oni, vsi pa bi raje posedali doma na toplem. In potem se z uniformiranimi obmejnimi policisti namrgodeno gledamo. Malo

je tudi žalostno, celo absurdno, ker kar naenkrat postane človek cariniku sumljiv, če večkrat za kratek čas potuje v Bosno. Bratstvo in enotnost je zdavnaj pozabljeno in uniformiranci niti ne pomislijo, da greš obiskat prijatelje, posumijo pa, da si tihotapec. Ali je kdo, ki je te meje postavil, imel v mislih bodoče generacije, ki se jim morda te meje ne bodo zdele smiselne? Težko. No, vsaj migrant zna reči: »Hello sister«. Tudi kakšen taksist v Bosni mi reče »sestro«. Švigne mi spomin na pogovor z mlado Sarajevčanko, ki je, nanašajoč se na migrante, rekla: »Ta njihov sister me vedno spravi v dobro voljo. Pa morda sem naivna in s to besedo sploh ne mislimo isto. Kaj pa vem ... lahko, da je Hello sister samo prazna fraza. Kakorkoli, toplo mi naredi pri srcu, ko to slišim.« In res – ko ji mladenič z robčki Violeta reče »sister«, ko vozniki taksijev omenjajo balkansko »bratstvo in jedinstvo« in ko pomislimo na francoski fenomen *fraternité*, se skrega tisoče let ideologij, semantike in spolov. Ker navsezadnje gre za pomembno kognitivno in socialno kategorijo, ki jo vsi mečemo naokoli in še kako združuje fenomen nacije, migracij, feminizma in preskakovanja mej. Med vrsticami gre tudi za tako imenovano nevidno bratstvo narodov – evropskih, združenih, neuvrčenih, jugoslovanskih. In zdaj torej, nasproti »nam« so postavljeni »oni«. In zdaj »oni« sekajo čez »naše« teritorije reda in dela in posegajo v naš življenjski prostor, naš *Lebensraum*, ki ga nočemo deliti s tistimi, ki so na globalni ravni revni. A globalno revni gredo v Evropo poskusit delat, živeti znotraj naše *liebe* strukture. In mnogi spregledajo, da bodo to strukturo z delom vzdrževali. In res je, da ženski ne rečejo »sister« zaradi občutka emancipatornega tovarštva, ampak, če citiram prijatelja, ki mu je po dolgem času v Bosni uspelo priti do rojakov v Avstriji: »Familija je pri nas svetinja. In če je nek belec zapustil svoj udobni dom zato, da nas podpre, smo mu preprosto hvaležni. Zato ga okličemo z besedo, ki nam pomeni največ – *brother, sister, friend*. In potem se evropski aktivisti malo hecajo iz tega medtem ko jemo skupaj večerjo. Saj mi vemo, da nismo enaki, in še dolgo enaki ne bomo – ne globalno, ne

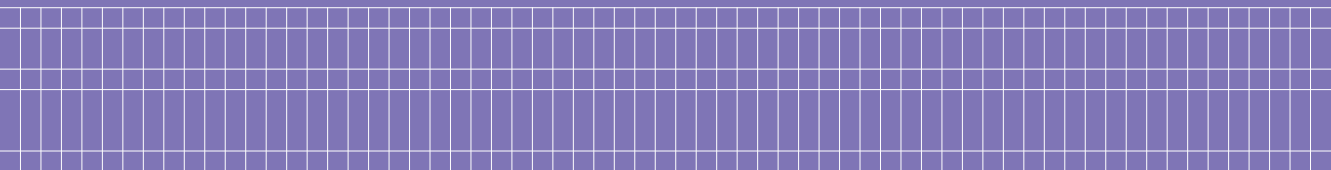
znotraj šol, parkov, delovnih mest in aktivističnih krožkov. Se zavedamo, da je za vse bolje, da smo enaki po pravicah, še bolje pa vemo, da moramo biti drugačni v obveznostih.« Ta obveznost pa je preprosto odgovornost »globalnega severa« do »globalnega juga«, čeprav zadeve kdaj rade gredo tudi levo-desno.

Koridorji.

»Nevidnost« mafije z robčki lahko pripišemo temu, da ta pravzaprav niti ne obstaja – ljudje so enostavno samoorganizirani pri prodajanju robčkov ob križiščih in to za njih predstavlja delovno mesto – način, kako v Sarajevu s koristnim delom zaslužiti za hrano. Ker pa so lokalne oblasti pod izgovorom pandemije prepovedale, da se robčke kupuje, se ulični prodajalci avtomatično pridružujejo brezposelnim lokalnim, torej bosanskim delavcem. Služb ni. Uradno – težko kaj dobiš. Neuradno – treba se je znajti. Spomnimo, da globalno-lokalne brezmejne elite potrebujejo revne. Imeti revne, hja, to je način, kako imeti pridno vojsko delavcev, ki so pravzaprav veseli, da niso migranti, južnjaki, brezposelni, revni. Ponosni so, da niso neobhodni delavci: čistilke, šoferji, obiralci hmelja ali poštarji. Ta dela so pogosto migrantska dela, dostikrat moška. A ženske bi tudi delale, in delajo. Pazijo otroke v Italiji, Švici in

Avstriji, so kuharice, medicinske sestre in skrbnice za starejše v Sloveniji in Nemčiji. Nekatere torej delajo nevidna reproduktivna dela, druge pa čakajo, da se *Lebensraum* neha stiskati sam vase in se Panevropski transportni koridorji 5, 6 ali 7c odprejo tudi za njih. Kajti koridor za profite je povsem zdrav in odprt, ostaja pa praktično izmuzljiv in neviden; koridorje za ljudi pa se zapira. In morda ne rabimo zares »bratstva i jedinstva«, bi pa bilo že nekaj, če bi se nevidne strukture in tangente eksploatacije prepoznale za tisto, kar so. Ponekod pa so zadeve ravno tisto, za kar se same kažejo – kampi v notranjosti držav so del nevarnega mejnega režima, smo lahko bratje in sestre, kriminalci pa imajo ponavadi milijarde na svojih osebnih računih in ne spalnih vreč v nahrbtnikih.

Tihotapska realnost – anonimni intervju

Matej Zwitter, Jošt Žagar

V času, ko slovenska policija sistematično krši zakonodajo in množično izganja ljudi na Hrvaško, navkljub očitnim dokazom o nevarnosti mučenja, so za menjajoče se notranje ministre in generalne direktorje policije priročni grešni kozli postali tihotapci ljudi. V stikih z javnostjo je postala doktrina, da venomer ponavljajo floskule o organiziranem kriminalu, kriminalnih združbah in zločincih, ki izkoriščajo človeško trpljenje za lastno dobrobit. Takšna demonizacija je preusmerjanje pozornosti od množičnih izgonov na Hrvaško in koordinirane malverzacije uradnih postopkov. Sprememba postopkov na meji, ki traja vse od pomladi 2018, je pomenila organizirano zaprtje meje in uveljavitev državnega nasilja nad državljani drugih držav. Zaprtje meje je bilo mogoče le z obsežno mobilizacijo policije in vojske na širšem mejnem območju.

Ko je prečkanje meje oteženo, se seveda pojavijo tudi »storitve« bolj varnega in hitrejšega prečkanja meje. V razmerah, ko je prečkanje hrvaških in slovenskih gozdov bolj nevarno od prečkanja Sahare, je za tistega, ki si to lahko privošči, plačilo prevoza ali vodnika precej pametna izbira. Z

zaprtjem meje in onemogočanjem dostopa do azilnega postopka je policija okreplila tudi lov na tihotapce, torej tiste, ki v zameno za denar omogočajo varnejši in lažji prehod meje namesto večdnevnega skrivanja po neznanih gozdovih in nevarnega prečkanja rek z omejeno zalogo hrane in helikopterjem nad glavo ter grožnjo policijskega pendreka. Uspeh slovenske policije je očiten, to priznavajo tudi tihotapci, za katere je delo v zadnjih letih postalo precej bolj tvegano. V letu 2018 je Slovenska policija prijela 153 oseb zaradi suma tihotapljenja ljudi,¹ v letu 2019 pa je bilo obravnavanih 317 primerov organiziranega tihotapljenja ljudi, v katerih je bilo udeleženih 455 obtoženih.² Po spremembah v letu 2020 Kazenski zakonik v Sloveniji predvideva v primeru pomoči pri nelegalnem prehodu meje, prevažanju ali skrivanju oseb, ki nimajo dovoljenja za prebivanje na območju Republike Slovenije, globo in zaporno kazen od treh do desetih let, kdor pa s tem pridobi nesorazmerno premoženjsko korist ali povzroči nevarnost za življenje ali telo, zakon zanj predvideva globo in od treh do petnajst let zapora.³ Višina kazni je močno nesorazmerna, takšna je na primer zagrožena zaporna kazen v

primeru uboja. Tuji državljani v slovenskih zaporih predstavljajo skoraj četrtino vseh zaprtih, med njimi tihotapci predstavljajo večino.⁴ Tihotapci so sami po pravilu ljudje, ki nimajo drugih možnosti preživetja in jim hiter in tvegan zaslužek pomeni možnost rešitve trenutne stiske, pogosto so to ljudje iz lokalnega okolja ob meji, prosilci za azil iz drugih držav, domači ali tuji državljani, ali pa ljudje brez urejenega statusa bivanja. Tekom obiskov Velike Kladuše v letu 2019 smo v BiH navezali stik z osebo, ki nudi takšne storitve varnejšega prehoda meje in je bila z nami pripravljena deliti svoje poklicne izkušnje. Iz jasnih razlogov ostaja anonimna.

Ali je bil tvoja pot iz Afganistana do Evrope dogovorjena vnaprej ali si se dogovarjal sproti?

/ Za mene ne. Nekateri v Afganistanu ponujajo, da lahko uredijo pot do Italije, Francije, Avstrije ali Nemčije. Večinoma pa se dogovarja za pot do Turčije ali Grčije in nato ljudje vidijo, kakšne so tam razmere. Ko sem šel, sem potoval iz Kabula v Turčijo in potem v Grčijo, kjer sem ostal dalj časa. V Grčiji sem delal, začel mali posel in spoznal ljudi. Ostal sem devet mesecev in se potem odpravil po balkanski poti. Takrat je bilo veliko lažje. S seboj si lahko vzel 8 ljudi. Kupil si vozovnice iz Aten do Soluna, ki znašajo 60 evrov na osebo, in iz Soluna do meje z Makedonijo, blizu Gevgelije, spet z avtobusom. Potem si šel ponoči čez mejo peš in po treh ali štirih urah hoje si prišel do prve avtobusne postaje v Makedoniji. In nato z avtobusom do Skopja. Od tam do Kumanovega zopet z avtobusom, nato smo šli s taksijem do srbske meje. Potem smo hodili celo noč do avtobusne postaje v Srbiji in z avtobusom v Beograd. Vozovnica je stala 10 evrov, ampak smo plačali 20 ali 30 vozniku avtobusa in nas je pustil pri miru, da smo lahko potovali. Takrat so včasih izvajali »pushbacke« iz Niša. Če te je ujela policija, so te izgnali čez zeleno mejo v Makedonijo. V Beogradu v letih 2011 in 2012 ni bilo tako kot zdaj, zdaj pravijo, da je tam afganistanski park (op. a.: park, kjer migranti, ki so na balkanski poti, spijo zunaj) in je veliko ljudi. Takrat v Beogradu

ni bilo beguncev. Kdor je prišel, je šel v taksi in se odpeljal v Loznico, vse so odpeljali tja. Mislim, da je bilo to leta 2011 edino begunsko taborišče ali azilni dom v Srbiji. Tam je bilo več ljudi in tudi lažje je bilo. Ponoči so ljudje prečkali mejo na Madžarsko in zjutraj so bil v Avstriji. Šele kasneje, ko je Madžarska zaprla mejo,⁵ so ljudje našli pot čez Hrvaško. Jaz sem takrat poskušal prečkati Madžarsko dvakrat, ko pa so me ujeli tretjič, sem šel v zaprti begunski center za štiri ali pet mesecev. Tam je veljalo pravilo, da če so ti trikrat vzeli prstne odtise na policijski postaji znotraj države, moraš v zapor za 6 mesecev in potem te deportirajo v Srbijo.

Kdaj si bil na Madžarskem? / Leta 2011. Tam ti ne dajo možnosti azila. Če zaprosiš za azil, te zaprejo za 6 mesecev, če ne, te deportirajo v Srbijo, ampak če te ujamejo trikrat, moraš ostati tam 6 mesecev. Če si zaprosil za azil in imel srečo, so po 6 mesecih začeli azilni postopek, vendar ne za vse. Vsakih 6 mesecev je center obiskal nekdo z afganistanske ambasade in te izprašal, od kod si in podobno, in potem, če si imel srečo, so začeli azilni postopek in te izpustili iz centra. Ampak vsak, ki je zaprosil za azil, je bil 6 mesecev zaprt.

Si na Madžarskem zaprosil za azil? / Nisem, trikrat so mi vzeli prstne odtise in me potem zaprli za 6 mesecev. Potem so me deportirali v Srbijo. Če ne plačaš 150 evrov, moraš v zapor, če plačaš, te spustijo. Če nimaš denarja, te odpeljejo v Subotico⁶ za en mesec v zapor. Tam smo bili zaprti v majhni sobi, 25 ali 30 ljudi, ne moreš spati, ni prostora za noge, žuželke lezejo povsod po tebi, vidiš jih v stranišču. Temu zaporu v Subotici pravijo Hitlerjev zapor. Vsake dva dni je tuširanje. Dobiš cigarete, ampak ti ne dajo ognja. Enkrat sem zanj vprašal in odprli so lino ter mi rekli, naj dam roko ven, da

Višina kazni je močno nesorazmerna, takšna je na primer zagrožena zaporna kazen v primeru uboja.

Dal sem ven roko s cigareto in so me udarili po roki. Nato so me vprašali, če gori, in odgovoril sem da, hvala.

bodo prižgali cigaret. Dal sem ven roko s cigareto in so me udarili po roki. Nato so me vprašali, če gori, in odgovoril sem da, hvala. Imeli smo cigarete, ampak nihče ni mogel kaditi.

Koliko časa si bil v Subotici? / 25 dni v Subotici, potem so nas premestili v Beograd, kjer so bili boljši pogoji. Boljša hrana, lahko kadiš v sobi, v vsaki sobi so štirje ljudje.

Si kdaj videl sodnika? / Ne. 2 meseca sem bil v Beogradu, in ko se nas je nabralo dovolj, so pripeljali 4 ali 5 avtobusov do vrat in policist je povedal, da nas bodo odpeljali v Makedonijo. V Makedoniji ni bilo težav, v Skopju te policija ustavi s 5 ali 6 ljudmi in plačaš 60 evrov. Rečejo ti, da moraš oditi. Po deportaciji v Makedonijo sem se kmalu spet odpravil čez mejo v Srbijo. Ko sem bil spet v Srbiji, v Loznici, sem se zapletel v spor s tihotapci in se odločil, da grem z eno skupino na Hrvaško. Na Hrvaškem, če ne prideš do Kutine, kjer je taborišče, azilni dom, in tam vprašaš za azil, te bodo deportirali v Srbijo. Le tam si lahko zaprosil za azil, če si zaprosil drugje, so te deportirali čez mejo, enako kot sedaj v Sloveniji. Če ne prideš do azilnega doma in tam zaprosiš za azil, te bodo deportirali nazaj. Na Hrvaškem smo poklicali taksi in odpeljal nas je v Kutino v azilni dom, kjer smo zaprosili za azil na Hrvaškem. Tam sem bil tri mesece in sem tudi delal. En večer pa smo se napili in stepli v azilnem domu. Naslednji dan je prišla policija in me skupaj s štirimi prijatelji odpeljala v zaprto begunsko taborišče. Tam so mi rekli, da imam dve možnosti, da lahko ostanem tam zaprt 6 mesecev ali pa prostovoljno končam azilni postopek in v enem mesecu zapustim državo. Rekel sem, da bom končal azilni postopek,

ker nisem imel namena ostati na Hrvaškem.

Kako si torej začel z »delom«? / Povsod, kjer si, iščeš delo, da lahko preživiš, vendar ni vedno tako, da se lahko na nekoga zaneseš, da ti delo ponudi. Zato se moraš sam znajti. V Srbiji sem videl, da je pot lahka. Prvič sem plačal 1000 evrov in potem sem videl, da ni težko in da denar prihaja, in se vprašal, zakaj tega ne bi delal sam. Rekel sem si, da bolje, da delam to, kot da mi družina pošilja denar. Začel sem počasi, dvakrat ali trikrat sem šel v Beograd in nazaj v Atene. Nekaj denarja sem poslal družini, nekaj pa sem ga porabil za potovanje naprej. To delo me sicer ni zanimalo, delal sem, da sem dobil denar za nadaljnje preživetje. Nisem imel druge možnosti in se začel uvarjati s tem delom. To sem počel zaradi denarja in tudi ne zaradi denarja. Ko sem delal, sem zmeraj pripeljal 5 ljudi, ki so plačali, in dva, ki nista imela denarja. To zame ni bil strošek, poznal sem pot in sem rekel, da gremo.

Kako so ljudje prečkali balkansko pot pred letom 2015? / Takrat ljudje niso poznali poti, leta 2010 in 2011 ni bilo GPS-a. A civilizacija po letu 2015 pozna pametne telefone, poti, GPS in podobne stvari. Leta 2011 ni bilo veliko ljudi, ki bi prišli po tej poti. Kdor je prišel v Atene, je šel v Patras, v pristanišče, in se skril v tovornjak, ali pa so si ljudje naredili lažne dokumente in šli z letali. Ko sem jaz potoval po Balkanu, po tej poti ni šlo veliko ljudi. Zdaj tukaj ni mogoče potovati z avtobusom. Takrat si šel lahko z avtobusom od Gevgelije do Skopja, od Skopja do Kumanovega in od tam s taksijem do srbske meje za 30 evrov.

Ali si sam začel ali si koga poznal? / Ko sem bil v Grčiji, sem iskal način, kako bi preživel. V Atenah sem našel hišo z dvema sobama in jo najel za 350 evrov. Kdor je bil tam, je lahko spal za 5 evrov, in skupaj smo kupili hrano. Tam sem naredil tudi kazino. V Afganistanu imamo kazino, kjer se običajno igrajo igre s kartami. Tako so k meni hodili ljudje, da so kartali za denar. Vsak, ki je prišel igrat, je prinesel 10 ali 20 tisoč evrov. Videl sem, da

Na začetku je bilo lahko, odprl si vrata vlaka, dal ljudi noter in dobil 200 evrov.

so nekateri na mizo prinesli 50.000 evrov. Igrali so tihotapci in ljudje iz mafije.

Torej si imel tihotapski kazino? / To je tak kazino, da prideš in ne rabiš nič kupiti. Jaz sem moral vse urediti, kuhati, prinesiti cigarete, pivo in podobno. Pravilo je, da mora, kot pri pokru, tisti, ki pobere denar, če pobere več kot 5000 evrov v rundi, dati 100 evrov za lastnika stanovanja.

Koliko si dobil v eni noči? / 1000 ali 1300 evrov, ampak to ni ena noč, včasih to traja 24 ur ali dva ali tri dni.

Tako si prišel v »posel«? / Da.

To je bilo, preden si začel delati med Grčijo in Srbijo? / Da. Pomagal mi je znanec iz province, ki je poznal ljudi in mi je ponudil, da mi pomaga najti hišo in pokliče tiste, ki bodo igrali. Ko so ti prišli, so poklicali še druge. Bile so tri sobe in v vsaki sobi je igrala ena skupina. To so bili vsakršni ljudje, tihotapci, dilerji, roparji. Tako sem poznal ljudi in začel z mreženjem. Kdor je prišel igrati, ni nujno delal na enak način. Eden je delal tako, da je kupoval nove tovornjake za 90.000 ali 100.000 evrov in dal notri 30 ljudi ter vozniku ponudil, da obdrži tovornjak, če ljudi pripelje čez mejo.

Ko si delal med Grčijo in Srbijo, si delal sam? Ali si imel nadrejenega? / Ne, takrat sem delal sam, plačati sem moral samo za karte in podobno. V Grčiji je bilo vse odvisno samo od tebe, govoril si z ljudmi, jih odpeljal in šel z njimi.

Kje si dobil informacije in našel ljudi, ki so rabili prevoz? / Največ v Grčiji in v mreži, ki sem jo poznal. Kasneje pa so me ljudje sami našli. Preden

gredo na pot, pokličejo po celem svetu, kdo ima prijatelje na primer v Bosni ali na Hrvaškem, kličejo v Nemčijo, na Finsko, po celem svetu, kdo pozna koga v tem kraju, in v tej mreži se gotovo kdo najde, ki pozna koga in to sporoči. Ljudem sem povedal, kako potovati ali na kateri vlak je treba. Poklical sem taksi za dva in rekel, naj mi data 200 evrov, vendar sta imela samo 100 in sem jima pokazal najcenejšo možnost in so potovali tako. Za tistega, ki je imel denar, sem uredil voznika. Kasneje je postalo vse težje. Enkrat sem potoval iz Nemčije brez denarja in sem šel v Francijo. Iz Marseilla sem šel v Ventimiglio.⁷ In opazil sem, da je povsem drugače, bilo je veliko dela, denarja in ljudje so prihajali. Samo pokazal si pot, kupil si vozovnico, dal ljudi na vlak in dobil si 100 evrov. Nato sem ostal v Ventimiglii 6 ali 7 mesecev, nekaj delal, in ko je prišlo veliko tihotapcev, je bilo vse več problemov, zato sem odšel. Tam ljudje še vedno delajo. Na začetku je bilo lahko, odprl si vrata vlaka, dal ljudi noter in dobil 200 evrov. Nisi rabil niti plačati vozovnice. V Ventimiglii je vlak, ki gre v Nico in potem nazaj vsakih 45 minut ali 1 uro. Na začetku smo delali tako, da smo odprli vrata vlaka, kjer je bil majhen prostor za dve ali tri osebe, in ljudje so se usedli in prečkali mejo. Ko so bile meje zaprte,⁸ policija ni nadzorovala vlaka in je bilo delo enostavno. 5 mesecev sem delal tam in bilo je najboljše. Bil je tudi vlak, ki je imel dva konca, in voznik se je menjal z ene strani na drugo glede na vožnjo. Ko je bil voznik na eni strani, smo dali ljudi na drugi konec.

Ljudi ste dali v voznikovo kabino? / Da, v voznikov prostor in ljudje so lahko tako prečkali 2 ali 3 mesece. Potem se je okreplil nadzor in ljudi so začeli poditi z vlaka, mene so dvakrat vrgli z vlaka. Delal sem tako, da sem šel z ljudmi na vlak in v Nici so mi plačali, potem pa sem šel z vlakom nazaj.

To so bili TGV vlaki? / TGV in tudi manjši vlaki. TGV je prišel v Ventimiglio ob 8.00 zjutraj in od tam direktno v Pariz. Dva- ali trikrat so šli ljudje tako, da smo jim dali »garancijo«, da bodo prišli v Pariz.

Na vlak smo jih spustili brez vozovnice in v sedmih urah so bili v Parizu.

Si bil sam, ko si delal? / Imel sem prijatelja, ki je zdaj v Pakistanu. Potem se je pridružil še en, ki je šel potem v zapor, ker je imel dolgo kartoteko že od prej. V Ventimiglii me je policija videla, kako sem odprl vrata in naložil ljudi na vlak. Ujeli so me in me odpeljali v stavbo, vzeli so mi ključ, me klofutnili in mi rekli, naj grem.

Kako si dobil ključ vlaka? / Ukradli smo ga ali pa smo uporabili kleščice. Najprej smo uporabili kleščice in nato počasi ugotovili, kdo čisti vlak in kam odlaga ključe, in smo jih vzeli. V Ventimiglii vsak vidi in ve, kaj kdo dela. Tam sem bil pet mesecev, spal sem na železniški postaji in vsak dan sem videl iste policiste stokrat. Ampak jim je bilo vseeno, rekli so, ti kar delaj, samo da gredo begunci ven iz Italije. Kasneje je bilo vse več težav in rekel sem si, da grem. Veliko tihotapcev je prišlo in ljudje so se vsak dan stepili.

Na primer, če si v Veliki Kladuši in bi rad prišel v Italijo, a imaš denar, kakšne so tvoje možnosti? / Veliko tihotapcev živi v Veliki Kladuši ali Bihaću. Najprej govoriš z njimi. V Bosni, Srbiji, Beogradu, Atenah ali Turčiji lahko naložiš denar. Odvisno, kaj izbereš, koliko denarja imaš. Ena možnost je hoja, hodiš od Bihaća ali Kladuše do Trsta. Hodiš celo dvanajst dni, če se izgubiš na poti, sedem ali osem dni, če je pot dobra. To je 1000 evrov, minimalno 800.⁹

Tretji možnosti pravimo »garancija«. Odpeljejo te iz Kladuše, Bihaća ali Sarajeva, nič ne hodiš, prek meje greš direktno v Trst ali v Avstrijo. To je 5000 evrov ali več, 6000, in ljudje plačajo.

Nekdo gre s tabo celo pot? / Da, celo pot, ima s seboj navigacijo. Tudi on ne pozna točne poti, ima samo GPS. Ampak moraš kupiti in nositi s seboj vse sam, hrana, spalna vreča. In potem greš. Če imaš srečo, prečkaš. Druga možnost je, da hodiš čez mejo, potem te pride iskat voznik. Prideš do slovenske meje, ponoči prečkaš in potem greš v notranjost države in potem spet voznik. Če se dogovoriš s tihotapcem, to stane 2500 evrov. Ampak mora tihotapec vsakemu, ki pelje na dogovorjeno točko, plačati. Na primer, treba je plačati nekemu, ki pozna pot, da vzame ljudi iz Kladuše in gre z njimi peš do točke, kamor pride avto. Ta jih potem odpelje do slovenske meje. Tam je spet nekdo, ki pozna pot, da lahko prečka mejo v Slovenijo. V Sloveniji pride avto in jih odpelje v Italijo. Tretji možnosti pravimo »garancija«. Odpeljejo te iz Kladuše, Bihaća ali Sarajeva, nič ne hodiš, prek meje greš direktno v Trst ali v Avstrijo. To je 5000 evrov ali več, 6000, in ljudje plačajo. Ampak je težko najti takšno pot. Včasih je bilo mogoče, zdaj pa ne več. Zdaj nadzorujejo vse. Prej je bilo boljše, zdaj na meji odprejo avto, pregledajo prtljago, odprejo vse. To so tri vrste iger, ki jih ljudje igrajo. Obstajajo tudi igre s tovarnjaki.

Kaj misliš s tem? / Vse meje imajo v bližini veliko parkirišče za tovarnjake. Tja pridejo vozniki s tovarnjaki, da prespijo in naslednji dan gredo. Ponoči, okoli dveh ali treh, pripelješ ljudi, odpreš tovarnjak in jih daš noter. Če se voznik zbudi, potem na meji sporoči policiji, da ima notri ljudi, in jih odpeljejo. Gre za srečo. Pravijo, da ima zdaj policija »skenerje« (op. a.: verjetno merilci ogljikovega dioksida, ki je rezultat dihanja) na meji. Če imaš srečo, prideš čez.

Od kod so ljudje, ki so vodniki ali vozniki? /

Od povsod, Slovenci, Hrvati, Kurdi, Pakistanci. Prihajajo od povsod, iz Italije, Avstrije, Francije, Nemčije. V Slovenijo predvsem prihajajo ljudje iz Italije, Nemčije in Francije, da odpeljejo ljudi stran od meje. Zdaj imamo veliko ljudi v zaporih, ampak večinoma so begunci, ne iz Slovenije, večinoma iz Kurdistan, Afganistan, Pakistan. To delo

se začne predvsem z njimi, Kurdi, Pakistanci, Afganistanci, da se dogovorijo z ljudmi, zmenijo glede denarja, potem pa se najdejo drugi ljudje, Hrvati, Slovenci in ostali.

Ali ima vsak nadzor nad enim območjem ali pa nad eno potjo? / Kdor najde pot, postane šef. Drugi ne morejo delati tam. Če drugi želijo delati tam, mu morajo plačati. To na primer velja za parkirišča tovornjakov. V Šidu imajo nadzor nad parkirišči Afganistanci, če pridejo drugi, so težave. Vsak ima svoje področje in tam dela. Tako tisti, ki delajo v Šidu, ne morejo iti delat v Subotico, in tisti, ki delajo v Subotici, ne morejo iti delat v Samobor. Povsod imajo svoje ljudi, ki branijo območje. Ko se nekdo premakne s svojega področja, pride drugi, da bi ga prevzel, in gotovo bo nastal spopad in nato bo spet področje pod nadzorom ene skupine. Na začetku se moraš boriti, da dobiš prostor.

Kakšne so tvoje izkušnje s policijo? / Slišal sem že primere podkupovanja, tudi videl sem v novicah v Sloveniji, ko je 4 ali 5 policistov delalo z vizami, to je tudi tihotapstvo. Policija tudi sodeluje, ampak tega se ne ve toliko. Ko gre za »garancijo«,¹⁰ je seveda vpletena policija, če ne bi bila, ne bi bilo mogoče, da prečkaš mejo brez kontrole, brez papirjev. Na neki točki je nekje gotovo odvisno od policije.

Ali so ujeli katerega od voznikov, s katerim si delal? / Preveč, tri, štiri, pet.

Kako so ujeli tvoje prijatelje? / Mojega prijatelja so ujeli leta 2010 na Hrvaškem in mu vzeli telefon. Delal je v Kutini¹¹ in našli so njegov telefon. 2010 je bil v zaporu in 2011 sem ga srečal v zaprtem centru. Bil je eno leto v zaporu in za 6 mesecev so ga zaprli v zaprti center. Imeli so 120 strani

dokumentov, kjer je pisalo, s kom je govoril po telefonu, kaj je pisal in komu, za koliko denarja se je dogovarjal, vse, kar je pisal, na 120 straneh. Niso najprej našli njega, našli so njegov telefon, takrat je bil on v Splitu. Telefon je potem poklicala policija in v sobi so bili štirje, potem ko se je en oglasil, so tega odpeljali. Dokazali so mu vsa sporočila, pogovore, vse. Odredili so mu leto in pol zapora in potem so mu rekli, da naj gre.

Koliko tvojih prijateljev je v zaporu? / Na Hrvaškem imam prijatelje v zaporu, v Sloveniji in tudi v Srbiji. Poznam mogoče 20 ali 15 ljudi, ki so zdaj v zaporu.

1 Gregor Cerar, *Nezakonite migracije bolj polnijo zapore in pripore kot azilne domove*, 24. 7. 2019, dostopno na: <https://www.rtvsl.si/slovenija/nezakonite-migracije-bolj-polnijo-zapore-in-pripore-kot-azilne-domove/495219> (zadnji dostop: 6. 12. 2021).

2 Tjaša Doljak, Mojca Zorko, *Bobnarjeva za STA: Policija je kot znamka, drži se podlage, dokler ne pride na cilj (intervju)*, 3.1.2020, dostopno na: <https://www.sta.si/2712962/bobnarjeva-za-sta-policija-je-kot-znamka-drzi-se-podlage-dokler-ne-pride-na-cilj> (zadnji dostop: 3. 1. 2020).

3 Kazenski zakonik (KZ-1), 308. člen, *Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20 in 95/21*.

4 Gregor Cerar, *Nezakonite migracije bolj polnijo zapore in pripore kot azilne domove*, 24.7.2019, dostopno na: <https://www.rtvsl.si/slovenija/nezakonite-migracije-bolj-polnijo-zapore-in-pripore-kot-azilne-domove/495219> (zadnji dostop: 6. 12. 2021).

5 Madžarska je zaprla mejo za koridor oktobra 2015.

6 Srbsko mesto ob meji z Madžarsko.

7 Mesto na italijanski obali v bližini meje s Francijo.

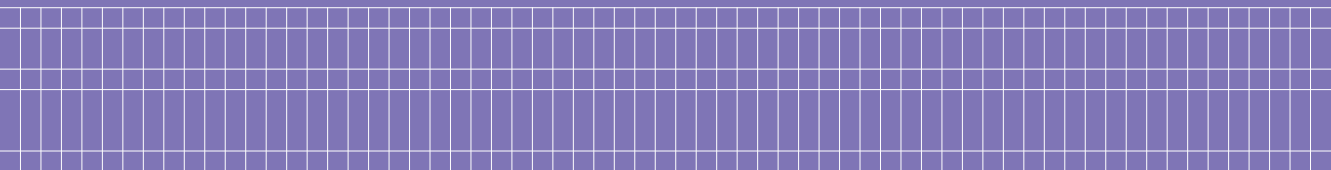
8 Pred vzpostavitvijo balkanskega koridorja leta 2015.

9 Znesek je mišljen na osebo.

10 Vožnja od BiH do Italije brez prestopanj.

11 Azilni dom na Hrvaškem.

Pogovor z Eritrejcem: »Ko prideš, te ne čaka večerja«

Katja Utrošar

Spomladi leta 2019 po več neuspehlih poskusih prečkanja slovensko-hrvaške schengenske meje 39-letni Eritrejec K. A. le pripešači do industrijske cone na obrobju Ljubljane in zaprosi za mednarodno zaščito v Azilnem domu Vič. Ministrstvo za notranje zadeve mu prošnjo kmalu zavrne – kot večini drugih eritrejskih prosilcev, ki prispejo v Slovenijo po balkanski migracijski poti. Vendar K. A. vztraja, da se v domovino ne more vrniti in da je do zaščite upravičen.

Pove, da v Eritreji, večjezični in večreligijski državi na Afriškem rogu, ni svobode gibanja, neodvisnega

sodstva in neodvisnih medijev. Pogosto izginjajo kritiki oblasti in drugi posamezniki. Med številnimi izginulimi je tudi K. A.-jev bratranec Idris Said Aba Arre,¹ novinar in vojni veteran, ki je pogrešan že dve desetletji.

Nekdanja italijanska kolonija in etiopska provinca Eritreja po umiku etiopskih sil leta 1991 in referendumu leta 1993 postane samostojna ustavna predsedniška republika. Predvideva volitve in parlament, vendar se ustava še vedno ne uveljavlja, volitev ni, parlament pa ne zaseda. Nasprotno: predsednik države Isaias Afwerki, ki

Oblasti so nas iskale, da bi nas odvedle v obvezno nacionalno služenje. Varnostne sile so ponoči hodile po domovih, iskale ljudi in jih odpeljale – čemur se ni bilo mogoče upreti.

obenem predseduje tudi edini dovoljeni politični stranki, je pristaš avtoritarnih političnih praks, ki vodijo v sistemske kršitve človekovih pravic.

Navkljub drugačnim osamosvojitvenim ambicijam je Eritreja *de facto* vojaška diktatura. Kot ugotavljajo mednarodne organizacije, grobe množične kršitve izhajajo predvsem iz eritrejskega sistema obveznega nacionalnega služenja. Delazmožni državljani služijo vojaški rok ali opravljajo težaška javna dela v vojašnicah in deloviščih, ki so, po pričevanjih številnih pobeglih internirancev, taborišča za prisilno delo. K. A. poudari, da je v sklopu nacionalnega služenja brez plačila in pod prisilo oboroženih stražarjev podiral drevesa in delal v kamnolomu.

Leta 2012 K. A. iznenada, ko se mu ponudi priložnost, skupaj z drugimi pobegne iz eritrejske vojašnice in taborišča Sawa, ki se nahaja blizu sudanske meje. Iz Sudana pot nadaljuje mimo Egipta do turške tromeje z Grčijo in Bolgarijo, ki leži pri reki Evros. Tukaj grške, bolgarske in turške oblasti redno preprečujejo vstop prosilcem za mednarodno zaščito v EU in jih vračajo v Turčijo, kar izkusi tudi K. A. Po več neuspešnih poskusih vstopa v EU mu za mednarodno zaščito prvič uspe zaprositi v Bolgariji, od koder pa je zaradi slabih razmer za azilante primoran oditi naprej v Grčijo.

Ko se leta 2015 odpre balkanski humanitarni koridor, prispe do Švedske. A ga od tam na podlagi dublinske uredbe kmalu vrnejo v Sofijo, kjer tri leta zamačaka čaka na razrešitev svoje prošnje. Demoraliziran in brez pravih možnosti, da si v

Bolgariji ustvari prihodnost, se poleti leta 2018 odpravi v Srbijo, potem pa v Bosno in Hercegovino (BiH), kjer biva v begunskem taborišču Miral v Veliki Kladuši, obmejnem mestecu Unsko-sanskega kantona, ki leži približno 200 kilometrov od Ljubljane in prav toliko od Trsta.

Intervju sva posnela februarja 2020 v Ljubljani.

Osamosvajanje: z dežja pod kap

Odraščali ste v osemdesetih letih v zahodni Eritreji blizu meje s Sudanom. Eritreja je bila takrat etiopska provinca. Kako se spominjate svojega otroštva? /

Pred samostojnostjo smo živeli lepo. Hodil sem v šolo v mestu Golij. Kot otrok se sicer nisem brigal za širše dogajanje, gotovo pa je bilo bolje, kot je sedaj, ker so bili ljudje svobodni. V vojsko so takrat šli prostovoljno. Po osamosvojitvi pa je situacija ponorela. Bil sem že najstnik in se vsega jasno spominjam.

Pred samostojnostjo smo imeli manjšo hišo v mestu Omhajer. Niti ne tako majhno – je takšne velikosti ali celo večja od vašega parka (skozi okno pokaže na zapuščen občinski park pred blokom). Ker je bila v centru mesta, so jo kmalu po samostojnosti zasegle oblasti in v njej uredile pisarne. Čemur moj oče ni mogel ugovarjati, čeprav se je v njej rodil moj starejši brat Omar.

Ste se bojevali v eritrejski vojni za samostojnost?

Ta je trajala kar trideset let, med leti 1961 in

1991. / Nisem. Omar se je. Med bojem so ga ustrelili v glavo in je invaliden. Ne more govoriti, poškodovani ima tudi desno roko in nogo.

Bil je nastanjen v kraju Mai Habar blizu Asmare, glavnega mesta Eritreje, v rehabilitacijskem centru za vojne ranjence in invalide. Mai Habar, ki je lep kraj, sem obiskal leta 1997. Nekaj let prej, leta 1994, je združenje vojnih invalidov tam organiziralo protest. Takrat so oblasti ubile veliko ljudi.

Vzpostavljala se je popolna diktatura.

Kako je v takšnih nestabilnih razmerah potekalo

vaše šolanje? / V šolo, ki ni bila verska, sem hodil sedem let. Zaključil sem jo leta 1996. Poučevali

so geografijo, naravoslovje, prvo pomoč in druge splošne predmete. Ko sem jo zaključil, sem delal z očetom. Imeli smo kmetijo, nekaj živali in tudi majhen voz na oslovsko vprego.

Nekaj let po samostojnosti, leta 1998, se je kot mejni spopad začela dvoletna eritrejsko-etioipska vojna, v kateri je padlo več 10.000 oseb. Takrat ste bili že polnoletni. Pravite, da ste z družino pobegnili v Sudan kot večina drugih, ki je živela v jugozahodni Eritreji. / Drži. V Sudanu smo ostali 4 ali 5 mesecev, dokler se ni etiopska vojska umaknila z našega ozemlja, kamor je prišla s tanki, velikimi avtomobili in tovornjaki. Iskala je vladne organe in vojaške tabore, civiliste je pustila pri miru. Lahko smo pobegnili iz vasi. Vendar je bilo ljudi strah. Bili so spopadi, ljudje so umirali. Tudi zato smo bežali. Trpeli smo. Ko ni hrane, je težko.

Ali ste takrat v Sudanu bivali v begunskem taborišču? / Da, tako kot danes Sirci v Turčiji. Postavili smo šotor. Tisti brez šotorov so spali pod drevesi. Lokalni prebivalci so nam pomagali, prinesli so nam stvari. Po radiu sem takrat slišal, da so za nas darovale arabske države, še posebej Kuvajt, ki je daroval hrano. Vendar je Sudan skorumpiran, niso nam dali vsega, nekaj so vzeli tudi zase. Vsi begunci niso prejeli pomoči. Nekateri se zanjo niso brigali, ker so imeli živali, s katerimi so hodili naokrog. Ob meji je bilo nekaj varnih krajev. Kupovali in kuhali smo moko. Nekateri so imeli krave in mleko. Vsi pa smo iskali kraje, kjer je bila voda. Tisti, ki so prišli iz vasi, niso trpeli kot tisti, ki so prišli iz mest. Živelimo zelo skromno.

Kaj ste našli, ko ste se po umiku etiopskih sil vrnili v Eritrejo? Se je življenje spremenilo? / Iz dneva v dan je bilo slabše. Oblasti so nas iskale, da bi nas odvedle v obvezno nacionalno služenje. Varnostne sile so ponoči hodile po domovih, iskale ljudi in jih odpeljale – čemur se ni bilo mogoče upreti. Mladi so morali pobegniti od doma in se skrivati v gozdovih. Niso smeli ostati na svojem domu. Lahko pa si šel delat na polja, kjer se dela ves dan in od koder ne smeš oditi. Lastnik plača

oblastem, da lahko ljudje delajo pri njemu. To je njegov posel. Oblasti mu verjamejo, ne preverjajo, kdo vse je tam. Lastnik priskrbi hrano in druge stvari, ki jih trga od plač, ki so malo boljše. Bivaš, delaš, vendar ne smeš imeti stikov z družino, morda te ta skrivoma obiskuje.

Prisilno delo

Ali ste služili vojaški rok? / Ne. Ujeli so me leta 2011, mi sprva ukazali, da moram v vojsko, potem pa so mi dopustili, da delam kot suženj brez plačila. V gorah sem delal v kamnolomu. Podirali smo tudi suha drevesa s koreninami vred. Če so bila prevelika, smo jih požagali, potem smo jih odpeljali v skladišče. Nisem smel reči, da sem utrujen ali bolan, ker bi me na mestu pretepli. Garal sem ves dan. Preden se je znočilo, so nas poklicali za večerjo. Dobili smo kruh in nekaj omake. Potem so nas odvedli v podzemni prostor, kjer so nas pridrževali do jutra. To je bil zapor, govorili pa so, da je naš dom. Te podzemne ječe nismo smeli zapustiti, četudi smo imeli na primer prebavne težave. Vsenaokoli so bili stražarji.

So v teh pogojih ljudje tudi umirali? / Tega nisem videl. Videl sem, kako so kričali: »Delaj! Delaj!« in pretepali zelo utrujene ljudi. Isti čas kot hrana je prišel tudi zdravnik. Če si šel k zdravniku, si zamudil hrano. Bolje je bilo vzeti hrano. Zdravnik ti ni mogel pomagati. Lahko ti je dal le po tableto ali dve, ker je primanjkovalo zdravil. Če nisi mogel hoditi in delati, so te z avtomobilom odpeljali neznano kam. Nisem videl, da bi se kdo vrnil. K zdravniku nas niso peljali pogosto, le obnemogle, morda so ti preživeli, morda so umrli.

Koliko časa ste tako delali? / Manj kot leto dni. Še zmeraj imam bolečine v ramenih. Ne morem

Tako ali tako pa v Eritreji ni univerze. Zaradi protestov študentov in profesorjev so jo oblasti leta 2002 zaprle.

držati več kot 10 kilogramov. Na delu nismo smeli počivati. Pretepali so nas kot osle. Ko ta ne zmore več, ga usekajo, da spet gre. Od mladih in močnih so zahtevali največ.

Kako velike so bile delovne skupine? / Od 30 do 50 ljudi. Ena skupina je šla v kamnolom, druga v gozd, tretja je gradila objekte v vojaških kampih.

Ali stražarji streljajo le v opozorilo? / Včasih tudi koga ubijejo. Ljudje so neumni. Dajo takšna navodila: Streljaj, da ubiješ!, s čimer stražijo ljudi, da ne bi poskušali pobegniti. A če imaš nekaj znanja, zbežiš v gozd, v gore ne greš, ker je tam vojska. Iščeš pastirje, ki skrbijo za živali in jim sledijo. Po resnici ti povedo, katera pot je nevarna, dajo ti tudi hrano in vodo.

Kdo so ti pastirji? / Eritrejci. Včasih so zelo stari, imajo 60 ali 70 let, skrbijo za govedo in drobnico. Srečaš jih na poti, moraš jim nekaj povedati. Če jim ne zaupaš, se zlažeš, da si iz bližnje vasi. No, včasih je bilo tako. Sedaj so dobili vladne subvencije in navodila, da morajo poklicati oblasti, če vidijo ljudi na begu. Nekoč so govorili po resnici in pomagali, ponoči so pravočasno zbujali ljudi in jim pokazali bližnjice, ki vodijo v Sudan.

Limite materinščine

Kdo je vaš bratranec Idris Said Aba Arre? / Bil je borec v osvobodilni fronti in novinar. Pisal je za časopis Nova Eritreja. Ko sem bil otrok, nas je pogosto obiskoval in se pogovarjal z nami. Prišel je z avtomobilom, včasih na kosilo ali večerjo. Po samostojnosti sem ga srečal le enkrat. Živel je v Asmari. Ima hčer in ženo, ki je bila prav tako borka v vojni za samostojnost, a z njo nimam stikov.

Ena izmed tem, ki jih obravnava Aba Arre, je vprašanje jezika v Eritreji. Kateri je uradni jezik Eritreje? / Žal ga ni, kar je velik problem. O tem je govoril tudi Aba Arre, potem so ga odpeljali v zapor.

Jezik je pomemben pri vzpostavljanju Eritreje kot države. Brez uradnega jezika mladina ne more spoznati preteklosti in snovati prihodnosti.

Katere jezike pa govorite v Eritreji? / Imamo 9 jezikov. Vsako pleme ima svojega. Šolski certifikati in osebni dokumenti so v tigrinjščini, arabščini in angleščini. V prvih šestih razredih osnovne šole se učimo materinščino, potem se moramo preusmeriti v angleščino ali arabščino, ker z materinščino pravzaprav nimamo prihodnosti. Univerzitetnega študija ne morem opraviti v tigrinjščini ali v moji materinščini tigrejščini. Tako ali tako pa v Eritreji ni univerze. Zaradi protestov študentov in profesorjev so jo oblasti leta 2002 zaprle. Ostalo je le nekaj fakultet za ekonomijo, medicino in računalništvo.

Ali vsi Eritrejci razumejo tigrinjščino, ki je večinski jezik v državi? / Ne. Nekateri govorijo afarsko. Živijo na jugovzhodu Eritreje na meji z Džibutijem in Etiopijo. Prav tako vsi govorci tigrinjščine ne razumejo tigrejščine, jezikov saho in kunama ter arabščine.

Eritrejska vlada mora sprejeti zakon o uradnem jeziku. V Etiopiji, kjer je bistveno več govorcev tigrinjščine, kot jih šteje šestmilijonska Eritreja, je uradni jezik amharščina. Jezik plemena oromo aktualnega etiopskega premierja Abiyja Ahmeda govori 40 milijonov ljudi, vendar ta ni uradni jezik Etiopije. V Eritreji pa ima vsako pleme svoj »uradni jezik« in to naj bi bilo dovolj.

Zakaj menite, da Eritreja potrebuje uradni jezik? / Jezik je pomemben pri vzpostavljanju Eritreje kot države. Brez uradnega jezika mladina ne more spoznati preteklosti in snovati prihodnosti. V slovenskih knjižnicah ne morem najti knjig v tigrejščini in tigrinjščini. Nekdo iz eritrejske skupnosti je našel knjigo v amharščini. Zlahka

najdem arabske in angleške knjige, v našem jeziku pa ni knjig. Brez jezika je znanje omejeno. Če nekaj ni napisano v jeziku, ki ga razumem, tega ne bom znal prebrati. Eritreja brez uradnega jezika tudi ne more imeti pravih stikov z drugimi državami.

Aba Arre je izginil jeseni leta 2001. Kaj se je zgodilo z njim? / Imel je odmeven seminar, ki so ga obiskali številni ljudje. Takrat je v Eritreji delovalo več časopisov. Novinarji so povzemali njegove seminarje, kmalu zatem so ga oblasti ugrabile in zaprle. Ukinjeni so bili tudi vsi časopisi razen provladne Nove Eritreje. Oblastem ni bilo všeč, kar je govoril.

Istega leta so ugrabile tudi več politikov, ki so se zavzemali za ustavne vrednote. Ustanovljen je bil tudi parlament, kjer bi razpravljali o problemih in razvoju Eritreje, oblastem pa to ni bilo všeč in so ga kmalu po koncu etiopsko-eritrejske vojne suspendirale.

Menite, da je Aba Arre še živ? / Ne. Sicer nimam dokazov o tem. Težko je vedeti, kaj se je zgodilo z njim, vendar je večina ljudi, ki so jih ugrabile oblasti, mrtvih. Kar v svetovnih medijih trdi tudi eritrejska opozicija v Evropi.

Na begu

Kdaj ste spoznali, da morate Eritrejo zapustiti? / Bil sem zaprt. Delal sem brez plačila kot suženj. Nisem vedel, kdaj in kam bom pobegnil. Odločitev sem moral sprejeti nenadoma, ko se je ponudila prava priložnost. Istočasno so zbežali tudi drugi. Bežali smo v skupini vsak v svojo smer, morda so koga ujeli, morda so koga tudi ustrelili. Pobegnil sem iz taborišča Sawa, blizu sudanske meje. Večina Eritrejcev načrtuje pobeg v Sudan,

Večina Eritrejcev načrtuje pobeg v Sudan, med njimi eritrejski dijaki, ki v Sawi študirajo, delajo in opravljajo zaključne izpite.

med njimi eritrejski dijaki, ki v Sawi študirajo, delajo in opravljajo zaključne izpite. V Sawi dobijo priložnost za pobeg tudi tisti, ki prihajajo z juga Eritreje. Ne more vsak pobegniti v Sudan, ker v Eritreji ni svobode gibanja. Ni dovoljeno potovati iz mesta v mesto, če nimaš dovoljenja in nisi v vojski.

Ali ste potemtakem bili v sudanskem begunskem taborišču Shagarab? / Da.

Kako bi opisali tamkajšnje pogoje bivanja? /

Pogoji so zelo slabi, veliko je ljudi. Vendar najprej sem šel v Kassalo, v veliko sudansko mesto nedaleč od eritrejske meje, kjer sem ostal 2 meseca in prodajal sok. To je neverjetno mesto, obdano s sadovnjaki manga, banan in pomaranč. Takšnega sadja nisem videl nikjer drugje. Kassala leži ob reki Gash, ki teče tudi v Eritreji mimo mesta Teseney. Sem pa moral biti zelo previden, ker imajo strog nadzor. Vsak dan lovijo eritrejske begunce, jih zapirajo in tudi deportirajo. Je pa sudanske policiste mogoče podkupiti. Vendar sem moral pobegniti, ker zame to mesto ni bilo varno. Potem sem šel v taborišče Shagarab, kjer ima prostore UNHCR. Dobiš izkaznico in en ali dva obroka na dan, ki pa nista kaj prida.

Tako kot hrana v begunskih taboriščih na balkanski poti. /

Ni druge izbire. Če ješ enkrat na dan, je to dovolj. Včasih si lačen. Mogoče lahko kupiš rogljiček pri pekih. Tako je v Veliki Kladuši in tako je tudi v Shagarabu. Tudi izkaznice ni enostavno dobiti, vsako jutro je vrsta. Zaposleni so za računalniki kot vi, pijejo čaj in kavo, kadijo, govorijo, jedo zajtrk in kosilo. Na dan počasi obdelajo od 20 do 30 ljudi, potem pridejo ven in rečejo: »Za danes smo zaključili, pridite spet jutri zjutraj, da se postavite v vrsto.« V Grčiji sem na izkaznico čakal več kot 20 dni. Zjutraj do devetih so sprejeli nekaj ljudi, končali pa so šele ob štirih ali petih popoldne. V Grčiji sem se spomnil na Sudan.

Kmalu ste v Sudanu našli tihotapce, s pomočjo katerih ste odpotovali v Turčijo, kajne? / Da, tako

sem se dogovoril s tihotapci. Včasih lažejo, ni garancije, včasih te pustijo sredi Sahare. Tam lahko umreš, pa tega ne bo nihče nikoli izvedel. Moraš biti pogumen.

Torej raje tvegate življenje s tihotapci, kot da bi se vrnili v Eritrejo? / V Eritrejo se ni mogoče vrniti, ker ni varna. Nihče ne razmišlja o tem, da bi se kadarkoli vrnil tja. Tam ni prihodnosti, zato sem zbežal. Sanjarili so o tem, da bodo zgradili novo državo, situacija pa je bila vsak dan slabša. Ne gremo se več džungelske revolucije, smo nova država, ki potrebuje ustavno vlado.

Iz Turčije ste nadaljevali proti EU. Poskušali ste prečkati grško-turško schengensko mejo in vstopiti v Grčijo. Marca 2020 so tu grške oblasti z nasiljem zaustavile več tisoč beguncev, ki so želeli vstopiti v Grčijo, pri čemer so začasno suspendirale tudi pravico do mednarodne zaščite. / To se dogaja na severu Turčije pri mestu Odrin, kamor vozi vlak iz Istanbula. Mejo, ki leži na sotočju reke Evros in njenega pritoka Arde, sem tu skušal prečkati dvakrat. Enkrat so mi grški policisti hoteli vzeti denar, čemur sem se uprl. Vmešal se je njihov vodja, ki jim je ukazal, naj denar pustijo. Potem so mi vzeli nahrbtnik, ki so ga, ko smo se vračali v Turčijo, vrgli v reko. Po petnajstih dneh sem mejo poskusil prečkati znova.

V Odrinu je velik zaprt kamp, kjer dobiš hrano in od koder te tudi deportirajo v Istanbul. Ne pustijo, da bi se v Odrinu zadrževali tujci. Če policija vidi tujca na ulici, ga ustavi in deportira. Vrnejo tiste z denarjem in tiste brez njega. V Istanbulu pa si prost, lahko greš, kamor hočeš. Dobiš bel papir, ki velja dva meseca, potem moraš oditi.

V Grčijo ste skušali vstopiti trikrat, grški policisti pa so vas vsakič potisnili nazaj v Turčijo. Potem vam je nekdo namignil, da je lažje priti v Bolgarijo. / V Bolgariji so me policisti odpeljali v zaprt kamp v kraju Ljubimec, kjer sem ostal 2 ali 3 mesece, nato so me premestili v kamp v Pastrogoru, v vas 30 minut hoje iz mesteca Svilengrad, kamor smo hodili v supermarket. V

Enkrat so me izločili iz skupine in me prav posebej surovo pretepli. Bili smo v kombiju, poklicali so me ven. Bil sem edini temnopolti v skupini, drugi so bili iz severne Afrike.

Pastrogoru ni trgovine, imajo le majhno kavarno in restavracijo. Iz časa komunizma stoji tudi šola, ki je sedaj zaprta. Otroci hodijo v šolo v Svilengrad. Kamp je iz vasi oddaljen 20 minut hoje. Tu je tudi veliko kač, še posebej ponoči ob glavni cesti.

So vas tudi z bolgarske strani potisnili v Turčijo? / So. Bilo je mrzlo, zakurili smo ogenj.

Bolgari so poklicali turško policijo ali vojsko, ki nas je naložila na vojaški tovornjak, prekrit s ponjavo, in odpeljala v bolnišnico. Pregledali so nas. Z nami je bilo več sirske družine z otroki. V Odrinu smo ostali približno teden dni, potem smo morali oditi v Istanbul.

Koliko časa ste potrebovali, da ste vstopili v EU, ne da bi vas pri tem ujeli in vrnili v Turčijo? / Približno pol leta.

Zakaj ste potem zapustili Bolgarijo? / Situacija je tam slaba. Bil sem v kampu izven urbanih središč, nisem se mogel prosto gibati in delati. Ničesar nisem smel početi. Vsi, ki jih poznam, so zapustili Bolgarijo.

Ste imeli stike z lokalnim bolgarskim prebivalstvom? / Nekaj malega. Nisem jih obdržal, ker takrat še nisem imel pametnega telefona. Nekoč sem srečal športnega kolesarja, ki je govoril malo angleško. V Bolgariji zlepa ne najdeš človeka, ki bi znal angleško. Večina govori rusko. Težko je vzpostaviti stik z ljudmi. Niso pripravljeni na stike s tujci. Na vlaku sem srečal moškega, ki mi je rekel: »Tukaj ne maramo beguncev.« Vprašal sem ga zakaj, odgovoril je, da tako pač je. V Grčiji je

neprimerljivo bolje. Grška kultura in ljudje so bolj odprti, želijo se pogovarjati in spoznavati.

Na veliko noč v Ribnici ni azila

Iz Bolgarije ste se ponovno odpravili leta 2018. Šli ste čez Srbijo v Bosno, v Bihać in Veliko Kladušo, od koder ste preko Hrvaške skušali vstopiti v Slovenijo. Kaj se je zgodilo spomladi leta 2019, ko ste prvič prečkali slovensko-hrvaško mejo? / Slovenski policisti so me iz Ribnice deportirali na Hrvaško, pri čemer so mi uničili telefon, a sem se po nekaj dnevih vrnil.

Kolikokrat ste se odpravili na pot iz Velike Kladuše proti Sloveniji? / Devetkrat, desetič mi je uspelo priti do azilnega doma Vič, kjer sem uspešno podal prošnjo za mednarodno zaščito.

Večkrat vas je na poti ustavila hrvaška policija. Pravite, da so vam policisti pogosto grozili in vas zmerjali. / Drži, streljali so tudi v zrak, nas preteпали in žalili. Enkrat so me izločili iz skupine in me prav posebej surovo pretepli. Bili smo v kombiju, poklicali so me ven. Bil sem edini temnopolti v skupini, drugi so bili iz severne Afrike. Ne vem, kaj so razmišljali. Spraševali so me, zakaj nisem s sabo pripeljal žene, zakaj sem jo zapustil. Nisem poročen.

Kaj se je pravzaprav zgodilo v Ribnici? / Bili smo štirje: Maročan, Egipčan, Sudanec in Eritrejec. Spoznali smo se v Miralu, kjer smo – razen Egipčana, ki je bil Maročanov prijatelj – živeli skupaj v kontejnerju. Nekdo, ki je dobro poznal GPS, nas je povabil, da gremo z njim. Pešačili smo do Ribnice, kjer je hrib, na katerem smo srečali pohodnike, ki so nam povedali, da je blizu avtobusna postaja za Ljubljano. Maročan in Egipčan sta šla, da bi ujela avtobus ali vlak. Nisem ju več slišal. Tudi s Sudancem sva nameravala na avtobus, a ga ni bilo od nikoder. Nič ni bilo odprto. Spraševala sva se, kaj se dogaja.

Bili so velikonočni prazniki. / Tega nisva vedela. Na hribovski poti naju je videlo več ljudi in po

uri ali dveh je prišla policija. Bila sva aretirana in odpeljana na policijsko postajo, kjer so vzeli najine prstne odtise in z nama opravili intervju.

Ste zaprosili za mednarodno zaščito? / Seveda. Prišel je tudi prevajalec za arabščino. Želeli so, da s Sudancem plačava kazen, čeprav nisva imela denarja. Zaprli so naju v neko sobo, kjer sva prespala. Naslednje jutro so prišli po naju okoli osmih ali devetih, nato so naju skupaj z drugimi s par avtomobili odpeljali na mejo s Hrvaško. Hrvaška policija nas je zaprla v kombi do sedmih zvečer, potem so nas odpeljali do meje z Bosno.

Rekli ste, da so vam slovenski policisti v Ribnici uničili vhod za napajanje telefona. / Drži. V Veliki Kladuši sem ga popravil za 15 evrov.

Kako so se vedli slovenski policisti, ko so vas predali hrvaškim? / Ničesar nismo videli, ker smo morali biti sklonjeni. Vse naše stvari, denimo telefone, so dali v torbo, ki so jo predali hrvaški policiji. Hrvatje so nas klicali enega po enega, da identificiramo svoje stvari, potem so nas skupaj s stvarmi zaprli v kombi, kjer smo sedeli ves dan. Bila nas je dobra deseterica. Ves dan nam niso dali hrane in vode, prav tako nas niso pustili na WC.

Kaj se je zgodilo, ko so vas nazadnje hrvaški policisti pripeljali do zelene meje z Bosno? / Drli so se: »Pojdite, pojdite!« Bilo jih je več kot deset. Na mejo so pripeljali tudi druge ljudi, ne vem od kod. Iz kombija nismo ničesar videli, je kot v hladilniku. Nismo vedeli, kje smo. Do Velike Kladuše je bilo še 10 kilometrov poti. Hodili smo slab kilometer, ko smo srečali prostovoljce, ki dokumentirajo policijsko nasilje za nevladno

Ne vem, kaj so razmišljali. Spraševali so me, zakaj nisem s sabo pripeljal žene, zakaj sem jo zapustil. Nisem poročen.

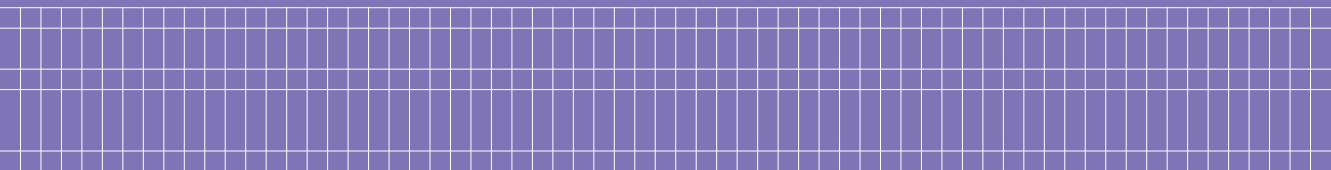
organizacijo. Dali so nam čokolado in vodo. Dobili smo tudi prevoz. Lokalni voznik nas je zapeljal bližje Veliki Kladuši, kamor smo končno pripešačili okoli desete ure zvečer.

Ves dan nismo jedli in ko prideš tja, te tudi ne čaka večerja. Nekoč naju s prijateljem prodajalec ni spustil v supermarket. Pregovarjala sva se z njim, da nama mora nekaj prodati, da imava denar, ampak poslovodja mu ni pustil. Metali so nas tudi iz kavarn.

Ko sem se tisto noč vrnil iz Ribnice, sem bil predvsem lačen. S Sudancem sva kupila nekaj hrane, potem sva odšla v Miral in skuhala. Imela sva približno 20 evrov.

1 Pen International, *Eritrea: Free Idris Said Aba Arre*, 21. 2. 2018, dostopno na: <https://pen-international.org/news/eritrea-free-idris-said-aba-arre> (zadnji dostop: 6. 12. 2021).

Menedžerski rasizem Odločanje v postopkih eritrejskih prisilcev za azil

Tit Starc

Ministrstvo za notranje zadeve je pod nekdanjim ministrom Boštjanom Poklukarjem v prvih dneh leta 2020 izdalo pet negativnih odločb o prošnji za azil eritrejskih državljanov. Eritreja, ki se je odcepila od Etiopije istega leta kot Slovenija od Jugoslavije, velja za eno od hujših kršiteljic človekovih pravic. Zdi se, da je poglobitni nacionalni kohezivni mehanizem sicer ducat različnih jezikovnih skupin vojska, ki jo morajo obvezno odslužiti malodane vsi in ki se prične v zadnjih letih srednje šole. Eni služijo obvezni vojaški rok neposredno v vojski, drugi pa v njenem civilnem delu, kjer so za nizko plačilo prisiljeni opravljati dela vladnih projektov. Obvezna mobilizacija traja leta oziroma desetletja, kar je tudi glavni razlog, zakaj ljudje bežijo iz države. Razglasitev splošne vojaške mobilizacije sicer formalno predvideva 18-mesečno obvezno služenje vojaškega roka, vendar je to lahko podaljšano v času izrednih razmer, ki jih je od časa neodvisnosti vladajoči režim stranke Ljudske fronte za pravičnost in demokracijo s

samodržcem Isaiasom Afewerkiem na čelu razglasil zaradi vojne z Etiopijo. Navkljub podpisu mirovnega sporazuma z Etiopijo septembra 2018 so v času negativnih odločb eritrejskih prisilcev za azil tako poročila mednarodnih organizacij (tudi tista, na katero se ministrstvo opira pri izdanih negativnih odločbah)¹ kot izjave vlade navajale, da napovedano skrajšanje vojaškega roka na 18 mesecev ni uvedeno in da za to niti ni konkretnih načrtov – izredne razmere so zaradi svoje izjemnosti za oblast pač koristno pravilo. Domnevno nepričakovano alarmantno situacijo pa uporablja tudi Evropska unija, ki je namenila 200 milijonov evrov Eritreji za vzpodbujanje rasti delovnih mest in lokalne ekonomije, kar v praksi pomeni financiranje vladnih projektov, ki uporabljajo neposredno prisilno delo. Denar je del leta 2015 vzpostavljenega in več kot 4 in pol milijard obsežnega sklada za Afriko, namenjenega zmanjšanju migracij. Ker je to del izredne nujne pomoči, pa finančni tokovi niso

podvrženi običajnim nadzornim mehanizmom. Spomnimo, da je bila v Kanadi vložena tožba treh Eritrejcev zoper podjetje NevSun Resources, ki ga obtožujejo kršitve človekovih pravic zaradi uporabe eritrejskega vojaškega sistema neposrednega prisilnega dela za namene gradnje rudnikov.

Ker so se državljani skušali izogniti služenju vojaškega roka, je oblast pred leti pričela z racijami, jih aretirala in jih odvedla v vojsko. Formalni odhod z uporabo izstopne vize je težko dobiti, še posebej, če služiš vojaški rok, zaradi česar so ljudje prisiljeni v pobeg, ob čemer pa velja omeniti, da je bil po poročanjih nekaterih mednarodnih organizacij vojakom na meji izdan ukaz, da streljajo in ubijejo tiste, ki nezakonito prečkajo mejo. Da je nezakonito prečkanje onemogočeno, nenazadnje priča primer eritrejskih nogometašev, ki so – tako kot številni drugi eritrejski športniki v različnih državah – pred tremi leti med turnirjem v Ugandi pobegnili in zaprosili za azil. Ob enem glasovi, kritični do režima, hitro poniknejo, kot je izginil politični zapornik in nekdanji finančni minister Berhane Abrehe po izdaji knjige, ki je kritizirala predsednika. Eritrejski režim uporablja mrežo špicljev,² ki poročajo o izjavah prebivalstva zoper predsednika, zaradi katerih avtorji izjav končajo v priporu oziroma zaporu. A kot je v intervjuju za *Večer* pojasnil poznavalec Eritreje Richard Reid, je politična aktivnost zaradi uporabe predvsem govorne komunikacije težko dokazljiva za standarde kriterijev podelitve azila: »Ne, to bi bilo izjemno težko – dokazati, da si bil v Eritreji politično aktiven. Obstajajo podzemne mreže ljudi, ki pa so v celoti verbalne in popolnoma tajne. Večina stvari je govorjenih, nič ni napisano. Pisnih dokazov ne želijo in jih ne sme biti. To, da je nekdo politično aktiven, predstavlja preveliko grožnjo.«³ A strokovnjakov, tako kot mednarodne organizacije, MNZ v odločbah ni upoštevalo, ker naj bi se sklicevali na domnevno neverodostojne vire.

Slovenija je ena od redkih držav, ki v tolikšni meri zavrača prošnje za azil Eritrejcev, saj je bilo leta 2018 po podatkih Evropskega azilnega podpornega urada v državah EU več kot 80 odstotkov prošenj

Obvezna mobilizacija traja leta oziroma desetletja, kar je tudi glavni razlog, zakaj ljudje bežijo iz države.

odobrenih že na prvi stopnji, podatki iz novembra 2019 pa so kazali isto sliko. Večji odstotek odobrenih prošenj na prvi stopnji dobijo le sirski in jemenski državljani. Nekaj tednov po prvih zavrnitvah so prošnja za azil zavrnili še štirim Eritrejcem, kakšen mesec po tem pa še dvema. Od vsega dvaindvajsetih eritrejskih prosilcev za azil je ministrstvo prošnja za mednarodno ali subsidiarno zaščito zavrnilo osemnajstim.

Argumentacija ministrstva v odločbah je kratko malo bizarna, v prenekaterih primerih pa nekonsistentna. Odločba namreč sestoji predvsem iz dveh ravni. Po eni strani presoja notranjo konsistentnost prosilčevih izjav – torej, ali se njegovo navajanje dogodkov in razlogov ujema z izjavami v drugem intervjuju in ali so njegovi odgovori na podvprašanja hitri in niso v nasprotju s prvotnimi navedbami. Seveda, ljudje smo pač notranje protislovni in izjave o dogodkih se razlikujejo glede na okoliščine in čas, v primeru jezikovne in kulturne razlike pa je spodletelost podajanja docela razumljive in skladne zgodbe skorajda zagotovljena. Kot je bilo tudi v primeru prenekaterih eritrejskih prosilcev za azil, ki so imeli za prevajalca etiopskega državljana, katerega govorni jezik ni bil tigrejščina, je verjetnost nerazumevanja še toliko večja zaradi neprimerne izbire prevajalcev. Ker je skladnost tu tako luknjičava, je močno odvisna od predpostavke presojevalca, kar je v primeru ministrstva za notranje zadeve bolj kot to, da je – če parafraziramo znano krilatico – nedolžen, dokler ni dokazano nasprotno, ta, da je kriv, dokler ni dokazano drugače. Absurdnost poskusa dokazovanja domnevne lažnosti prošnje za mednarodno zaščito je vidna v »copy-paste« argumentu, da prosilec ni zaprosil za azil v prvi varni državi Evropske unije. To je zapisano tudi v

nekaterih primerih, ko je prosilec že zaprosil za zaščito v državi izven EU, ponekod pa ta argument vztraja, kljub temu da je hkrati zabeleženo, da je čakal na azil v Grčiji ali drugih perifernih državah Unije.

Po drugi strani pa se skladnost prosilčevih izjav presoja z zunanji dejstvi in dostopnimi informacijami, na podlagi česar je bila tudi zavrnjena večina prošenj za azil Eritrejcev. MNZ tukaj postopa empiristično: številna poročila mednarodnih organizacij, ki poročajo o poraznem uresničevanju človekovih pravic v Eritreji, ministrstvo zavrača zaradi posrednosti teh informacij. Ker so ta poročila večinoma narejena na podlagi intervjujev s pripadniki diaspore in ker ti režim vidijo pristransko ter jim zato domnevno ne gre zaupati, naj poročila tako ne bi bila verodostojna. In ker te organizacije niso imele vstopa v Eritrejo, ker mediji in akademski članki povzemajo informacije iz istih virov, prav tako pa ne gre zaupati prosilcem za azil, se odločbe sklicujejo predvsem na eno poročilo – šest let staro poročilo urada Landinfo, ki deluje pod Norveškim direktoratom za migracije.

Argumentacija v poročilu urada Landinfo je močno podobna racionalizaciji, ki jo je v odločbah utemeljeval MNZ. Poročilo kritizira omejenost poročil, ki temeljijo na intervjujih z eritrejskimi begunci, in povzemanje istih virov ter zato stavi na večjo verodostojnost neposrednega stika s tam prisotno mednarodno skupnostjo, Eritrejci in eritrejskimi oblastmi. Ko povzema kazni za dezertstvo, tako razlikuje med sankcijami, ki so zapisane v zakonu, in tistimi, ki se udejanjajo v praksi. Za izogibanje obveznemu služenju vojaškega roka je po zakonodaji tako predvidena kazen od dveh do petih let zaporu oziroma v izrednih razmerah, kot je vojna, tudi smrtna kazen. V praksi pa naj bi bile kazni za dezertiranje največ nekaj mesecev v zaporu. A v opombah, ko omenjajo te neposredne vire, govorijo le o primerih, ko je na primer oseba poročala, da je bil njen nečak v zaporu eno leto, potem pa je dobil

službo kot učitelj. Ali pa da je neko veleposlaništvo poznalo primer lokalnega uslužbenca, ki je večino svoje osemmesečne kazni odslužil z opravljanjem javnega dela. Domnevno neposreden dostop do empiričnih informacij tu konča v najslabši obliki spekulativnosti – zbiranju posrednih podatkov brez direktnega stika s kršitelji teh zakonov in posledično brez njihovega interpretativnega vložka. Pisci poročila so sicer imeli vstop v Eritrejo, a kaj ko ta dostop ni nič manj spekulativen kot poročila, ki temeljijo na pričevanjih eritrejskih beguncev. Še več: zaradi neenakega dostopa do predstavitve svojega vidika aktualnega stanja se domnevno neposredno izkustveno gotovost toliko lažje zamenja z režimsko propagando, saj se ob tem izgubi perspektiva, kritična do režima, katerega prakse nadzorovanja močno otežujejo izrekanje proti oblasti. Tudi samo poročilo to mestoma omenja.

Ko poročilo govori o podobnih informacijah drugih mednarodnih organizacij, poudarja, da so osnovani na eritrejskih virih. Prav tako, v nasprotju s postopanjem ministrstva, ne zavrača poročil, narejenih na podlagi intervjujev eritrejskih beguncev, izpostavlja le nekatere omejitve posploševanja na podlagi teh virov, čeprav se zdi, da to naredi za ceno izgube perspektive dezertarjev. Vseskozi pa tudi poudarja omejenost svojega lastnega poročila in izpostavlja zgolj možnost, da se sankcije razlikujejo pri dezertarjih vojaškega in civilnega dela vojske – kar je tudi del argumentacije v odločbah. A MNZ selektivno bere tudi informacije drugih poročil. Za Amnesty International v odločbah tako navaja, da te

Obenem glasovi, kritični do režima, hitro poniknejo, kot je izginil politični zapornik in nekdanji finančni minister Berhane Abrehe po izdaji knjige, ki je kritizirala predsednika.

organizacije nimajo vstopa v Eritrejo in temeljijo zgolj na pričevanjih beguncev ter zato niso verodostojne. Hkrati pa citira njihovo poročilo, naslovljeno *Eritreja: samo dezertjerji*, kot vir, ko omenja zniževanje zaporne kazni za dezertjerje – kar je v poročilu nevladne organizacije sicer omenjeno tik ob poudarjanju arbitrarnosti kaznovanja ter dolžine in vsebine sankcij. Ministrstvo samo v odločbah tudi navaja možnost izvensodne poravnave za tiste, ki se vrnejo, in navaja, da nimajo informacij o instanci, ki določa kazni.

Nenavadno je tudi navajanje podatkov o stanju v Eritreji iz poročil Evropskega azilnega podpornega urada. Če je v primeru poročila Amnesty International bizarno, da je v odločbi to poročilo najprej opredeljeno kot neverodostojno, a je kasneje kljub temu navajano – da najprej pričakujemo odsotnost, a se nepričakovano pojavi v podporo ključne argumentativne osi –, je v primeru poročil EASO absurdno to, da je v odločbi sprva navedena seznanitev z najnovejšimi poročili, a se v odločbah kasneje nanje ne sklicuje. V odločbah je zgolj v oklepaju najprej prisotno oznanilo seznanitve s poročili iz leta 2019, nadalje pa je brez pojasnila, zakaj se na to poročilo MNZ ne nanaša, navajano zgolj poročilo iz leta 2016, kar je še posebej nepričakovano, saj se ministrstvo sklicuje ravno na nedavno spremenjeno stanje v Eritreji, zaradi česar skuša povzemanj aktualna poročila. A če pogledamo dele o sankcijah za dezerterstvo v poročilu iz leta 2016 in tistem iz leta 2019, je slednje mnogo bolj zaskrbljujoče, saj navaja možnost mučenja, kar v poročilu iz leta 2016 ni omenjeno. Prav tako to poročilo meče nekoliko drugačno luč na domnevno možnost spokoritve in plačila davka, kar odločba navaja kot neproblematičen pogoj vrnitve in dodatno dokazilo možnosti običajnega življenja v Eritreji. Postavlja pa pod vprašaj tudi strogo delitev na tiste, ki služijo neposredno v vojski, in tiste, ki služijo v civilnem delu, kar je tudi ena izmed osnovnih argumentacijskih linij MNZ. Na odločbah piše: »Dezertjerji iz civilne službe so pogosto

Moment narodne substancialnosti je utajen, »problem« reguliranja vstopa tujosti pa opredeljen kot igra števil, kjer je pač potrebno določenemu številu prosilcev za azil zavriniti prošnjo, ne glede na njihovo nacionalnost ali okoliščine držav, iz katerih bežijo.

premeščeni v vojaško enoto kot kazni, poleg zaporne kazni. Povratniki, ki so plačali 2 % davka in podpisali 'Pismo obžalovanja', običajno niso aretirani ob prihodu. Vendar so po izteku njihovega privilegiranega statusa (ponovno) vpisani v nacionalno naborniško službo in kaznovani v primeru takšne odločitve oblasti.

Tovrstne taktike sistematičnega zavračanja prošenj za azil niso nove, saj je ministrstvo že leta 2015 zavračalo prošnje za azil Afganistancem, kasneje pa tudi turškim prosilcem za azil. Prehod birokratskih pravnih mej straži upravljanje s številskimi – omejevanje podeljevanja statusov ne deluje po eksplicitnem načelu opredelitve domnevne substance naroda, ki bi v imenu te substance tujcem kategorično zavrnil vstop v družbo. Moment narodne substancialnosti je utajen, »problem« reguliranja vstopa tujosti pa opredeljen kot igra števil, kjer je pač potrebno določenemu številu prosilcev za azil zavriniti prošnjo, ne glede na njihovo nacionalnost ali okoliščine držav, iz katerih bežijo. To seveda ne pomeni, da ta moment ni prisoten in da ne proizvaja istih učinkov – v svojem delovanju je nemara toliko bolj rigiden, vsekakor pa bolj vulgarno arbitraren. Poljubnost izbire skupine sistematičnega zavračanja je tokrat še toliko bolj absurdna, saj je bilo več kot štiri petine eritrejskih prošenj za azil v državah Evropske unije sprejetih

samo na prvi stopnji (in 90 odstotkov, če štejemo vse sodne instance), ki so jih v času teh sodb po številu in stopnji prehitvale le sirske prošnje za azil. A kot rečeno, ima poljubnost sistematičnosti svoj sistemski učinek pri odvrčanju beguncev in utrjevanju rigidne azilne politike. Eritrejski prosilci za azil so na odločitev čakali tudi do 18 mesecev. Nadaljnja negotovost čakanja v odrinjenosti azilnega doma pač učinkuje tako, da prosilcu ne daje več razlogov, da bi ostal. Kar je tudi posledica, ki je ministrstvu v interesu: od osemnajstih eritrejskih prosilcev za azil, ki jim je bila zavrnjena prošnja, je v Sloveniji ostal le eden.

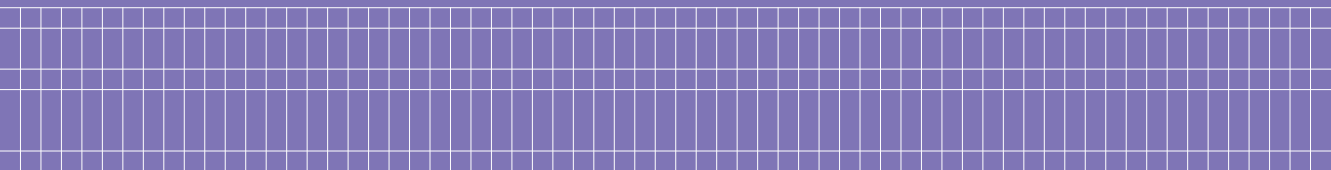
Zaradi dolgega čakanja izven zakonsko predvidenih časovnih okvirov, poljubnega interpretiranja MNZ glede stanja v Eritreji in arbitrarnosti sistematičnega zavračanja prošenj za azil je eritrejska skupnost januarja leta 2020 organizirala protest. Med utemeljitvami in zahtevami izjave Iz zapora v zapor, ki so jih prinesli na ministrstvo, so zapisali: »Na Ministrstvu nas sprašujejo, kaj se bo zgodilo z nami, če gremo nazaj v Eritrejo: tega ne vemo, mogoče nas ubijejo, mogoče nas zaprejo. Eritreja nima ustave niti sodišč, oblast je v rokah policije in diktature. Smo sužnji režimu!«⁴

1 Med drugimi to omenja tako poročilo Landinfo, na katerega se ministrstvo pretežno nanaša kot tudi zadnje poročilo Evropskega azilnega podpornega urada (EASO) o Eritreji iz leta 2019.

2 »Eritrejska vlada že leta uporablja špiclje, tako v lastni državi kot v tujini. Deloma so to vohuni, ki sem jih omenil, da prisluškujejo prebivalstvu. Spomnim se človeka, ki je bil del naše skupine pred leti, ko sem še obiskoval državo, a se je zanj kasneje izkazalo, da je bil špicelj in je poročal o nas. Z nami je šel na neformalna druženja, ko smo klepetali, bil je dober prijatelj, a kasneje se je izkazalo, da je bila ena od njegovih služb tudi poročanje o naših zasebnih pogovorih, ki so bili pogosto zelo kritični. Vlada uporablja mrežo špicljev, ki dobivajo nekaj več denarja ali druge privilegije.« Richard Reid o situaciji v Eritreji v intervjuju za *Večer*. Dostopno na: <https://www.vecer.com/richard-reid-o-situaciji-v-eritreji-in-kaj-lahko-evropa-naredi-da-ne-bo-delala-se-vec-skode-10118322>

3 *Ibid.*

4 Izjava je dostopna na spletni strani Radia Študent: <https://radiostudent.si/dru%C5%BEba/ni-%C5%A1e-gotovo/iz-zapora-v-zapor-from-jail-to-jail> (zadnji dostop: 12. 10. 2021).

Pravni vidiki prakse nezakonitih verižnih vračanj

Iza Thaler, Jošt Žagar

*Nihče se ni skušal upirati.
Ničesar ne moreš narediti,
pretepli te bodo.¹*

*Prisilili so me, da sem podpisal laž.
Ampak jaz vem, da moraš podpisati,
drugače boš pretepen.²*

*Prosil sem za prevajalca, pa so rekli le: »Ne govori,
utihni!« Potem sem izpolnjeval dokument in ko sem
napisal razlog, zakaj sem moral zapustiti svojo
državo, so ga preprosto prečrtali.³*

S tovrstnimi izjavami ljudje v gibanju opisujejo svoja srečanja s slovensko in hrvaško policijo na begunski poti v Evropo. Na podlagi njihovih pričevanj, ki smo jih aktivisti, novinarji in raziskovalci zbrali vzdolž balkanske begunske poti,

odkar je ta v letu 2015 postala ena glavnih poti v Evropo, s pomočjo dokumentov, ki jih policija izda pridržanim posameznikom in posameznicam, ter iz redkih izjav predstavnikov oblasti smo uspeli v zadnjih štirih letih približno dešifrirati, kako potekajo t. i. verižna vračanja oziroma nezakoniti pushbacki iz Republike Slovenije preko Hrvaške v Bosno in Hercegovino ali Srbijo. Pravni predpisi sicer natančno določajo pristojnosti in ravnanje policije, ko policisti obravnavajo osebo, ki spada v jurisdikcijo Republike Slovenije, toda v praksi se na slovenskih policijskih postajah odvija drugačna realnost, kot jo predvidevajo zakonski predpisi.

Potek nezakonitih vračanj na slovensko-hrvaški meji

Ljudje v gibanju se zbirajo v Bosni in Hercegovini ob meji s Hrvaško, tj. v krajih Velika Kladuša

in Bihać ter v Srbiji v Šidu, saj je iz teh krajev zračna razdalja do Slovenije, Avstrije in naprej do centralnih držav Evrope najkrajša.⁴ Odkar sosednja Madžarska izvaja izrazito represivno politiko do prosilcev za azil in vztrajno krši svoje mednarodne in evropske obveznosti varstva človekovih pravic, je navedena pot ena izmed poglavitnih. Veliko večino ljudi, ki se peš odpravijo iz npr. Velike Kladuše, kmalu ujame hrvaška policija. Ta nad njimi izvaja sistematično in brutalno nasilje z namenom odvracjanja in preprečevanja potovanja proti Evropi.⁵ Različne nevladne in mednarodne organizacije tovrstno stopnjujoče nasilje hrvaške policije beležijo že od leta 2016.

Nekaterim ljudem v gibanju po več poskusih vseeno uspe prečkati hrvaško ozemlje. Po prečkanju reke Kolpe in žičnate ograje jih ob meji ali na ozemlju pogosto zazna slovenska policija, prav tako opremljena z najnovejšo tehnologijo, ali pa lokalno prebivalstvo, ki obvesti policijo. Policisti imajo nalogo, da določijo točko, kjer so osebe prečkale mejo. Včasih tako, da jih odpeljejo do meje in zahtevajo, da pokažejo na točko prehoda. Potem se obravnava ponavadi nadaljuje na policijski postaji. Traja do 72 ur (kar je rok za neformalno predajo hrvaškim varnostnim organom po mednarodni pogodbi), pričevanja o tem pa so različna. Pri nekaterih je obravnava trajala zgolj dve uri, pri nekaterih pa dva dni.

Pridržanim migrantom policisti ne povedo, kako bo videti postopek obravnave in kaj se bo z njimi zgodilo. Znajdejo se pod popolnim nadzorom varnostnih organov, odvzeta jim je prostost v tuji državi, okrog njih pa se odvijajo postopki v tujem jeziku. Poleg tega ponavadi⁶ ni nikogar, ki bi (razen policistov samih) vedel, da se te osebe nahajajo v pridržanju v Sloveniji. Tovrstnih postopkov pridržanja in vračanja tujcev ne nadzoruje noben civilni mehanizem.

Z ljudmi v gibanju policisti večinoma govorijo v angleščini, ne glede na to, ali osebe ta jezik dejansko razumejo. Poznan nam je primer

tožnika A. M., kjer je ena izmed dveh oseb, ki sta bili prestreženi po skupnem prečkanju meje, govorila angleško, druga pa ne (tudi med seboj nista govorili skupnega jezika), policisti pa niso priskrbeli tolmača, da bi lahko obe sledili postopku – zahtevali so, da oseba, ki govori angleško, »prevaja« drugemu, kar seveda ni bilo mogoče.⁷ Tudi kadar so tolmači prisotni, se ne držijo svoje naloge prevajanja, pogosto ne prevedejo prošnji za mednarodno zaščito in prosilcem zatrjujejo, da »v Sloveniji ni azila«. V enem od primerov naj bi prevajalec celo podpisal uradne dokumente, ko so pridržane osebe zavrnilo podpis.⁸

Za razliko od hrvaških policistov, ki večino prestreženih ljudi sploh ne zavedejo v nobeni evidenci, slovenski policisti vodijo uradne spise in pripravijo dokumentacijo za vsako osebo posebej. Kar pa (kot bomo videli v nadaljevanju) predstavlja problem pri dokazovanju nezakonitega ravnanja policije in kršitev prepovedi vračanja ter prepovedi kolektivnih izgonov. Policisti za vsakega tujca, ki ga v zadevnem postopku obravnavajo na policijski postaji, pripravijo vsaj tri odločbe. To so sklep o začasnem odvzemu premičnine (telefona), plačilni nalog zaradi nezakonitega prečkanja meje in sklep o pridržanju. Vendar pa navedenih dokumentov pogosto ne vročijo naslovníkom, poleg tega pa so dokumenti v slovenskem jeziku in zato za naslovníke nimajo nobene vrednosti. Policisti naj bi jim vsebino posamičnih dokumentov sicer na kratko predstavili, vendar pa tudi v primeru, da bi to veljalo, ni mogoče realistično pričakovati, da bo oseba brez pravnega znanja sposobna zoper dokument, ki je v tujem jeziku, brez pravne pomoči, v tuji državi, v okoliščinah strahu in popolnega nadzora policistov, vložiti pritožbo. Pa tudi če bi pritožbo dejansko uspela vložiti, to niti ne bi bila pritožba zoper predajo hrvaškim policistom, ampak

Tovrstnih postopkov pridržanja in vračanja tujcev ne nadzoruje noben civilni mehanizem.

pritožba zoper pridržanje ali plačilni nalog zaradi nezakonitega prehoda meje. Policisti namreč ljudem, ki jih bodo predali na Hrvaško, o tem ne izdajo nobene odločbe ali drugega pravnega akta, ker naj jim Sporazum o izročitvah,⁹ ki ga navajajo kot svojo pravno podlago, tega ne bi zapovedoval. Tako ljudje v gibanju pogosto šele po obravnavi na policijski postaji, ko jih npr. naložijo na avtobus, poln drugih ljudi v enaki situaciji, izvejo, da bodo predani Hrvaški. O tem jim ni izdana odločba in se zoper to odločitev organa, ki lahko poseže v njihovo temeljno pravico do prepovedi mučenja in nečloveškega ravnanja ter pravico do življenja, ne morejo pritožiti.

Vrhovno sodišče je v zadevi tožnika R. Z. pod opr. št. I Up 21/2020 z dne 8. 7. 2020 razsodilo, da slovenska policija tožniku ni bila dolžna izdati odločbe o vrnitvi na Hrvaško, ker evropska Direktiva o vračanju,¹⁰ ki se uporablja v primerih vračanj, določa izjemo, da lahko v določenih primerih odločbo naknadno izda država sprejemnica – tj. Hrvaška. Sodišče pa ob odločanju ni upoštevalo dejstev, da Hrvaška odločb praviloma ne izdaja, obenem pa tudi praviloma nad predanimi osebami izvaja nasilje, ki se kvalificira kot mučenje in nečloveško ravnanje, kar je s temeljnimi pravnimi akti univerzalno in absolutno prepovedano. Žal v tej zadevi Vrhovno sodišče ni imelo priložnosti vsebinsko odločati o morebitni kršitvi načela nevračanja, zaradi vrnitve na Hrvaško. V kasnejši zadevi pod opr. št. I Up 23/2021 z dne 9. 4. 2021 pa je v celoti potrdilo ugotovitve Upravnega sodišča, da je tožniku A. M. ob predaji na Hrvaško v avgustu 2019 grozila resna nevarnost za mučenje in nečloveško ravnanje ter da je bila predaja posledično nezakonita.

Kot omenjeno, MNZ in Policija kot pravno podlago za svoje ravnanje navajata Sporazum o izročitvah, sklenjen med Slovenijo in Hrvaško leta 2006 (ko Hrvaška še ni bila članica EU). Gre za meddržavni sporazum, ki naj bi pospešil postopke sprejema in predaje oseb, ki se nezakonito nahajajo na ozemlju Slovenije in je zanje mogoče dokazati, da so

Sporazum ureja t. i. skrajšani postopek, ki se izvaja »brez formalnosti«. Toda slovenski državni organi napačno razumejo dikcijo »brez formalnosti«.

prišle iz Hrvaške (in obratno). Sporazum ureja t. i. skrajšani postopek, ki se izvaja »brez formalnosti«. Toda slovenski državni organi napačno razumejo dikcijo »brez formalnosti«. Gre namreč za odsotnost posebne formalnosti v razmerju med državnimi organi obeh držav, kar v praksi pomeni, da se lahko slovenski policisti po predhodni najavi dobijo na mejnem prehodu s hrvaškimi policisti in jim ob ustrezno izpolnjenem zapisniku izročijo določene tujce, ki so nezakonito prečkali mejo. »Brez formalnosti« pa v pravni državi ne more pomeniti, da poteka sam postopek v odnosu med državnim organom in udeleženi tuji brez formalnosti. MNZ in Slovenska policija namreč besedno zvezo »brez formalnosti« razumeta, kot da policistom v postopku tujcev ni treba obvestiti o namenu postopka ali jim izdati pisnih odločb, posledično pa ti nimajo pravice do pritožbe niti dostopa do pravne pomoči ali odvetnika. Toda postopki, kjer državni organ ravna v odnosu do posameznikov, so po definiciji formalni. Državni organ mora ravnati tako, kot mu to narekuje zakon ob upoštevanju temeljnih pravic in svoboščin ljudi, nad katerimi izvaja določeno pristojnost, ki izhaja iz oblastne moči, ki jo poseduje. V nadaljevanju si bomo ogledali, kaj aktualni predpisi nalagajo slovenskim policistom, ko ravna s tujci v situacijah neregularnih prehodov meje (in zakaj je zgoraj opisano ravnanje slovenske policije protipravno).

Pravni okvir postopkov na meji

V nadaljevanju bomo na kratko predstavili vsebino najpomembnejših predpisov, ki določajo pravice ljudi v gibanju in natančno predpisujejo postopke, po katerih naj bi ravnali državni organi,

Najprej je potrebno poudariti, da imajo vsi, ki se iz takšnih ali drugačnih razlogov znajdejo na ozemlju Republike Slovenije, enake temeljne človekove pravice kot njeni državljani.

ko obravnavajo tujce, ki so neregularno prestopili mejo. Upamo, da bosta pregled in kratka razlaga temeljnih predpisov s tega področja koristila aktivistkam in aktivistom ter ljudem v gibanju pri razumevanju vsaj koščka sestavljanke trdnjave Evropa in pri čim bolj srditem boju za dostojno življenje vseh.

Najprej je potrebno poudariti, da imajo vsi, ki se iz takšnih ali drugačnih razlogov znajdejo na ozemlju Republike Slovenije, enake temeljne človekove pravice kot njeni državljani. Slovenska ustava v 13. členu namreč določa, da imajo tujci v Sloveniji v skladu z mednarodnimi pogodбами vse pravice, zagotovljene s to ustavo in z zakoni, razen tistih, ki jih imajo po ustavi ali po zakonu samo državljani Slovenije. Z navedenim implementira načelo univerzalnosti človekovih pravic, ki izhaja že iz Splošne deklaracije človekovih pravic, ki pravi, da je »[v]sakdo [...] upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, zapisanih v tej deklaraciji, brez vsakršnega razlikovanja, zlasti glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politični ali drugi nazor, narodno ali družbeno poreklo, premoženje, rojstvo ali katerokoli drugo okoliščino.«¹¹

a) Pravica do mednarodne zaščite in dostop do mednarodne zaščite

Po Konvenciji o statusu beguncev iz leta 1951 in njenem Protokolu iz leta 1967 morajo države ljudem, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, osnovanem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenem političnem prepričanju,

nočejo ali ne morejo vrniti v izvorno državo, priznati status begunca, tj. pravico do azila in s tem določene posebne pravice, ki v večini njihov status izenačujejo s statusom drugih tujcev, ki prebivajo v dotični državi. Pravico do azila izrecno določa tudi pravo Evropske unije v 18. členu *Listine Evropske unije o temeljnih pravicah*, prav tako pa je Evropska unija razvila še drugo posebno obliko mednarodne zaščite, subsidiarno zaščito, ki je namenjena državljanom neevropske države ali osebam brez državljanstva, ki ne izpolnjujejo pogojev za begunca, a je bilo v zvezi z njimi izkazano, da obstajajo utemeljeni razlogi za prepričanje, da bi se zadevna oseba, če bi se vrnila v izvorno državo soočila z utemeljenim tveganjem, da utрпи resno škodo (tj. smrtna kazen ali usmrtitev; mučenje ali nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kazen prosilca v izvorni državi; resna in individualna grožnja življenju ali telesni celovitosti civilista zaradi vsesplošnega nasilja v situacijah mednarodnega ali notranjega oboroženega spopada). Postopek priznanja mednarodne zaščite določa *Procesna direktiva*,¹² pogoje priznanja pa podrobneje določa *Kvalifikacijska direktiva*.¹³ Noben mednarodnopravni predpis pa ne določa, da bi morali ljudje, ki so v izvorni državi preganjeni, pribežališče iskati v prvi »varni« državi.

V Republiki Sloveniji navedeni mednarodni in evropski pravni okvir udejanja Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ-1), v katerem so opredeljena temeljna načela, pogoji in postopek pridobitve mednarodne zaščite, pravice in dolžnosti beguncev ipd. ZMZ-1 prav tako daje odgovor na vprašanje, kaj naj se zgodi, ko v državo vstopi tujec, ki pravi, da je preganjan ali za katerega je mogoče iz okoliščin sklepati, da je preganjan.

Policisti morajo po Zakonu o tujcih (Ztuj-2) ob prijetu tujca z njim izvesti postopek identifikacije, da ugotovijo okoliščine, zakaj in kako se je znašel na ozemlju Republike Slovenije. V primeru, da iz okoliščin izhaja, da je tujec morda na begu, ker je preganjan, ga morajo informirati o njegovi pravici do mednarodne zaščite.¹⁴ Če izrazi, da želi podati

prošnjo za mednarodno zaščito, morajo takoj prekiniti s postopkom odstranitve tujca in pričeti s t. i. »predhodnim postopkom« po ZMZ-1. Ljudje v gibanju pa lahko namero, da bodo podali prošnjo za mednarodno zaščito, vložijo tudi pri katerem koli drugem državnem organu, ki mora potem obvestiti policijo, ki je zadolžena za predhodni postopek po ZMZ-1. V njem policija ugotovi istovetnost osebe in pot, po kateri je prišla v Republiko Slovenijo, ter izpolni registracijski list, osebo pa odpelje v azilni dom, kjer bo imela možnost vložiti svojo prošnjo. Prošilec za azil do vložitve prošnje ne sme biti odstranjen iz Republike Slovenije.¹⁵ Njegov neregularen prehod meje pa se ne obravnava kot nezakonit prehod državne meje.¹⁶

Vidimo, da noben predpis policistom ne daje nikakršnega polja diskrecije o tem, kdo izpolnjuje pogoje za zaprositev za azil in kdo ne. Vsakdo lahko poda prošnjo, o njeni utemeljenosti pa bo po natančno predpisanem postopku odločal pristojni organ in v zadnji instanci lahko tudi sodišče. Policisti niso ne določeni ne usposobljeni ne poklicani za tovrstne sodbe in poleg hudih kršitev temeljnih pravic ljudi v gibanju, zaradi katerih so ti lahko podvrženi mučenju ali celo izgubijo življenje, zgoraj opisani nezakoniti izgoni (ali pushbacki) pomenijo tudi hudo prekoračitev policijskih pooblastil.

b) Načelo nevračanja in prepoved kolektivnih izgonov

Tudi v primeru, da oseba, ki jo zaradi neregularnega prehoda meje prime policija, ne izrazi želje zaprositi za mednarodno zaščito in potreba po mednarodni zaščiti ne izhaja iz okoliščin, v

katerih je prijeta, mora biti ta oseba obravnavana individualno in v skladu s predpisanim postopkom. Mednarodna zaščita je namreč pravni institut, ki je omejen in obsega le določene situacije, v katerih se lahko znajdejo ljudje, npr. vojna ali pa preganjanje na podlagi rase. Institut begunca izhaja iz specifičnega povojnega obdobja, ljudje pa se po svetu gibajo iz najrazličnejših razlogov. Mnogih izmed njih dandanašnje pravo sploh ne upošteva, npr. migracij zaradi posledic podnebnih sprememb, ekonomskega nasilja ipd.

V obstoječem pravu pa kljub temu obstajata dve temeljni prepovedi, ki lahko ključno vplivata na pristojnost države odstraniti tujca, ki za zadrževanje na njenem ozemlju nima pravnega naslova. To sta načelo nevračanja (non-refoulement) in prepoved kolektivnih izgonov.¹⁷

Skladno z načelom nevračanja se »*nihče ne sme odstraniti, izgnati ali izročiti državi, v kateri obstaja zanj resna nevarnost, da bo podvržen smrtni kazni, mučenju ali drugemu nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.*«¹⁸ Načelo je izpeljano iz prepovedi mučenja, ki je absolutna in se ne more omejiti ali ne-izvajati niti v času vojne ali izrednih razmer. Logika za tem načelom pa je v tem, da ne moremo dopustiti, da bi lahko države posameznike, ki jih na svojem ozemlju absolutno ne smejo mučiti ali z njimi nečloveško ravnati, zgolj predale v roke drugi državi, kjer mučenje ni absolutno prepovedano oz. se izvaja kljub prepovedi.

Prepoved skupinskega izгона tujcev pa pomeni, da mora imeti vsak posameznik možnost, da utemelji svojo prisotnost na ozemlju države in podlago, zaradi katere naj ne bo odstranjen iz države.¹⁹ To pomeni, da mora biti vsak tujec obravnavan individualno, imeti mora možnost podati izjavo in predstaviti argumente proti svojemu izgonu, zavoljo tega se mora sporazumevati v jeziku, ki ga razume, predvsem pa mora biti najprej sploh obvešččen, da bo predan v drugo državo. Od osebe, ki ne ve, da postopek teži k temu, da bo vrnjena na

Vidimo, da noben predpis policistom ne daje nikakršnega polja diskrecije o tem, kdo izpolnjuje pogoje za zaprositev za azil in kdo ne.

Hrvaško, ne moremo pričakovati, da bo spontano začela navajati razloge, zakaj temu nasprotuje. Z ljudmi mora policija torej opraviti razgovor, kjer jim obrazloži, v jeziku, ki ga razumejo, kaj se bo z njimi zgodilo in potem poslušati in po resnici zapiše, kar so povedali. Na izjavljeno je policija dolžna ustrezno reagirati. Če izrazijo namero, da bi zaprosili za azil, jih odpelje v azilni dom. Če oseba ne izrazi prošnje za azil, navede pa svoj pravni interes oz. zahtevek, ki ni očitno neutemeljen (*arguable claim*), da ne sme biti vrnjena v določeno državo, ker zanjo tam obstaja resna nevarnost, da bo podvržena smrtni kazni, mučenju ali drugemu nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju, mora državni organ (policija) ustrezno oceniti to tveganje. Državni organ lahko to ugotavlja tudi z vpogledom v informacije o stanju v določeni državi, ki jih zbirajo razne mednarodne ali nevladne organizacije – informacij o nasilju hrvaške policije pa je ogromno.²⁰ Če policija odloči, da tovrstne resne nevarnosti ni, mora imeti tujec možnost pritožbe zoper takšno odločitev in v času odločanja o pritožbi ne sme biti deportiran.

Vračanje tujcev opredeljuje tudi evropska Direktiva o vračanju, ki določa obveznost, da se osebi v postopku vračanja (izgona) izda odločba, zoper katero ima tudi možnost pravnega sredstva (pritožbe) in v primeru zavrnitve pritožbe tudi možnost sodnega varstva. Določa sicer tudi zgoraj omenjeno izjemo, da odločbo izda država EU, ki tujca sprejme, vendar pa ta ne more obveljati, ko je jasno, da država sprejemnica odločb ne izdaja (Hrvaška namreč ne samo, da ne izdaja odločb, ampak tujce naprej izganja v BiH in Srbijo brez vsakršnih uradnih postopkov, preko zelene meje in brez sodelovanja bosanskih ali srbskih oblasti).

c) Pridrzanje

Policisti lahko prestrežene osebe pridržijo na podlagi Zakona o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol)²¹ in Zakona o nadzoru državne meje (ZNDM-2)²². Vendar vsakršno pridržanje pomeni *omejitev pravice do osebne svobode*; osebi mora biti zato izdana in vročena odločba, ki obrazloži

razloge, zakaj je oseba pridržana. Obenem pa mora imeti oseba možnost pritožbe zoper pridržanje, njeno pritožbo pa mora v najhitrejšem možnem času obravnavati sodišče. Da lahko oseba učinkovito uveljavlja svojo pravico do osebne svobode, bi morala imeti možnost brezplačne pravne pomoči odvetnika. Toda v konkretnih postopkih ljudje v gibanju redko sploh prejmejo sklepe o pridržanju, ti so v slovenščini in zatorej nerazumljivi, v slovenski sodni praksi pa nismo zasledili primera, ko bi sodišče dejansko odločalo o utemeljenosti takšnega pridržanja – učinkovitost pritožbe ljudi v gibanju je torej utemeljeno pod vprašajem. Ne nazadnje pa pritožba niti ne bi pomenila pritožbe zoper izročitev Hrvaški, ampak zgolj zoper pridržanje na policijski postaji – to pomeni, da bi sodišče odločalo le o utemeljenosti pridržanja, ne pa o utemeljenosti predaje Hrvaški, obstoju resne nevarnosti za mučenje ali nečloveško ravnanje po predaji, zakonitosti dejanj policistov v postopku predaje ipd.

d) Minimalni standardi postopka

Policiste v postopkih s posamezniki zavezujejo tudi temeljna načela upravnega postopka. Vsi upravni postopki v Republiki Sloveniji morajo potekati v slovenščini, kadar pa oseba ne razume slovensko, ji mora biti zagotovljen prevod. Ta se sicer lahko izvaja prek policista, ki tekoče govori skupen jezik, vendar pa je v teh primerih policist v vlogi tolmača, postopek pa še vedno poteka v slovenščini. S tem se zagotovi formalnost in razumljivost postopka (ne pa da policisti postopek izvajajo po svoje, v slovenščini in potem občasno osebo kaj vprašajo v angleščini ali pa jo ignorirajo). Policisti imajo celo obveznost varstva pravic strank – ljudem v gibanju morajo omogočiti, da

Da lahko oseba učinkovito uveljavlja svojo pravico do osebne svobode, bi morala imeti možnost brezplačne pravne pomoči odvetnika.

čim lažje zavarujejo in uveljavijo svoje pravice, kadar ugotovijo, da ima stranka v postopku podlago za uveljavitev kakšne pravice, jo na to opozorijo. Zavezuje jih načelo materialne resnice – ugotoviti morajo resnično dejansko stanje in v ta namen ugotoviti vsa dejstva, ki so pomembna za zakonito in pravilno odločbo. Preden sprejmejo odločitev, morajo dati stranki možnost, da se izjavi o vseh dejstvih in okoliščinah, ki so pomembne za odločbo. In najpomembnejše – zavezuje jih načelo zakonitosti: odločajo lahko zgolj in samo po zakonu in podzakonskih predpisih. Razna interna navodila generalnega direktorja policije ali ministra za notranje zadeve niso ne zakon ne podzakonski predpis.

e) *Pravna sredstva*

Tujci bi torej morali imeti 1.) možnost pritožbe zoper samo policijsko pridržanje (to bi pomenilo uveljavljanje pravice do osebne svobode), 2.) možnost pritožbe zoper izročitev Hrvaški (uveljavljanje prepovedi mučenja in nečloveškega ravnanja oz. načela nevračanja), pa tudi 3.) možnost sodnega varstva zoper plačilni nalog zaradi nezakonitega prehoda meje (ki se v primerih prosilcev za azil ne šteje za nezakonit prehod, saj je zgolj neregularen).

Kaj pa ko vsega tega ni? Ko policija omejuje dostop do pravic, ki ljudem v gibanju pripadajo? Za tovrstne primere kršitev temeljnih pravic poznamo v slovenskem pravu, ko ni na voljo nobenega drugega pravnega sredstva, še tožbo v t. i. subsidiarnem upravnem sporu, ki jo je treba vložiti v roku 30 dni od kršitve pravice. Toda sistem sodnega varstva temelji na aktivnosti posameznika, ki so mu kršene človekove pravice. Tožbo zoper policijo in s tem Republiko Slovenijo lahko vložijo le žrtev, ne pa npr. nevladna organizacija, ki ima dejansko sredstva, znanje in sposobnosti, da izpelje takšen postopek. Navedeno v primerih kršitev pravic ljudi v gibanju prinaša plejado problemov, ki v nekaterih primerih tako omejujejo njihov dostop do pravic, da težko štejemo, da pravice sploh še imajo. Tožbo bi

Kaj pa ko vsega tega ni? Ko policija omejuje dostop do pravic, ki ljudem v gibanju pripadajo?

morali vložiti v Sloveniji in to prek odvetnika, kar stane kar nekaj denarja, saj do brezplačne pravne pomoči niso upravičeni. V tej točki se ljudje namreč nahajajo že v Bosni in Hercegovini ali v Srbiji. Ostajajo tudi problemi z jezikom, pravna nevednost in seveda tudi elementarno nezaupanje v državni aparat države, ki je tem osebam (tudi večkrat) kršila njihove temeljne pravice. Postopek na obeh sodnih instancah lahko traja več let, v vmesnem času pa se za tožnika situacija zaradi sodnega postopka ne bo nič izboljšala. Še vedno bo naprej živel v begunskih taboriščih v BiH ali Srbiji in poskušal preživeti kljub segregaciji in diskriminaciji, nasilju policije in lokalnega prebivalstva, v nečloveških razmerah v taboriščih, v gozdu ali na cesti. Veliko težavo predstavlja tudi dokazovanje v postopku, namreč tožnik lahko o dogodku, kjer je prišlo do kršitve njegovih temeljnih pravic, poda zgolj svojo izjavo in težko ponudi kakšen dokaz (fotografijo, posnetek, dokument), medtem pa, kot smo zgoraj že omenili, slovenska policija o postopkih vračanj vodi dokumentacijo, ki je nepopolna in tudi pogosto namenoma zavajajoča. V primeru A. M., ki ga razkriva sodba Upravnega sodišča, so policisti, večkratnim prošnjam za mednarodno zaščito navkljub, v zapisnik o razgovoru s prosilcem zapisali, da si prosilec želi v Francijo, kjer si želi ustvariti boljše življenje. Zapisano je izhajalo iz dejstva, da je tožnik na vprašanje, kateri jezik govorijo v njegovi matični državi, odgovoril »francosko«.²³ Tudi ko se sam sodni postopek končno zaključi, ni rečeno, da bo tožniku dejansko omogočeno v Republici Sloveniji vložiti prošnjo za mednarodno zaščito in da ne bo dobil zgolj denarne odškodnine.

V tem smislu je sicer vzpodbudna pravnomočna sodba Vrhovnega sodišča RS, opr. št I Up 23/2021 z dne 9. 4. 2021, ki je potrdila sodbo Upravnega

sodišča RS, opr. št. I U 1686/2020-126 z dne 7. 12. 2020. Vrhovno sodišče je v primeru tožnika A. M. prvo sodbo Upravnega sodišča (opr. št. I U 1490/2019-92) po pritožbi tožene stranke zaradi nerazumljivosti razveljavilo in vrnilo v ponovno odločanje (opr. št. I Up 128/2020). V ponovnem odločanju je Vrhovno sodišče zavrnilo pritožbo tožene stranke (RS) in v celoti pritrdilo drugi sodbi Upravnega sodišča z opr. št. I U 1686/2020-126. Sodišče je ugotovilo kršitev 19. člena Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, ki uveljavlja načelo nevračanja in prepoved kolektivnega izгона tujcev, in kršitev 18. člena, ki zagotavlja pravico do azilnega postopka. S sodbo je sodišče Republiki Sloveniji naložilo, da mora tožniku dovoliti vstop v Republiko Slovenijo in vložitev prošnje za mednarodno zaščito. Za izbiro najučinkovitejšega načina je pooblastilo pristojni organ – MNZ, primeroma pa je navedlo, da lahko tožniku izdajo *laissez-passer*, potni list za tujca ali kakšen drug ustrezen dokument. Prav tako lahko kot država sprejmejo ustrezen predpis, če bi se ta pokazal kot potreben. Navkljub pravnomočnosti sodbe pristojni državni organi izreka sodbe niso bili pripravljeni izvršiti, cinično so se sklicevali na neizvršljivost in tožniku celo zatrjevali, naj se zgolj pojavi na slovensko-hrvaškem mejnem prehodu, pa mu bo vstop in vložitev prošnje za azil omogočena. Ob tem so dobro vedeli, da je v posledici nezakonitega ravnanja njih samih – slovenskih državnih organov – tožnik ujet v BiH. V konkretnem primeru je tožniku naknadno sicer uspelo, da je (ponovno peš, prek zelene meje) vstopil na območje Slovenije, kjer je nato lahko zaprosil za mednarodno zaščito.²⁴

Ostajajo tudi problemi z jezikom, pravna nevednost in seveda tudi elementarno nezaupanje v državni aparat države, ki je tem osebam (tudi večkrat) kršila njihove temeljne pravice.

Sodba zadeva zgolj en primer, medtem ko se zgoraj opisane kršitve dogajajo na sistemski ravni in vsako leto zadevajo več tisoč ljudi. Od leta 2018 do konca oktobra 2021 je Slovenija po uradnih podatkih na Hrvaško izvedla 29.043 izročitev.²⁵ Sodba sicer prinaša zelo ugodno prelomno sodno prakso glede odgovornosti države, ki izvaja postopke izročitev oseb v drugo državo. Ugotovitev Upravnega sodišča je bila, da je dolžnost državnega organa, ki opravlja postopek izročitve, da preveri, ali za osebo v postopku obstaja resna nevarnost, da bo po izročitvi izpostavljena mučenju in nečloveškemu ravnanju, in da od druge države zahteva informacije o razmerah, v katerih bo oseba obravnavna.²⁶ Glede dejanske nevarnosti, ki osebam preti po izročitvi na Hrvaško, obstajajo številni dokazi, katerih relevanco je prepoznalo tudi sodišče. Slovenija več kot očitno stanja oseb po predaji na Hrvaško ne preverja, na ta način pa zavestno izpostavlja množico oseb nečloveškemu ravnanju in mučenju, ki osebe čaka ob izgonu v Bosno in Hercegovino.

Zaključek

V prispevku smo pokazali, da ne le, da je v Sloveniji ljudem v gibanju sistematično kršena pravica do mednarodne zaščite, tudi sistem pravnega varstva jim zaradi njihove specifične situacije učinkovito udejanjanje pravic onemogoča. V obstoječi zamisli t. i. *pravne države* naj bi bili sodna in zakonodajna veja oblasti pooblašteni, da bi v okviru svojih pristojnosti omejevali in nadzorovali delo izvršilne veje; prva, v prvi vrsti preko mehanizmov varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin, druga pa s snovanjem zakonodajnega okvira, v katerem se lahko giblje izvršilna veja oblasti. Toda v treh letih od prvih razkritij sistematičnega kršenja pravice do mednarodne zaščite s strani slovenske policije se zdi, da navedeni mehanizmi že v osnovi niso zamišljeni tako, da bi za vse, torej za državljane in tujce, veljali enako.

Namesto parlamentarne preiskave in kazenskega pregona odgovornih za protipravno ravnanje policije ob nedvoumno dokazanih sistemskih

Zdi se, da za izključene (begunci, nedržavljeni, apatridi, neregularni migranti, delavci migranti ...) pravo ne obstaja oziroma nezmožnost uveljavljanja varstva temeljnih pravic izključenih priča o njegovi nemoči v danih razmerah.

kršitvah temeljnih pravic v postopkih na meji politična oblast sprejema zakonodajo, ki takšno ravnanje legalizira. V letu 2021 sprejeta novela Zakona o tujcih (10.a in 10.b člen) predvideva možnost širitve pooblastil policistov ob razglašeni razmerah t. i. »kompleksne migracijske krize«, da osebo, ki želi zaprositi za azil v Sloveniji, zavrnejo in napotijo preko državne meje v sosednjo državo.

Mednarodne konvencije, protokoli in ostali dokumenti, ki zadevajo institut univerzalnosti človekovih pravic, predstavljajo temelj, na podlagi katerega lahko svoje pravice uveljavlja vsak, ne glede na individualni položaj. Takšna idealistična dimenzija univerzalnosti pa kaj hitro trči ob stvarnost sistemskih kršitev pravic, ki jih nad ljudmi v gibanju izvaja državni aparat. Varstvo temeljnih pravic se pogosto lahko uveljavlja le retroaktivno, ko se kršitev že zgodi, sodno dokazovanje sistemskih kršitev je skorajda nemogoče, odgovorni pa po pravilu niso podvrženi preiskavi ali pregonu. Zdi se, da za izključene (begunci, nedržavljeni, apatridi, neregularni migranti, delavci migranti ...) pravo ne obstaja oziroma nezmožnost uveljavljanja varstva temeljnih pravic izključenih priča o njegovi nemoči v danih razmerah. Pravo izgublja stik z realnostjo na točki neverjetno ozko definiranih pravil, ki ljudem v dobi množične mobilnosti o(ne) mogočajo pridobiti status begunca, subsidiarno zaščito ali katero drugo pravno obliko, ki daje

možnost stabilnejšega in varnejšega okolja. Izgublja stik z realnostjo na točki, ko so za večino prebivalcev določenih držav vse legalne poti v Evropo zaprte, nato pa preživele po tisočih prepotovanih kilometrih pred *trdnjavo Evropa* izpostavlja še pravnemu blodnjaku, iz katerega naj bi prišli le »pravi begunci«. V največji meri pa izgublja stik z realnostjo prav v točki, na kateri kot enega najpomembnejših dejavnikov migracij ignorira ekonomsko nasilje, ki ga nad posameznimi državami, regijami in celimi kontinenti izvaja ta ista Evropska unija.

Ker ne gre pričakovati, da bo pravo in dosledno izvrševanje zakonodaje v kratkem izboljšalo situacijo ljudi na poti v Evropsko unijo, nam preostane predvsem izvajanje aktivne solidarnosti z globalnim proletariatom, ki se z gibanjem in posledično postavljanjem lastnih življenj v smrtno nevarnost upira kapitalističnemu neokolonialnemu izkoriščanju.

1 Pričevanje dostopno na: <https://www.borderviolence.eu/violence-reports/may-8-2019-0500-visnja-gora-slovenia/> (zadnji dostop: 5. 12. 2021).

2 Pričevanje dostopno na: <https://www.borderviolence.eu/violence-reports/april-21-2019-1100-novo-mesto-slovenia/> (zadnji dostop: 5. 12. 2021).

3 Pričevanje dostopno na: <https://www.borderviolence.eu/violence-reports/march-30-2019-1900-visnja-gora-slovenia/> (zadnji dostop: 5. 12. 2021).

4 Ljudje v gibanju se sicer tako v BiH kot v Srbiji nahajajo v različnih mestih, saj migrantska taborišča večinoma niso postavljena ob meji, ampak bolj v notranjosti držav tudi z namenom zadrževanja ljudi stran od »meje z Evropo«, prav tako pa se situacija napetosti med migrantskim prebivalstvom, lokalnim prebivalstvom in policijo vztrajno slabša – najbolj ravno v obmejnih občinah, kjer je ljudi v gibanju, ki skušajo prečkati zunanjo mejo EU, tudi največ.

5 Border Violence Monitoring Network (BVMN) je mreža, ki združuje organizacije, ki na terenu zbirajo podatke o pushbackih in nasilju na balkanski poti. Na strani *borderviolence.eu* je prosto dostopna baza številnih pričevanj ljudi v gibanju, ki so bili podvrženi nezakonitimi vračanjem na balkanski begunski poti in v večini primerov tudi hudemu nasilju. BVMN je v januarju 2020 izdala tudi posebno poročilo o nasilju hrvaške policije, ki vključuje podrobne podatke o vrstah in razširjenosti nasilja in mučenja, ki ga izvajajo hrvaški varnostni organi. Dostopno je na naslovu: <https://www.borderviolence.eu/new-report-on-cases-of-torture-of-asylum-seekers-by-croatian-authorities-at-eu-external-borders/>

(zadnji dostop: 5. 12. 2021).

6 Vsaj od ukinitve prakse »alarm-phone«, ki sta jo izvajala PIC in InfoKolpa med julijem in novembrom 2018. Glej InfoKolpa, *Poročilo o nezakonitih kolektivnih izgonih na slovensko-hrvaški meji*, 2019, dostopno na: https://push-forward.org/sites/default/files/2019-08/scaled_Poro%C4%8Dilo_o_nezakonitih_kolektivnih_izgonih_na_slovensko_hrva%C5%A1ki_mejih%281%29.pdf (zadnji dostop: 5. 12. 2021).

7 UPRS Sodba, opr. št. I U 1686/2020-126 z dne 7. 12. 2020, točka 89.

8 Pričevanje je dostopno na: <https://www.borderviolence.eu/violence-reports/september-14-2021-0000-ponor-korenicki/> (zadnji dostop: 5. 12. 2021).

9 Tj. Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške o izročitvi in sprejemu oseb, katerih vstop in prebivanje je nezakonito.

10 Tj. Direktiva 2008/115/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2008 o skupnih standardih in postopkih v državah članicah za vračanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav.

11 Splošna deklaracija človekovih pravic, 2. člen, *Uradni list RS*, št. 24/18.

12 Tj. Direktiva 2013/32/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o skupnih postopkih za priznanje ali odvzem mednarodne zaščite.

13 Tj. Direktiva 2011/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o standardih glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, da so upravičeni do mednarodne zaščite, glede enotnega statusa beguncev ali oseb, upravičenih do subsidiarne zaščite, in glede vsebine te zaščite.

14 Direktiva 2013/32/EU Evropskega parlamenta in Sveta o skupnih postopkih za priznanje ali odvzem mednarodne zaščite, 8. člen. *Uradni list EU*, št. L 180/60.

15 Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ-1), 36. člen, *Uradni list RS*, št. 16/17 – uradno prečiščeno besedilo in 54/21.

16 35. člen ZMZ-1.

17 Listina EU o temeljnih pravicah ju določa v 19. členu, podobne obveznosti pa določa tudi 3. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic (EKČP) in 4. člen Protokola št. IV h EKČP ter tudi 18. člen Ustave RS.

18 Listina Evropske unije o temeljnih pravicah 2012/C 326/02, 19. člen, *Uradni list EU*, št. C 326/391.

19 ESČP Khlaifia in drugi proti Italiji, št. 16483/12, 15. 12. 2016.

20 O nasilju in sistematičnih kršitvah človekovih pravic s strani hrvaške policije je poročal celo hrvaški Varuh za človekove pravice, pa tudi Posebni poročevalec UN za pravice migrantov Felipe Gonzales Morales, poročevalka Parlamentarne skupščine Sveta Evrope Tineke Strik, UNHCR in nevladne organizacije Amnesty International, Human Rights Watch, Médecins Sans Frontières, BVMN, Are You Syrious?, No Name Kitchen, InfoKolpa, Reports Sarajevo, hrvaški Mirovni inštitut in številne druge.

21 Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPoI), 64. člen, *Uradni list RS*, št. 15/13, 23/15 – popr., 10/17, 46/19 – odl. US, 47/19 in 153/21 – odl. US.

22 Zakon o nadzoru državne meje (ZNDM-2), 32. člen, *Uradni list RS*, št. 35/10 – uradno prečiščeno besedilo, 15/13 – ZNPPoI, 5/17, 68/17, 47/19, 139/20 in 161/21.

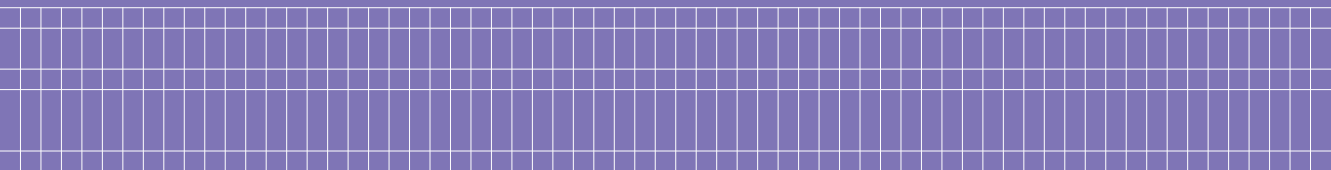
23 Upravno sodišče RS. 2020. *Sodba in sklep I U 1686/2020-126 z dne 7. 12. 2020*, točka 87.

24 InfoKolpa, *Verižna vračanja in policijsko nasilje na Balkanski poti (Slovenija 2019–2021)*, 2021, str. 27.

25 Število izročitev je dostopno v poročilih policije: <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika/mejna-problematika/nedovoljene-migracije-na-območju-republike-slovenije> (zadnji dostop: 5. 12. 2021).

26 UPRS Sodba, opr. št. I U 1686/2020-126 z dne 7. 12. 2020, točka 296.

No border cirkus / Cirkus brez meja. *Cirkuške delavnice v Azilnem domu na Viču*

Cirkokrog – Slovensko združenje za cirkuško pedagogiko

Pričujoči prispevek se nanaša na delovanje društva Cirkokrog med leti 2016 in 2020. S pojavom covid-19 je bil vstop zunanjim organizacijam v Azilni dom onemogočen.

V Azilnem domu na Viču smo prvič nastopili pred skoraj desetimi leti, in sicer za božič. Z nami je navezala stik nevladna organizacija, ki je v tistem obdobju skrbela za program. Bilo nas je nekaj čez deset ljubiteljskih cirkusantov in cirkusantk, preoblekli smo se v kostume in izvedli svojo predstavo. Gledalo nas je okoli petdeset ljudi in po koncu so se na prijetno presenečenje vseh spontano prepletli ples, cirkus in klepet.

Kasneje smo v dogovoru z različnimi nevladnimi organizacijami, ki so skrbele za program aktivnosti, pričeli prihajati bolj redno, ob določenih dnevih. Med leti 2018 in 2020 smo tedensko izvajali odprte delavnice cirkuških veščin v dogovoru s Človekoljubnim dobredelnim društvom UP Jesenice. V sklopu mednarodnih mladinskih cirkuških izmenjav smo pripravili skupnostni

dogodek – nekaj pripravijo oni, nekaj mi. Z vodstvom azilnega doma oz. Ministrstva za notranje zadeve se v vseh teh letih sodelovanja še nismo srečali.

Zavedamo se, da begunci in begunke ne potrebujejo cirkuških delavnic, temveč urejene dokumente in uravnotežene življenjske situacije. Kako lahko znotraj institucije, ki jo obdajajo ograje in omejujejo pravila, izvajamo nekaj, kar človeka sprosti? Pričujoči prispevek bo izhajal iz izkušenj prisotnosti v AD Vič z metodo cirkuške pedagogike, katere namen temelji na želji po »ustvarjanju socialnih prostorov ter novih možnosti in načinov za neposredno srečanje posameznikov«.¹

Posledice negotove življenjske situacije, nedosledne komunikacije, povezane z intervjuji, ki določajo, ali bo človek dobil status ali ne, slabi bivalni pogoji, umanjkanje zasebnosti, uporaba pomirjevalnih sredstev, enolična hrana se odražajo v napetosti, nemiru, depresiji in otopenosti. Za nekatere je azilni dom samo prostor tranzita, za

druge čakalnica, ki se (nehote) spremeni v večletno domovanje. Hierarhije se neprestano spreminjajo, prav tako število ljudi v domu.

Po drugi strani pa je prisoten občutek skupnosti; vsaj pri otrocih in med ljudmi, ki tam bivajo dalj časa. Skupaj hodijo v šolo (OŠ Livada in Aškerčeva gimnazija), rešujejo domače naloge in si delijo aktivnosti.

Azilni dom na Viču je sestavljen iz dveh oddelkov – oddelka za družine in oddelka za ostale; mladoletne, ki pripotujejo sami ali v skupini, in odrasle. Ima dve večnamenski sobi, eno manjšo na oddelku za družine in drugo v pritličju prve stavbe, namenjeno vsem. Žal sta odklenjeni le v času aktivnosti in ob raznih slavnostnih dogodkih, ob velikem številu prispelih ljudi pa se spremenita v skupno spalnico. Zunaj sta dve igrišči, prvo, na katerem je nogometni gol, in drugo z otroškimi igrali. Ločuje ju stavba, razdeljena na pisarne in zaprti oddelek, kjer so nastanjeni novo prispeli. Ostalo so prostori Ministrstva za notranje zadeve, pisarne v uporabi nevladne organizacije, shrambe, skladišča, jedilnica in molilnica. Večji večnamenski prostor po potrebi postane spalnica, takrat se vse aktivnosti preselijo v manjšo sobo. Lokacijsko je azilni dom na Viču umaknjen v industrijsko cono na obrobju Ljubljane. Ograje, zapornice, rešetke so del njihovega vsakdana. Normalnost izrednosti. Naravno gibanje je omejeno gibanje. Če gre žoga na drugo stran te velike kletke, nekdo spleza in jo prinese nazaj. Na drugi strani ograje je stanovanjsko naselje s svojimi otroki, s katerimi se otroci iz azilnega doma ne zaigrajo.

Načrt srečanja: cirkuške delavnice, kasneje neznano

Težko bi bilo podati jasen opis ali narediti prototip cirkuške delavnice. Odvisna je od tega, ali je zunaj toplo ali mrzlo, bomo notri ali zunaj, od tega, kaj se je zgodilo tisti dan ali v zadnjih dneh, koliko novih ljudi je prispelo, kdo je odšel, kako je bilo oni dan v šoli, kaj se je dogajalo na dvorišču, kdo je imel intervju itd. Kadar je zunaj manj ljudi, naredimo

Če gre žoga na drugo stran te velike kletke, nekdo spleza in jo prinese nazaj. Na drugi strani ograje je stanovanjsko naselje s svojimi otroki, s katerimi se otroci iz azilnega doma ne zaigrajo.

obhod po hodnikih z glasnim vabilom. V poletnih mesecih nekateri postopajo pred vhodom, ljudje za rešetkami na zaprtem oddelku klepetajo z ljudmi na dvorišču, igra se nogomet, mimo se pripelje otrok na kolesu in sporoči ostalim, da je prišel cirkus. Pripeljemo se s kolesi ali z avtom. Odprejo nam zapornico. Vsake toliko z zaposlenimi naredimo evalvacijo. Zaupajo nam in so veseli, da prihajamo.

Izvajamo cirkuške delavnice odprtega formata – vstop prost za vse generacije, ljudje se lahko pridružijo ali odidejo po svoji volji, lahko tudi samo opazujejo. Nemalokrat klepetamo, skupaj spijemo kavo ali čaj. Pomagamo rešiti kakšno šolsko zagato in odgovarjamo na vprašanja o življenju v Sloveniji (kako priti do službe, delovni pogoji, kako do stanovanja). Kolega iz Sirije otroke ob sobotah poučuje arabski jezik.

V grobem se držimo strukture skupne uvodne igre, ki ji sledi odprta vaja, kar pomeni, da si vsak izbere, kar bi rad počel. Na voljo so različni cirkuški rekviziti – žonglerske žogice in rutke, diablo, rola bola, poi, hula hoop obroči in kartice s skupinskimi akrobatskimi figurami oz. »človeškimi piramidami«. Druženje zaključimo s krajšo skupinsko igro in cirkuškim pozdravom.

Odprt prostor, ki ga v našem primeru naselimo s cirkusom, vedno prepoznavamo kot »produkt medsebojnih interakcij; vzpostavlja se preko interakcij – od razsežnih globalnih do intimno majhnih. Prostor lahko razumemo tudi kot sfero

možnosti za eksistenco multiplosti, sodobne pluralnosti, sobivajoče heterogenosti«. ² Vrata ostajajo odprta, pridruži se ali odide lahko vsakdo. Pogosto se zgodi, da starejši pridejo do praga in z rokami v žepih tiho opazujejo. Mame pripeljejo dojenčke, odrasli med seboj klepetajo ali samo sedijo. Kadar prižgemo zvočnik in glasbo, pride več ljudi.

Otroške igre so krute. Ni me s palico po glavi, ampak mi je prerezala vrat. S seboj sem imela tudi keglje, otroci so z njimi simulirali izstrelke. Spremenila sem letečo raketo v objekt, katerega lahko balansiraš na prstu. Bilo jim je všeč in poskušali so.

(Dnevniški zapis iz marca 2016)

V času delavnic, ki niso strukturirane, se odpirajo možnosti za iznajdbo in oblikovanje iger ter trikov po izbiri in domišljiji udeleženk in udeležencev. Igre lahko variirajo od nedolžnih do zelo krutih; prepoznamo lahko like policije in vojske (če hočeš priti v »hiško«, moraš pokazati kartico), keglji postanejo izstrelki, palice za leteče krožnike postanejo noži za rezanje vratu (pogost pojav v igrah v obdobju pustošenja ISIS-a), do iger gostoljubja, kjer iz različnih cirkuških rekvizitov pripravljajo »okusne jedi« in jih potem ponudijo za okrepčilo tistim, ki vadijo. Znotraj vsega tega pedagoško krmarimo in skrbimo, da prostor cirkusa ostaja varen.

Zakaj ljudje pridejo? Verjetno preprosto zato, ker se znotraj puščobne institucije nekaj dogaja.

Ker je fizično, sproščeno, neverbalno, ker se zraven vrtil glasba, ker nekdo drug skrbi za otroke oz. starši delajo skupaj z otroki, ker ljudje lahko pokažejo svoje veščine, ker se odpre prostor za druženje, ker lahko spoznaš nove ljudi, ker lahko vadiš jezik ...

Namesto da bi azilni dom služil kot prehodni prostor, kjer bi se z različnim programi spodbujalo in opolnomočilo oz. pripravljalo in olajšalo

integracijo, jih opremilo z osnovnimi orodji za življenje na novi zemlji (kot to sicer počno določene nevladne organizacije, a so maloštevilne), program ostaja skop in pod nadzorom Ministrstva za notranje zadeve, ki nevladni organizaciji, ki deluje znotraj doma, birokratsko ne olajša delovanja. Vlada tehnokracija, vladavina postopka. Nevladna organizacija nima potrebne avtonomije, ki bi jo morala imeti zavoljo kvalitetnega opravljanja dela. Predvsem manjka iniciativa za delo z mladoletniki, njih in odrasle se pušča prepuščene samim sebi in pogosto tudi terapiji s pomirjevali, veliko bolj se osredotoča na otroke. Postopoma se mladi in odrasli navadijo, da bodo aktivnosti namenjene otrokom in opustijo udeležbo, ali pa so »preveč pomirjeni«, da bi zbrali motivacijo za udeležbo pri aktivnostih.

Azilni dom je pretočne narave. Prihodi in odhodi ljudi, otroških prijateljev in zaveznic se včasih zgodijo zelo bliskovito. Deček je bil dolgo časa najstarejši med otroki, ko pa je v razmahu enega mesca prispelo kar nekaj družin in od njega starejših mladoletnih fantov, je bila njegova borba za ohranitev teritorija očitna in tragična. Postal je agresivnejši, zapletal se je v pretepe, pričel je z vajami za moč in bil nenehno nemiren. Z vsakim novim prihodom je ravnovesje skupine zamajano in odnosi se pričenjajo na novo. Zaradi ustroja in politike takšne institucije ostajajo utesnjujoče. S cirkusom se trudimo vzpostavljati prostor,

Vrata ostajajo odprta, pridruži se ali odide lahko vsakdo. Pogosto se zgodi, da starejši pridejo do praga in z rokami v žepih tiho opazujejo. Mame pripeljejo dojenčke, odrasli med seboj klepetajo ali samo sedijo. Kadar prižgemo zvočnik in glasbo, pride več ljudi.

Morda ne bodo nikoli skupaj vrteli diabola, bodo pa vedeli, da v cirkusu ni prostora za žaljivke in si bodo vsaj dali mir.

ki bi spodbujal k povezovanju ljudi in manjšal nestrpnosti. Nekateri konflikti med otroki so večji od njih samih, v nacionalni spor so bili rojeni. To se odraža v njihovem vedenju, ko se npr. med seboj ne želijo prijeti za roke ali sedeti drug poleg drugega v krogu. Na nas je torej, da presodimo, kakšne vaje pripraviti, se jasno in hitro odzivati na konflikte ter predlagati alternative.

Ne silimo v strpnost, ampak jo dajemo na razpolago in za vzor. Morda ne bodo nikoli skupaj vrteli diabola, bodo pa vedeli, da v cirkusu ni prostora za žaljivke in si bodo vsaj dali mir. »Da torej (vsaj začasno) izpodrinemo obstoječo simbolno popisanost, socialno konstrukcijo prostora in usidrane socialne interakcije v njem. Vnesti želimo nekaj novega in drugačnega ter na ta način izzvati spremembe.«³

»Torej lahko obstajajo različne cirkuške pedagogike glede na to, kako se cirkus uporablja ter kakšni so ozadje, motivi in cilji. Socialni prostori so stalno podvrženi toku preoblikovanja, v katerem se razvijejo konflikti med uporabno in menjalno vrednostjo resničnih prostorov, zato imajo moč preoblikovati in na novo določiti lastništvo javnega prostora. Simbolni prostor definirajo spomini in 'aura', ki jih subjektivno ali objektivno pripišemo prostoru.«⁴

Nekaj časa nazaj je bil tam tudi deček, ki je tu preživel prva leta življenja. Pri svojih treh letih je znal govoriti slovensko, angleško, albansko, hrvaško, srbsko in morda še kakšen drug jezik. Načeloma se otroci hitreje priučijo slovenskega ali angleškega jezika, saj hodijo v šolo. Tisti, ki nam tuji jezik bolj leži, večkrat pomagajo s prevajanjem.

S tistimi, ki že pridejo z znanjem angleščine, se pogovarjamo malo slovensko, malo angleško, a to ni pravilo, ki bi držalo za vse. Cirkus s svojimi veščinami in igrami omogoča stik onkraj besed, veliko se zgodi na ravni neverbalne komunikacije. Tako se pri razlagi trikov poslužujemo jasne demonstracije, ki jo podkrepimo s kakšno besedo tu ali tam in raznimi medmeti ter žvižgi. To zabava tako nas kot njih. Veselje je kasneje videti, da otrok usvoji trik in teče k mami ter ji vse razloži in jo nauči. Vsakič znova se potrdi, da je »cirkus komunikacija, saj v njem ni jezikovnih pregrad, vsi govorijo tekoče žonglersko in akrobatsko.«⁵ Tu je kraljestvo domišljije, odgovornosti, koncentracije, razumevanja in občutljivosti. Morali bi videti, kakšne stolpiče so gradili iz »cigarboxov«, kako previdno so polagali kocko na kocko, kako jo motrili z očmi in kako zmagoslavno so jo na koncu podrli z enim samim mojstrskim metom žogice.

Prakse cirkusa kot socialnega orodja so tudi sicer zelo razširjene v polju dela z ljudmi različnih kulturnih, jezikovnih, socialnih, verskih in etničnih ozadij, prav zaradi njegove možnosti neverbalne komunikacije in mnogoterosti veščin v katerih se lahko najde marsikdo.

Ne nazadnje pa cirkus prinese zabavo. Pisane rekvizite, glasbo in prijazne ljudi. Koncentracija ob učenju trikov za nekaj časa vzpostavi neko drugo realnost, kjer neskončne možnosti predmetov in teles razgibajo telo in duha.

1 Kristina Debenjak, »Cirkuška pedagogika: orodje za gradnjo socialnega prostora«, *Socialna pedagogika*, letnik 20, št. 1/2 (2016), str. 163.

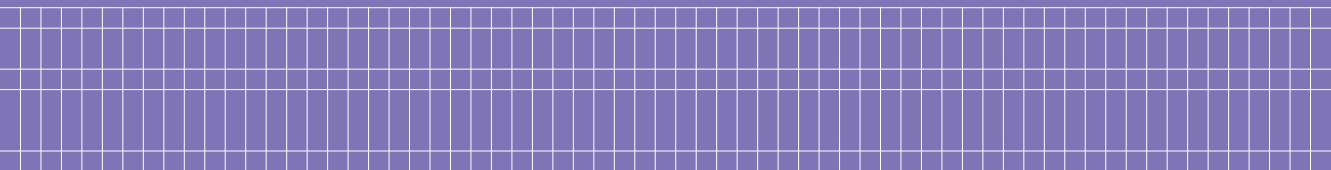
2 *Ibid.*, str. 169.

3 *Ibid.*, str. 173.

4 *Ibid.*, str. 168.

5 Anja Mikič, Meta Rutar, Špela Razpotnik, Maja Dekleva Lapajne, Bojan Dekleva, *Cirkuška pedagogika*, Ljubljana 2013, str. 38.

Stop zapiranjju prosilcev za azil!

Izjava enajstih priprtih prosilcev za azil
v Centru za tujce v Postojni 19. 9. 2020

V nedeljo, 13. 9. 2020, smo spodaj podpisani prosilci za azil, priptri v Centru za tujce Postojna, pričeli z gladovno stavko. Center za tujce je zapor, v katerem smo ljudje, ki nismo zagrešili nobenega zločina, priptri proti svoji volji. Nedolžni smo in Republika Slovenija nam nima pravice odvzeti svobode gibanja.

Način, s katerim v Centru ravnajo z nami, je ponižujoč in nečloveški. Na sonce in svež zrak nam dovolijo iti le za eno uro na dan, včasih celo samo za 40 minut. Niti takrat ne smemo zapustiti posesti Centra za tujce, pač pa je naše gibanje omejeno na notranje dvorišče. Več tednov smo preživeli v zabojnikih, zvrščenih v hangarju zapuščenega industrijskega obrata, kjer nas je policija ustrahovala s psi. Celo ko nam prinesejo hrano, s seboj pripeljejo pse, da nas prestrašijo. Mnogi trpimo fizične in duševne bolečine, a deležni nismo nobene zdravstvene oskrbe. Ne glede na to, ali nas boli želodec, imamo glavobol, trpimo za kožno alergijo ali nas muči zobobol, prejmemo enako protibolečinsko tableto. Nihče nas nikoli

ne pregleda. Socialne delavke so hkrati tudi medicinske sestre. Ko je mogoče, nam priskrbijo oblačila, hkrati pa skrbijo za administracijo. Oskrba tako ne dosega minimalnih standardov.

Med policisti je nekaj rasistov, ki nas žalijo in z nami ravnajo nespoštljivo. O tem, kaj se bo z nami zgodilo, ne dobimo nobenih informacij. Ne vemo, ali bomo premeščeni v azilni dom v Ljubljani ali bomo že naslednje jutro deportirani na Hrvaško. V Postojni smo zaprti več mesecev, ne da bi vedeli, kam nas bodo odpeljali jutri. Če nas deportirajo na Hrvaško, nas bo tamkajšnja policija pretepla, nam uničila telefone, pokradla naš denar in nas nato izgnala v Bosno in Hercegovino. Pravico imamo vedeti, kaj se bo zgodilo z nami.

Zatira nas celo pravni sistem, ki nam ne omogoča, da bi uveljavili svoje pravice. Dostop do pravne pomoči je omejen. Mnogi tukaj so bili zaprti več tednov, ne da bi prejeli kakršno koli uradno odločbo, prav tako je močno otežen vsak stik z zunanjim svetom. Ko dobimo odločba o priprtju,

ima odvetnik le tri dni časa, da se nanjo pritoži.
Po izteku tega roka se na odvzem svobode ni več
mogoče pritožiti.

V Centru za tujce v Postojni vlada brezpravnost.
O naši usodi se odloča povsem arbitrarno. V
času pisanja te izjave je bil eden izmed nas
že deportiran na Hrvaško in je zdaj v Bosni in
Hercegovini, drugemu je bila pritožba na priprtje
upoštevana in je bil premeščen v Ljubljano, tretji
se je v znak protesta proti nepravičnemu zaprtju v
Postojni samopoškodoval.

Smo električarji, taksisti, modni oblikovalci, delavci,
prodajalci, maratonci – smo ljudje. Smo odprti,
sprejemajoči in miroljubni, a zahtevamo, da se nas
vse, ki smo zaprti v Postojni, obravnava pravično.
Režim v Centru in negotovost naše usode ubijata
našega duha. Kljub temu pa ne bomo dopustili,
da bi nam odvzeli dostojanstvo. Zahtevamo
spoštovanje naših pravic! Zahtevamo svobodo
gibanja!

Mohamed Youbi
Brahimi Abdellah
Abdelilah El Basri
Brahmia Soufiane
Ben Shaik Idriss
Ismail Hamoni
Fiad Hocine
Mohamed Chahboun
Elhafiane Mohamed
Imfadel Hassan
Abedalhadi Karim

Infokolpa je samo-organizirana civilna iniciativa, ki je nastala kot odgovor na sporno dogajanje na mejah po zaprtju balkanskega migracijskega koridorja. Leta 2018 je zagnala projekt spremljanja policijskih postopkov na meji, ki je potrdil sume, da je policija Republike Slovenije sistematično in množično kršila pravico do azilnega postopka in prizadete vračala policiji Republike Hrvaške, ki jih je nato izganjala čez zeleno mejo v Bosno in Hercegovino. Infokolpo sestavljajo migranti, prosilci za azil, begunci, sans-papier, delavci, študenti, raziskovalci, kulturniki, brezposelni ter drugi aktivisti in prostovoljci. Infokolpa nudi podporo migrantski skupnosti z namenom krepite njene avtonomije pri artikuliranju potreb in političnih zahtev. Kot skupnost se sooča s številnimi izzivi na poti k učinkovitejši in pravičnejši integraciji, saj je boj za bolj vključujočo in egalitarno družbo neločljivo povezan z boji za delavske pravice, pravico do stanovanja, klimatsko pravičnost ter pravice žensk in skupnosti LGBT+. Infokolpa je članica Border Violence Monitoring Network in Transnational Migrants Coordination, ki je del platforme Transnational Social Strike.

